

Nr 68

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa frågor rörande
lärarutbildning; given Stockholms slott den 6 mars 1964.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

Inledningsvis lämnas en redogörelse för ämneslärsituationen och för de senaste bedömningarna av utvecklingen på området. I anslutning därtill diskuteras åtgärder mot ämneslärarbristen. I ett följande avsnitt framlägges förslag rörande den praktisk-pedagogiska utbildningen av ämneslärare, vari inbegripes förslag om en ny lärarhögskola i Uppsala från nästa budgetår. Läget beträffande folk- och småskollärare redovisas därefter, varjämte förslag framlägges om intagningen vid folkskoleseminarierna för nästa läsår. Vissa synpunkter anföres på omläggningen från seminarieutbildning till utbildning vid lärarhögskola.

Barnanstaltsutredningens betänkande (SOU 1962: 57) Förbättrad utbildning för vårdpersonal vid barnanstalter tages upp till behandling i anslutning till förslagen om förskollärarytbildningen. Den senare föreslås utbyggd bl. a. genom att två nya förskoleseminarier — i Södertälje och Västerås — upprättas fr. o. m. nästa budgetår.

Slutligen framlägges förslag om medelsanvisningar till lärarhögskolorna, folkskoleseminarierna, förskoleseminarierna, särskilda lärarutbildningsåtgärder, avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser samt arvoden åt blivande lärare för blinda och döva.

I jämförelse med innevarande budgetår föreslås anslagshöjningar för lärarutbildningsändamål med sammanlagt 4 956 000 kr.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1964.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, *vissa frågor rörande lärarutbildning* och anför därvid följande.

Vid anmälan av punkten 274 i bilagan 10, ecklesiastikdepartementet, i årets statsverksproposition anförde jag, att avsikten var att föreslå Kungl. Maj:t att senare för riksdagen framlägga särskild proposition angående lärarutbildning. Beträffande samtliga nuvarande anslag under avsnittet F. Lärarutbildning, a) Klass- och ämneslärarutbildning m. m. föreslogs, att de borde uppföras med preliminärt beräknade belopp. På min hemställan har sålunda Kungl. Maj:t under punkterna 274—280 i nämnda bilaga föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1964/65 beräkna

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar* ett förslagsanslag av 10 051 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* ett förslagsanslag av 774 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 250 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar* ett förslagsanslag av 8 820 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* ett förslagsanslag av 830 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 253 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar* ett förslagsanslag av 8 117 000 kr.,

till *Lärarskolan i Göteborg: Omkostnader* ett förslagsanslag av 519 000 kr.,

till *Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 500 000 kr.,

till *Lärarhögskola i Uppsala* ett förslagsanslag av 3 200 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 28 592 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 2 540 000 kr.,

till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 695 000 kr.,

- till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.,
- till *Förskoleseminarierna: Avlöningar* ett förslagsanslag av 2 600 000 kr.,
- till *Förskoleseminarierna: Omkostnader* ett förslagsanslag av 460 000 kr.,
- till *Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* ett reservationsanslag av 180 000 kr.,
- till *Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning* ett reservationsanslag av 250 000 kr.,
- till *Särskilda lärarutbildningsåtgärder* ett reservationsanslag av 5 591 000 kr.,
- till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* ett förslagsanslag av 9 127 000 kr.,
- till *Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva* ett förslagsanslag av 512 000 kr.

Sedan beredningen av frågorna rörande ökad lärarutbildning m. m. ävensom rörande nyss nämnda medelsanvisningar numera avslutats, anhåller jag att ånyo få anmäla desamma.

I. Ämneslärsituationen

A. Nuläge och prognoser

1. Föreliggande utredningsmaterial

I olika sammanhang har under senare år publicerats beräkningar rörande lärarbehov och lärartillgång. Syftet med dessa beräkningar har varit att skapa ett underlag för statsmakternas överväganden av åtgärder för att skolväsendets försörjning med utbildade lärare skall tryggas. Behovet av ett dylikt underlag har framstått som särskilt angeläget, då det sedan flera år förelegat brist på utbildade lärare och utbildningsväsendets fortsatta utveckling ingivit farhågor om en ytterligare försämring av läget. I synnerhet har detta varit fallet i fråga om ämneslärare.

Det mera betydelsefulla material som framkommit under senare år och som direkt eller indirekt belyser ämneslärsituationen är följande.

Ragnar Lundblads för 1955 års universitetsutredning gjorda undersökning Lärarbrist och läraröverskott (SOU 1958: 21).

Skolberedningens i betänkandet Grundskolan (SOU 1961: 30) redovisade kalkyler rörande lärsituationen fram till läsåret 1964/65.

Arbetsmarknadsstyrelsens och lärarutbildningssakkunnigas den 15 februari 1962 framlagda ämneslärarprognos.

En av en arbetsgrupp inom ecklesiastikdepartementet den 17 oktober 1962 framlagd rapport angående lärsituationen vid de tekniska gymnasierna.

Gymnasieutredningens i betänkandet Ett nytt gymnasium (SOU 1963: 42) redovisade beräkningar och jämförelser med ämneslärarprognosen, utförda med utgångspunkt i framlagda förslag och bedömningar rörande den gymnasiala utbildningens utformning och omfattning.

Av ecklesiastikdepartementet hösten 1963 företagen undersökning av den aktuella lärsituationen vid allmänna gymnasier, grundskolans högstadium, realskolor och flickskolor.

Ett betydelsefullt underlag för bedömningen av lärsituationens utveckling på längre sikt utgör vidare de beräkningar och förslag som framlagts i proposition 1963: 172 rörande den fortsatta utbyggnaden av universitets- och högskoleväsendet m. m. och som grundar sig på, bl. a., det av prognos- och planeringsgruppen inom ecklesiastikdepartementet framlagda betänkandet Tendenserna på akademikernas arbetsmarknad fram till mitten av 1970-talet (SOU 1962: 55).

Slutligen bör framhållas att 1960 års lärarutbildningssakkunniga genom särskilda experter bedriver fortgående undersökningar rörande lärsituationen och de justeringar av hittills gjorda prognoser som föranledes av, bl. a., den faktiska utvecklingen samt framkomna nya förslag rörande utformningen och dimensioneringen av utbildningsväsendet på olika stadier.

Av den lämnade redovisningen framgår, att det till grund för statsmakternas överväganden och beslut med avseende på skolväsendets försörjning med ämneslärare successivt framlagts ett mycket omfattande utredningsmaterial. Vad som vunnits genom de gjorda utredningarna kan sägas vara en relativt god uppfattning om nuläget, en ungefärlig uppfattning om vissa betydelsefulla utvecklingstendenser och en värdefull insikt om de stora svårigheterna att med någon större grad av säkerhet bedöma den framtida arbetskraftssituationen på detta område.

Den senaste fullständiga prognos som framlagts rörande ämneslärsituationen är den som arbetsmarknadsstyrelsen och lärarutbildningssakkunniga framlade i februari 1962. Någon anledning att här ingå på de av skolberedningen och Lundblad gjorda beräkningarna finnes inte. Det må endast påpekas, att 1962 års ämnesläraprognoz utvisade ett något sämre utgångsläge, dvs. en något större lärarbrist än de båda föregående beräkningarna.

Jag avser att i det följande lämna en jämförande redovisning av de resultat i fråga om ämneslärsituationen i nuläget respektive under återstoden av 1960-talet, som kan utläsas av det aktuella materialet.

2. Nuläge

Ämnesläraprognozen utgår från läget läsåret 1960/61. Lärarbristen beräknades för nämnda läsår ha den omfattning, uttryckt i heltidstjänster, som framgår av följande tablå. Som brist räknades i prognosen undervisning av personer som ej avlagt svensk eller utländsk akademisk examen, eller som ej varit ämneslärarinnor eller adjunktskompetenta lärare.

I prognosen räknas med dels ett 100-procentsalternativ, dels ett 60-procentsalternativ. Dessa båda alternativ hänför sig till antagandet, att 100 respektive 60 % av undervisningen på grundskolans högstadium skall bestridas av personer med lägst nyss angiven teoretisk utbildning. Lärarbristen i 60-procentsalternativet har beräknats med utgångspunkt i ett behov som erhållits på så sätt att den totala undervisningen i respektive ämnen på högstadiet, dvs. högstadiets efterfrågan på akademiskt utbildade ämneslärare, reducerats med 40 %. Situationen inom den 40-procentssektor, där undervisningen förutsättes bestridd av vidareutbildade folkskollärare, behandlas inte i ämnesläraprognozen.

Av tablå framgår, att brist läsåret 1960/61 förelåg i samtliga berörda läroämnen samt att den totala lärarbristen i 100-procentsalternativet beräknades till ca 3 600 lärare och i 60-procentsalternativet till ca 2 600 lärare. Omkring hälften av denna brist hänförde sig till ämnesgruppen matematik, fysik och kemi.

Prognosens redovisning av situationen läsåret 1960/61 byggde på en preliminär bearbetning av ett material som insamlats av statistiska centralbyrån. Vid den definitiva bearbetning som sedermera genomförts har det visat sig, att ämneslärarbristen 1960/61 var större än som framgick av prognosen, nämligen 3 900 respektive 2 900 lärare enligt de båda alternativa beräkningarna.

*Lärarbrist i det högre skolväsendet läsåret 1960/61
enligt prognosen*

	Kr	Mo	Gr, La	Mod. språk	Hi+ Sk	Ge	Ma, Fy, Ke	Bi	Summa
Grundskolan 60 %	38	87	—	—1	73	33	345	50	625
Grundskolan 100 %	92	241	—	236	193	97	638	120	1 617
Realskoleväsendet inklusive ring I ^a	70	192	1	217	96	100	901	100	1 677
Gymnasieålderns skolformer	13	40	3	63	24	12	134	15	304
Summa 60 %	121	319	4	279	193	145	1 380	165	2 606
Summa 100 %	175	473	4	516	313	209	1 673	235	3 598

Det är givetvis av stort intresse att jämföra den läsåret 1960/61 föreliggande situationen med den situation som föreligger innevarande läsår, dvs. tre läsår senare. Vissa möjligheter till en sådan jämförelse finnes genom ecklesiastikdepartementets undersökning rörande lärarsituationen hösten 1963. Till skillnad från ämneslärarprognosen omfattar denna undersökning ej lärarsituationen i allmänna läroämnen vid fackgymnasier, folkhögskolor och folkskoleseminarier. I absoluta tal är emellertid lärarbristen i de ifrågavarande ämnena vid dessa utbildningsanstalter av ganska ringa omfattning, varför denna skillnad i utredningsunderlaget spelar ganska liten roll vid en jämförelse beträffande situationen i stort. Även undersökningarnas olika uppläggning kan i viss mån påverka jämförelsemöjligheterna.

Enligt departementets undersökning förelåg en lärarbrist i läroämnen motsvarande det antal heltidstjänster som angives i efterföljande tablå. Som lärarbrist har räknats all undervisning som ej bestrides av lärare med fullständig teoretisk utbildning för lektors-, adjunks- eller ämneslärarkompetens, omfattande ämne inom den ämnesgrupp, varom fråga är. — Denna bestämning av bristen är något strängare än den i ämneslärarprognosen använda. — Vidare har angivits den ökning av lärarbristen som skett inom de tre angivna ämnesgrupperna jämfört med situationen 1960/61. Slutligen har angivits den ökning av undervisningens omfattning uttryckt i antal heltidstjänster inom ifrågavarande skolformer tillsammans, som faktiskt ägt rum mellan läsåren 1960/61 och 1963/64.

Lärarbristen beräknad enligt 100-procentsalternativet

	Ma, fy, ke, bi	Mod. språk	Övriga ämnen	Samtliga ämnen
Lärarbrist ht 1963 vid följande skolformer:				
grundskolans högstadium, realskolor och flickskolor	3 114	1 230	1 875	6 219
allmänna gymnasier	111	53	107	271
Summa	3 225	1 283	1 982	6 490
Ökning av bristen jämfört med 1960/61	+ 1 175	+ 683	+ 732	+ 2 590
Ökning av antalet tjänster 1960/61—1963/64 ...	+ 1 635	+ 962	+ 951	+ 3 548

Tabblån visar, att lärarbristen ökat väsentligt mellan läsåren 1960/61 och 1963/64. Bristökningen är dock mindre än ökningen av undervisningens omfattning uttryckt i heltidstjänster.

Det bör understrykas, att den jämförelse som här gjorts hänför sig till ämneslärarprognosens 100-procentsalternativ. Eftersom den s. k. 40-procentsregeln gäller såsom riktlinje för högstadiets förseende med ämneslärare, är de vid denna jämförelse använda bristsiffrorna, sammanlagt 6 490 heltidstjänster, inte ett rättvisande uttryck för den faktiska lärarbristen läsåret 1963/64. I denna bristsiffra ingår nämligen undervisning bestridd av, i heltidstjänster räknat, ca 1 890 behöriga ämneslärare på högstadiet, därav ca 1 800 folkskollärare och ca 90 gymnasiingenjörer, alla med vederbörlig vidareutbildning. Vidare ingår ca 750 lärare (räknat i heltidstjänster) med akademiska betyg, flertalet med 2 akademiska betyg i sina undervisningsämnen. Om man från nyssnämnda bristsiffra, 6 490 lärare, som jämförts med ämneslärarprognosens bristsiffra enligt 100-procentsalternativet, borträknar de 1 890 ämneslärarna blir den kvarstående bristen 4 600 lärare. Borträknas även de 750 lärarna kvarstår en brist på 3 850 lärare. Även efter de sålunda gjorda reduktionerna är bristen dock mycket stor.

En jämförelse med situationen 1960/61 enligt 60-procentsalternativet kan göras, om man från bristsiffran 6 490 lärare drager, inte det faktiskt befintliga antalet vidareutbildade folkskollärare, utan det antal vidareutbildade folkskollärare som enligt 40-procentsregeln borde finnas inom högstadiet. Detta antal har i lärarutbildningssakkunnigas klasslärarprognos beräknats vara 2 590 lärare läsåret 1963/64. Ämneslärarbristen 1963/64 blir efter reduktion med sistnämnda tal 3 900 lärare. Denna brist kan jämföras med den för läsåret 1960/61 konstaterade bristen enligt 60-procentsalternativet, uppgående till i runt tal 2 900 lärare. Ökningen av ämneslärarbristen uppgår sålunda i detta fall till ca 1 000 lärare, medan ökningen av ämneslärarbehovet enligt detta alternativ kan uppskattas till ca 2 000 lärare.

Den beskrivna utvecklingen kan schematiskt sammanfattas på följande sätt.

Behovet av ämneslärare har ökat mycket kraftigt mellan läsåren 1960/61 och 1963/64. Ämneslärarbristen har också ökat kraftigt men inte i samma omfattning som behovet. Skillnaden mellan behovsökning och bristökning innebär en ökning av lärartillgången, uppgående till i runt tal 1 000 lärare. Nettotillskottet av lärare, dvs. skillnaden mellan bruttotillskottet och avgången, har sålunda uppgått till något mer än 300 lärare per år.

I det föregående har såsom ämneslärarbrist enligt 60-procentsalternativet betraktats det underskott på lärare som uppkommer vid en jämförelse mellan å ena sidan tillgången på ämneslärare och å andra sidan behovet av ämneslärare efter reduktion med 40 % av undervisningen i läroämnena på grundskolans högstadium. Däremot har den föregående redogörelsen inte behandlat den brist på ämneslärare av kategorien vidareutbildade folkskollärare, som eventuellt föreligger inom 40-procentssektorn. Inte heller har närmare behandlats frågan huruvida och i vad mån ämneslärarbristen inom 60-procentssektorn täckes av vidareutbildade folkskollärare.

I klasslärarprognosen räknas med ett behov av folkskollärare på högstadiet och vid därmed parallella skolor *dels* enligt 40-procentsregeln, *dels* utöver 40-procentsregeln. Motiveringen för att även sistnämnda behov inkalkylerats i prognosen utgör ämneslärarbristens omfattning enligt de beräkningar därav som gjorts i ämneslärarprognosen. Uppgifter rörande den faktiska tillgången på vidareutbildade och icke-vidareutbildade folkskollärare erhålles, såvitt gäller läsåret 1960/61 ur statistiska centralbyråns material och såvitt gäller läsåret 1963/64 ur departementets undersökning rörande lärarsituationen. De sålunda framkomna uppgifterna rörande beräknat behov och faktisk tillgång framgår av följande tablå.

Vidareutbildade folkskollärare — behov och tillgång

Läsår	Behovet av vidareutbildade folkskollärare uttryckt i heltidstjänster			Av folkskollärare bestridd undervisning på högre stadier omräknad i heltidstjänster		
	Enl. 40 %-regeln	Utöver 40 %-regeln	Summa	Vidareutbildade	Icke vidareutbildade	Summa
1960/61 ...	1 058	1 160	2 218	1 050	1 600	2 650
1963/64 ...	2 592	1 160	3 752	1 800	1 990	3 790
1966/67 ...	3 884	605	4 489			
1971/72 ...	5 466	—	5 466			

Av tablå framgår att folkskollärare tagits i anspråk för tjänstgöring på högstadiet i en omfattning som väl svarar mot det beräknade behovet. Tablå visar vidare, att det även inom 40-procentssektorn föreligger en lärarbrist i bemärkel-sen brist på vidareutbildade folkskollärare. Denna brist uppgår läsåret 1963/64 till i runt tal 800 lärare. Antalet vidareutbildade har visserligen ökat sedan läsåret 1960/61 men inte så kraftigt som behovet.

Med visst fog skulle emellertid kunna hävdas att inte bara de nyssnämnda 800 utan samtliga 1 990 icke vidareutbildade folkskollärare på högre stadier borde vidareutbildas för tjänstgöring på dessa stadier. Som skäl härför kunde anföras *dels* att behovet av vidareutbildade folkskollärare inom 40-procentssektorn kommer att växa snabbt till höga tal — över 5 000 heltidstjänster vid 1960-talets slut — *dels* att ämneslärarbristen inom 60-procentssektorn är så stor, att ett »tillmötesgående i förväg» av det växande behovet av vidareutbildade folkskollärare ter sig som *en* nödvändig utväg att delvis täcka denna brist.

3. Prognoser

Ämneslärarprognosen

I ämneslärarprognosen har beräkningar av lärarbehov och lärartillskott i olika ämnen utförts för perioden 1961/71. På dessa beräkningar har sedan grundats

beräkningar av lärarbrist och läraröverskott under samma period. Redogörelser härför lämnades i propositionerna 1962:106 och 1963:111. Här skall därför endast, för sammanhangets skull, lämnas en summarisk beskrivning av prognosens metodik och bedömningar.

Behovsberäkningarna utmynnar i ett fastställande av rekryteringsbehovet för perioden 1961/71. Detta bestämmes i undersökningen som summan av det år 1960/61 förefintliga utbytesbehovet, utvidgningsbehovet 1961/71 och ersättningsbehovet 1961/71. Det totala rekryteringsbehovet för angivna tioårsperiod utgör 6 453 heltidstjänster för 60-procentsalternativet och 11 534 heltidstjänster för 100-procentsalternativet. Rekryteringsbehovets fördelning på skilda ämnen framgår av tabellerna V A och B i prognosen (s. 90 och 91) till vilka här torde få hänvisas.

För en uppskattning av *lärartillskottet* 1961/70 görs i prognosen alternativa antaganden om studentexamination, tillströmning till humanistisk och naturvetenskaplig fakultet, fil. mag.-examination vid dessa fakulteter samt övergång till och yrkesverksamhetsgrad på lärarbanan. Övergångsfrekvens och yrkesverksamhetsgrad konstituterar tillsammans vad som i prognosen benämnes relativt lärartillskott. Antagandena om relativt lärartillskott har i prognosen kombinerats med olika antaganden om tillströmning och examination. De olika kombinationerna, fyra till antalet, bildar ämneslärarprognosens alternativa antaganden om det totala lärartillskottet. På grundval av dessa antaganden räknas i prognosen fram lärartillskottet i absoluta tal och via en sammanställning av dessa och det uppskattade rekryteringsbehovet beräknas slutligen lärarbrist och läraröverskott. Resultatet av dessa beräkningar redovisas i prognosens tabeller VIII A—C (s. 97—99).

I ämneslärarprognosen understrykes att de framkomna talen för lärarbrist eller läraröverskott i de skilda ämnena endast uttrycker, hur efterfrågan och tillgång på lärare *rent numeriskt* balanserar *om alla de antaganden uppfylles på vilka prognosen baserats*. I prognosen ges vidare uttryck för den uppfattningen, att man med säkerhet kan förutsäga, att långt efter det att behovet i ett ämne är fyllt på vissa centralt belägna platser, bristen kommer att bestå på avlägsnare orter i landet. Undersökningen tillmäter härvidlag lärarnas lokala bindningar en väsentlig roll.

Av prognosen framgår, att enligt 60-procentsalternativet numerisk balans mellan tillgång och efterfrågan beräknas inträda senast läsåret 1966/67 i samtliga ämnen utom matematik, fysik och kemi.

I ämneslärarprognosen göres slutligen en allmän bedömning av utvecklingen under den första delen av 1970-talet. Det konstateras därvid först, att de i prognosen aktuella skolformerna kommer att tillsammans tagna expandera starkt under 1960-talet. Utvidgningsbehovet beräknas till i genomsnitt 600 respektive 200 lärare per år enligt 100- respektive 60-procentsalternativet. 1970/71 är emellertid grundskolans utbyggnad i det närmaste avslutad och gymnasiet och fackskolan har expanderat till en intagningskapacitet av 30 % respektive 20 %

av årskullen. Någon avsevärd ytterligare utvidgning av nu nämnda skolformer bedömes knappast bli aktuell. När därför 2 à 3 år in på 1970-talet utbyggnaden har nått genom alla årskurserna förutses en snabb nedgång av utvidgningsbehovet såvida inte organisatoriska åtgärder — t. ex. ändrade bestämmelser om »elevtätheter» — vidtages. Dock framhålles att övriga skolformer mycket väl kan komma att fortsätta att växa och nya komma till. Framför allt vuxenutbildningen bedömes bli lärarkrävande.

Sammanfattningsvis förutses utvidgningsbehovet under 1970-talets första hälft bli högst 500 lärare per år och ersättningsbehovet högst 300 lärare per år, vilket skulle innebära ett maximalt årligt rekryteringsbehov av 800 lärare. Jämföres sistnämnda tal med lärartillskottet 1970/71, som enligt minimiantagandet skulle bli ca 1 200, anses det ganska troligt att tillgången skulle mer än väl täcka efterfrågan.

Till sist betonas, att en prognos sådan som den framlagda inte går att bedöma isolerat utan att man först mot bakgrunden av en övergripande kalkyl omfattande tillgång och efterfrågan inom i varje fall hela den »akademiska» arbetsmarknaden kan penetrera och analysera många av de antaganden på vilka prognosen bygger. Det framhålles, att en sådan »totalprognos» blir särskilt viktig när man söker belysa situationen under 1970-talet.

Senare bedömningar

I *propositionen 1963:172* göres vissa bedömningar av den framtida arbetskraftssituationen för akademiker. Dessa bedömningar är givetvis av stort intresse för frågan om vilka förändringar som kan väntas inträffa med avseende på ämneslärarsituationen.

I fråga om *behovet* av akademiker bygger de gjorda bedömningarna huvudsakligen på tillgängliga officiella prognoser för skilda utbildningsgrupper, bl. a. ämneslärarprognosen. I fråga om *tillskottet* av akademiker grundar sig bedömningarna på de nuvarande tendenserna i fråga om studentexamination och tillströmning till högre studier. Till grund för bedömningarna ligger vidare 1960 års program för utbyggandet av universitet och högskolor under 1960-talet. På basis av de gjorda behovs- och tillskottsberäkningarna har schematiska arbetskraftsbalanser kunnat upprättas fram till och med år 1975.

Dessa arbetskraftsbalanser har fått bilda utgångspunkten för ett programmatiskt räkneexempel, som innefattar betydande förskjutningar och i vissa hänseenden utökningar av utbildningskapaciteten och som utmynnar i en justerad beräkning av arbetskraftsbalansen. I jämförelse med de nyss beskrivna tendensberäkningarna innebär detta räkneexempel en avsevärd minskning av tillgången både på humanister (år 1975 drygt 5 000 färre) och på naturvetare (drygt 2 000 färre) samt en ökning av tillgången på civilingenjörer och civilekonomer (med ca 1 000 vardera).

Resultaten av de gjorda beräkningarna redovisas i ett antal tablåer, till vilka torde få hänvisas.

I kommentarerna till de gjorda beräkningarna noteras att tillgången på akademiker vid någon tidpunkt mellan åren 1970 och 1975 kommer att »hinna ifatt» behovet och därefter överskrida detta.

Beträffande *humanisterna* konstateras samma framtida situation som visats i ett flertal tidigare sammanställningar nämligen en klar tendens till mättnad och övermättnad inom arbetsområden som rekryteras med humanister samtidigt som på många andra områden brist på skolad arbetskraft består. Det framhålles, att ehuru en väsentlig del av det beräkningsmässiga överskottet på humanister borde kunna absorberas genom en kvalitetshöjning inom skolväsendet i form av ökad lärartäthet och/eller av andra än de traditionella arbetsmarknaderna är det dock angeläget, att ungdomen ges ökade chanser att välja alternativa studie- och/eller yrkesbanor. Eftersom det ej är möjligt att härvid lita enbart till en vidgning av andra akademiska utbildningsvägar än de humanistiska, understrykes ytterligare vikten av verkligt attraktiva alternativ i form av såväl nya arbetsmarknadsanpassade studiekombinationer inom de humanistiska fakulteterna som dragningskraftiga utbildningsvägar utanför universitet och högskolor.

Beträffande *naturvetarna* ges i propositionen uttryck åt den uppfattningen att det mot slutet av 1960-talet torde bli lättare för olika grupper av arbetsgivare att anställa naturvetenskapligt skolad personal än att finna tekniskt utbildad arbetskraft. Med hänsyn härtill befinnes det förutseende att mer än hittills ge utbildningen vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna en inriktning som underlättar verksamhet i näringsliv och förvaltning. I propositionen framhålles emellertid också att utbyggnaden av universitet och högskolor i sig själv kommer att ta i anspråk en mycket stor del av de nyexaminerade, särskilt från experimentellt inriktade fakulteter och högskolor. Med hänsyn till att även skolväsendet och arbetsmarknaden i övrigt de närmaste åren har stora anspråk på nyexaminerade från experimentellt inriktade fakulteter och högskolor bedömes det sannolikt att, om inte särskilda åtgärder vidtages, arbetsmarknadsförhållandena kommer att bli synnerligen pressade för här berörda kategorier. Det betonas därför, att alla berörda arbetsgivare måste genomföra strängast möjliga hushållning med de knappa personalresurserna.

För den *samhällsvetenskapliga* och den *ekonomiska* utbildningens del anses liknande utbildningspolitiska slutsatser kunna dras av beräkningarna. Utöver en kraftig utbyggnad av civilekonomutbildningens kapacitet bör därför enligt propositionen eftersträvas att — i stil med vad som tidigare förordats rörande en mot ekonomiska studier mer orienterad samhällsvetenskaplig utbildning i Uppsala — göra den samhällsvetenskapliga utbildningen mer användbar än hittills för företagsekonomiskt inriktad verksamhet inom utbildningsväsende, förvaltning och näringsliv.

Gymnasieutredningen har i sitt huvudbetänkande redovisat vissa synpunkter på de i ämneslärarprognosen gjorda bedömningarna av gymnasiernas expansion och det till gymnasierna hänförliga lärarbehovets utveckling.

Enligt gymnasieutredningen har gymnasieexpansionen under 1960-talet i viss grad underskattats i ämneslärarprognosen. Utredningen förutser en fortsatt kraftig expansion av den gymnasiala utbildningen även under 1970-talet. Till stöd för denna bedömning åberopas bl. a. utvecklingen i USA och Sovjetunionen. I fråga om vuxenutbildningen räknas också med en stark utbyggnad. Allt talar enligt utredningens uppfattning för att pressen på utbildningsväsendet kommer att öka, vilket medför ett stort lärarbehov, framför allt inom det högre utbildningsväsendet.

Totalt sett räknar gymnasieutredningen med att gymnasiet vid 1970-talets början, med en antagen gymnasiefrekvens av 30 % har ett lärarbehov motsvarande ca 6 700 heltidstjänster. Häri ingår ca 1 300 tjänster i ekonomiska och tekniska ämnen samt 300 tjänster i övningsämnen. Återstående behov, 5 100 tjänster, ligger ungefär 600 tjänster högre än det i ämneslärarprognosen beräknade behovet för läsåret 1970/71. I det återstående behovet ligger då s. k. timmar till förfogande motsvarande ca 300 tjänster, vilka timmar i ganska stor utsträckning avses bli ledda av andra än de reguljära ämneslärarna.

Gymnasieutredningen har även redovisat vissa synpunkter på de beräkningar rörande behov av och tillgång på akademiskt skolad arbetskraft (SOU 1962: 55), vilka utgör underlaget för de i propositionen 1963:172 gjorda övervägandena. Enligt gymnasieutredningens uppfattning är det osannolikt, att en även mycket stor examination kommer att ge upphov till ett överskott av naturvetare. Behovet av denna kategori kommer enligt utredningens mening att öka utomordentligt starkt. I vad gäller humanister finner utredningen utvecklingen svårbedömbär. Utredningen pekar bl. a. på sannolikheten av att nya arbetsområden öppnas för denna kategori och anser det sålunda inte klarlagt att något besvärande överskott kommer att uppstå. Trots detta förordar utredningen en relativ minskning av tillströmningen till den rent humanistiska utbildningen för att en bättre balans i produktionen av de olika akademikerkategorierna skall uppnås.

Inom *lärarutbildningssakkunniga* bedrivs, som tidigare nämnts, fortsatta undersökningar rörande det framtida lärarbehovet. Dessa undersökningar tyder på att rekryteringsbehovet för tiden 1962/70 är större än vad ämneslärarprognosen förutskickar. Denna bedömning grundar sig *dels* på gjorda undersökningar rörande lärarbristen 1962/63 som befunnits åtskilligt större än den enligt ämneslärarprognosen var 1960/61, *dels* på förnyade beräkningar av lärarnas verksamhetsgrad och avgång ur yrket. Beräkningarna av verksamhetsgraden utmynnar i att rekryteringsbehovet för tiden fram till år 1970 torde vara ca 400 tjänster större än som beräknats i ämneslärarprognosens 60-procentsalternativ. Genom komplettering av ämneslärarprognosens beräkningar av det ersättningsbehov,

som uppkommer på grund av dödsfall och pension, med beräkningar av det ersättningsbehov som hänför sig till andra avgångsorsaker har vidare befunnits att ersättningsbehovet för perioden 1960—1970 är 500—1 000 lärare större än som angivits i ämneslärarprognosen.

Ecklesiastikdepartementets undersökning av lärarsituationen hösten 1963 bekräftar den försämring av lärarsituationen som lärarutbildningssakkunniga iakttagit. Även om hänsyn togs till den något strängare definitionen av begreppet lärarbrist i departementets undersökning är lärarbristen 1963/64 enligt 100-procentsalternativet drygt 1 500 heltidstjänster och enligt 60-procentsalternativet drygt 1 300 heltidstjänster större än den för samma läsår beräknades till enligt ämneslärarprognosens ogynnsammaste antagande. Detta förhållande beror dels på att utgångsläget 1960/61 enligt de definitiva siffrorna visat sig sämre än beräknat, dels på att behovet ökat mer än beräknat samt dels på att lärartillskottet varit lågt.

Med hänsyn till den stora, för att inte säga avgörande, betydelse som utvecklingen på arbetsmarknaden i dess helhet har för utvecklingen inom akademikersektorn respektive dess underkategori lärarsektorn bör här slutligen erinras om den bedömning av arbetskraftsutvecklingen i stort som gjorts av *1959 års långtidsutredning* (SOU 1962: 10 och 11). Denna bedömning kan i korthet sammanfattas så, att vi på arbetsmarknaden som helhet framdeles bör räkna med knappa tillgångar i fråga om arbetskraft, i synnerhet arbetskraft med kvalificerad utbildning. Detta kräver hushållning med arbetskraften, utnyttjande av förefintliga arbetskraftsreserver samt en målmedveten arbetsmarknads- och utbildningspolitik. Såväl frågan om uppkomsten av ett läraröverskott eller fortvaron av rådande lärarbrist som frågan rörande vilka åtgärder som påkallas med hänsyn till bedömningen av lärarsituationens utveckling måste övervägas mot bakgrund av den här kort antydda bedömningen av arbetskraftsutvecklingen i stort.

B. Åtgärder mot lärarbristen

1. Inledning

Förslag till åtgärder mot lärarbristen har framförts i olika sammanhang. I samband med grundskolereformen övervägdes vilka åtgärder som borde vidtagas med hänsyn till rådande lärarbrist och den ökning av lärarbehovet som reformen skulle komma att medföra. Den viktigaste nyheten bland de åtgärder som föreslogs var anordnandet av decentraliserad akademisk utbildning med primärt syfte att ge teoretisk utbildning för läraryrket. En annan viktig ehuru ej ny åt-

gärd i det sammanhanget var en föreslagen utökning av vidareutbildningen av folkskollärare.

Vid remissbehandlingen av ämnesläraryrket framkom åtskilliga förslag eller uppslag till åtgärder mot lärarbristen, flertalet med inriktning på lärarsituationen i matematik, fysik och kemi. En redogörelse för dessa förslag lämnades i propositionen 1963: 111.

En omfattande inventering av tänkbara lärarbriståtgärder gjordes av arbetsgruppen för de tekniska gymnasiernas lärarbehov. Arbetsgruppens förslag redovisades i 1963 års statsverksproposition i anslutning till behandlingen av de tekniska gymnasiernas avlöningsanslag.

Gymnasieutredningen, som ganska ingående uppehållit sig vid konsekvenserna i lärarbehovshänseende av utredningens förslag, redovisar ett antal uppslag till åtgärder av mer eller mindre genomgripande natur, vilka förutsättes kunna leda till förbättring av ämnesläraryrket.

I propositionen 1963: 172 har en redogörelse lämnats för de olika åtgärder, varigenom en balanserad expansion av all postgymnasial utbildning skulle kunna åstadkommas. Ehuru dessa åtgärder syftar till en anpassning av det högre utbildningsväsendet till behoven inom arbetsmarknaden i dess helhet, är de givetvis av mycket stor betydelse från lärarrekryteringssynpunkt.

I skrivelse den 20 juni 1963 har skolöverstyrelsen framlagt förslag om en intensifierad information rörande läraryrket, förbättrade villkor i fråga om tillgodoräkning av lärartjänstgöring i vissa fall, förbättrade arvoden för vissa timlärarkategorier samt ett liberalare utnyttjande av systemet med utbytestjänster.

En rad förslag till administrativa åtgärder av olika slag i syfte att underlätta lärarrekryteringen och stabilisera den lokala planeringen av skolverksamheten framkom slutligen i samband med ecklesiastikdepartementets undersökning av lärarsituationen hösten 1963.

2. Systematisering av tänkbara åtgärder

Som utgångspunkt för en systematisering av lärarbriståtgärder kan det vara lämpligt att konstatera vad begreppet lärarbrist bör utsäga, nämligen att med avseende på en viss kategori av arbetskraft, *behöriga lärare*, *behovet* är större än *tillgången*. Det kan vara skäl att något stanna inför de tre nyckelorden i denna i och för sig självklara definition.

I definitionsledet *behöriga lärare* ligger uttryckt det faktum att samhället uppställer vissa minimikrav på en person, för att denne skall anses kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra uppgiften såsom lärare. Sänker man dessa krav, är det sannolikt att man, åtminstone på kort sikt, kan minska lärarbristen. Kraven kan emellertid förändras utan att man därmed sänker dem, så exempelvis om man skapar nya utbildningsvägar, som ger en i viss mån annan men dock inte nödvändigtvis sämre reell kompetens. De gällande behörighetskraven bör emellertid tills vidare vara en given utgångspunkt för överväganden av åtgärder mot lärarbristen, då frågan om en reformering av lärarutbildningen och ändringar av

behörighetskraven ingår i det problemkomplex, som utredes av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. I den mån sådana åtgärder mot lärarbristen, som berör lärarnas utbildning och kompetens, nu diskuteras sker det inte i syfte att ändra gällande värderingar utan avser mer eller mindre acceptabla och tillfälliga avsteg från dessa värderingar.

Behovet av lärare står i nära förhållande till ambitionerna att tillgodose elevernas önskemål om utbildning och samhällets behov av utbildade. Enär inskränkningar av utbildningskapaciteten helst bör undvikas som en väg att minska lärarbehovet måste de lärarbriståtgärder, som inriktar sig på behovssidan, avse en minskning av vad som kan kallas det relativa lärarbehovet. Därmed avses lärarbehovet ställt i relation till det givna undervisningsbehovet uttryckt i antal timmar enligt gällande timplaner samt antalet elever. Betraktas de sistnämnda faktorerna såsom givna, bestämmas lärarbehovet huvudsakligen av sådana förhållanden som undervisningsgruppernas storlek, användningen av undervisningshjälpmedel samt undervisningsarbetets fördelning på olika personalkategorier. Även en sådan faktor som arbetsmiljön, främst arbetssituationen i klassen, måste anses vara synnerligen betydelsefull. Självklart måste nämligen, under i övrigt ensartade förhållanden, lärarbehovet, i betydelsen erforderlig arbetsinsats för uppnåendet av ett visst undervisningsresultat, vara mindre, om undervisningen präglas av ett gott samarbete mellan lärare och elever än om motsatsen är förhållandet. Denna faktor påverkar med största sannolikhet också sådana lärartillgångsfaktorer som benägenheten att bli lärare och benägenheten att åtaga sig timplärartimmar eller övertimmar.

Tillgången på lärare bestämmas huvudsakligen av dels utbildningskapaciteten vid universitet och lärarutbildningsanstalter, dels vad som benämnes »lärarbenägenheten» hos de universitetsstuderande. Åtgärder för att öka tillgången på lärare måste därför främst inriktas på dessa båda faktorer. Även andra möjligheter att öka lärartillgången finnes. En viktig, i stor utsträckning redan beaktad möjlighet ligger i utnyttjandet av befintliga arbetskraftsreserver. Dessa kan utgöras av en viss överkapacitet hos aktiva lärare, som kan tas ut som tilläggs-timmar, eller av den kapacitet som förefinnes hos lärarkompetenta men ej läraraktiva personer. En viktig faktor när det gäller tillgången är vidare, som redan framhållits, kvalifikationskraven på lärarna. Enär kvalifikationskraven i detta sammanhang betraktas såsom en given utgångspunkt, måste samtliga åtgärder, som skulle innebära avvikelse från dessa krav, antingen hänföras till kategorien frågor under utredning eller övervägas såsom av lärarbristen eventuellt påkallade krisföreteelser. Exempel härpå utgör dispensering från vissa krav i enskilda fall samt det generella avstående från vissa kvalifikationskrav, som tillämpas beträffande de s. k. utbytestjänsterna. Sistnämnda åtgärd syftar dock mindre till att öka den totala tillgången på lärare än att tillgodose eljest svårtillgodosedda lokala behov. En liknande typ av åtgärder på tillgångssidan är administrativa åtgärder av skilda slag med syfte att underlätta den lokala lärarrekruteringen och stabilisera den lokala planeringen av skolverksamheten.

I följande sammanställning av huvudtyper av åtgärder mot lärarbristen sammanfattas vad som i det föregående anförts.

Det må påpekas, att de här upptagna huvudtyperna av åtgärder i princip har sina motsvarigheter inom varje fält, där samhällsomvandlingen vållar brist på arbetskraft, och således inte är specifika som botemedel mot just brist på lärare.

A. Åtgärder i syfte att minska det relativa lärarbehovet

1. Effektivisering av arbetsformerna.
2. Överförande av arbetsuppgifter från lärare till andra slag av arbetskraft.
3. Förbättring av lärarnas utbildning.
4. Förbättring av arbetsförhållandena.

B. Åtgärder för att öka lärartillgången

1. Ökning av utbildningskapaciteten.
2. Ökning av lärarbenägenheten.
3. Utnyttjande av befintliga arbetskraftsreserver.
4. Ändring av kvalifikationskraven på lärare.
5. Administrativa åtgärder i syfte att underlätta lärarerekryteringen och stabilisera planeringen av skolverksamheten.

Under de angivna huvudkategorierna torde så gott som alla förslag till konkreta åtgärder kunna inordnas. Det bör observeras, att varje kategori innefattar en huvudaspekt på lärarbristproblematiken, som bör övervägas vid prövningen av varje konkret förslag. Åtskilliga förslag till konkreta åtgärder är av den art att de är motiverade utifrån flera av dessa aspekter. I andra fall kan ett förslag vara motiverat utifrån en aspekt men stå i motsatsförhållande till en annan. Ett typexempel härpå utgör förslag, som syftar till rekrytering av lärare utan fullbordad akademisk och pedagogisk utbildning. För- och nackdelar måste i sådana fall nog vägas mot varandra.

Den här gjorda systematiken och den följande åtgärdsinventeringen har till syfte att bilda underlag för fortsatt tänkande och handlande i lärarbristfrågor. Dess värde ligger bland annat däri, att den belyser såväl möjligheterna som gränserna i fråga om tänkbara åtgärder mot lärarbristen.

Förslag till åtgärder mot lärarbristen har, som förut sagts, framförts i många olika sammanhang. Bakom åtskilliga förslag står flera förslagsställare. För att en samlad överblick över förslagen och uppslagen skall erhållas torde de mera väsentliga av dem få nämnas här, grupperade enligt den nyss angivna systematiken. Skillnad göres inte mellan nya uppslag till åtgärder och åtgärder, som ingår i sittande utredningars uppdrag eller som håller på att genomföras.

Åtgärder i syfte att minska det relativa lärarbehovet
Effektivisering av arbetsformerna

1. Pedagogiska hjälpmedel bör i ökad utsträckning komma till användning i lärarbesparande syfte.

2. Förebilder till skrivningar och lektioner samt pedagogiska och metodiska anvisningar bör utarbetas.

3. Undervisningsgruppens storlek bör anpassas efter undervisningsmomentets karaktär, varvid även de möjligheter användningen av tekniska hjälpmedel erbjuder bör beaktas.

4. Friare arbetsformer, såväl för hela undervisningsgrupper som för enskilda elever med förutsättningar härför i något visst ämne, bör prövas.

Överförande av arbetsuppgifter från lärare till annan arbetskraft

5. En kategori biträdande lärare (assistentlärare) bör införas, på vilken bör läggas ledningen av enklare undervisningsmoment, bl. a. övningsmoment och vissa laborationer.

6. Biblioteks- och institutionsbiträden samt skrivhjälp åt lärare bör anställas.

Förbättring av lärarnas utbildning

7. Den ämnesteoritiska utbildningen bör utformas med sikte på undervisningens krav.

8. Lärarna bör genom olika åtgärder stimuleras att snarast genomgå praktisk lärarutbildning.

9. Fortbildningsverksamheten bör intensifieras och vidareutvecklas.

Förbättring av arbetsförhållandena

10. Vid planeringen av skolbyggnader bör lärarnas behov av arbetsrum tillgodoseas.

11. Åtgärder bör vidtagas för åstadkommande av bättre samverkan mellan skola och hem, lärare och elever.

12. Ökade resurser bör ges till skolpsykologisk verksamhet och skolkuratorsverksamhet.

Åtgärder i syfte att öka lärartillgången

Ökning av utbildningskapaciteten

13. Fortsatt utbyggnad bör ske av universitet och högskolor med särskild inriktning på bristämnen.

14. De akademiska utbildningsresurserna i bristämnena bör utnyttjas maximalt genom rationalisering av undervisningen (exempelvis genom användning av tekniska hjälpmedel), införande av tvåskifts- eller treterminsutbildning samt anordnande av provisoriska laborationsutrymmen m. m.

15. En kraftig utvidgning bör ske i fråga om den decentraliserade akademiska utbildningen, även i andra än naturvetenskapliga ämnen, den akademiska undervisningen per korrespondens samt vidareutbildningen av folkskollärare. I ökad utsträckning bör denna utbildning anordnas såsom kvällskurser.

16. Vidareutbildningen av gymnasieingenjörer och gymnasieekonomer till ämneslärare bör utvidgas.

17. Nya kombinationer av humanistiska, ekonomiska, matematisk-naturvetenskapliga och tekniska ämnen med sikte bl. a. på undervisningens behov bör skapas.

18. De som söker sig till de fria fakulteterna bör stimuleras att studera bristämnen; deras studieförutsättningar bör förbättras genom anordnande av preparandkurser i dessa ämnen.

Ökning av lärarbenägenheten

19. Utbildningen vid universitet och högskolor bör inriktas mot läraryrket både genom en mot skolans behov svarande uppläggning av ämnesundervisningen och genom tidigt införande av pedagogiska och metodiska utbildningsmoment.

20. Löner och andra anställningsvillkor för såväl fast anställda lärare som timplärare måste göras konkurrenskraftiga.

21. Ändamålsenliga former och förutsättningar i övrigt bör skapas för rekrytering av i andra yrken verksamma personer med en för lärarverksamhet lämplig utbildning; detta bör gälla såväl fast anställning som timpläroanställning.

22. Informationen om läraryrket bör intensifieras och utformas med tanke på de olika kategorier, mot vilka rekryteringsfrämjande åtgärder bör inriktas (även i det följande angivna arbetskraftsreserver).

Utnyttjande av befintliga arbetskraftsreserver

23. Pensionärer — lärare, officerare, andra pensionerade statliga eller kommunala tjänstemän — bör avlönas utan avdrag med hänsyn till pension.

24. Lärartjänstgöring före akademisk examen bör förbindas med gynnsammare villkor i fråga om tillgodoräkning av tjänstgöring, löneklassplacering samt rätt till B-avdragsledighet för fortsatta studier.

25. Utbytestjänsternas antal bör utökas och liberalare krav införas för behörighet till dylik tjänst.

26. Stat, kommuner och enskilda arbetsgivare bör låna ut anställda med »lärarlämplig» utbildning för tjänstgöring som timplärare; initiativ från skolorna, hänsyn till schemaönskemål, behov av kort introduktiv pedagogisk utbildning.

27. Hemmafruar med lämplig utbildning bör frigöras för lärarverksamhet genom att bl. a. barntillsyn ordnas genom skolans (kommunens) försorg.

28. Utländska lärare bör rekryteras, såväl i bristämnen i traditionell mening som i språk, till skolor där uppenbara svårigheter att rekrytera inhemska lärare föreligger.

Ändring av kvalifikationskraven på lärare

29. Förslag angående ändrade behörighetskrav och ändringar i fråga om utbildningens uppläggning och innehåll.

Administrativa åtgärder i syfte att underlätta lärarrekruteringen och stabilisera planeringen av skolverksamheten

30. Gällande förfaranden i fråga om tillsättning av ordinarie tjänster och vikariatslöneförordnanden på sådana bör förenklas. De årligen återkommande två tillsättningsperioderna bör reduceras till en period och tillsättningsbesluten bör meddelas på våren.

31. Anställandet av icke-ordinarie lärare bör förenklas i olika avseenden och fastare normer med avseende på anställningsavtalets giltighet eftersträvas.

32. Fastare och mer restriktiva regler bör skapas i fråga om tjänstledighet för hel termin eller längre tid.

33. Beslut om intagning vid lärarhögskolor, seminarier, vidareutbildningskurser m. m. bör meddelas på ett tidigare stadium än f. n.

34. Bestämmelserna om resekostnadsersättning (till vikarie, vid tillträde av tjänst, vid flyttning etc.) bör ses över med beaktande av frågans rekryteringsaspekter; ersättning för dagliga resor till avlägset belägen skola bör övervägas.

C. Departementschefen

Frågan om det växande skolväsendets försörjning med ämneslärare har i skilda sammanhang varit föremål för ingående överväganden. De utredningar som företagits rörande lärarsituationen och dess utveckling har alla beträffande nuläget konstaterat förhandenvaron av en relativt stor lärarbrist men beträffande utvecklingen på längre sikt funnit goda skäl tala för ett successivt uppnående av full behovstäckning. Inom ämnesgruppen matematik-fysik-kemi har den i prognoserna redovisade ingående lärarbristen varit särskilt stor och i fråga om utvecklingen på längre sikt har, även om en förbättring efter hand bedömts sannolik, endast de gynnsammaste antagandena om lärartillskottets storlek resulterat i balans mellan tillgång och behov vid prognosperiodens slut. Med anledning av vad som framkommit genom de företagna utredningarna har extraordinära åtgärder av olika slag vidtagits i syfte att öka tillgången på lärare. Dessa åtgärder har i stor utsträckning inriktats på de matematisk-naturvetenskapliga ämnena.

Ehuru överensstämmande med avseende på beskrivningen av utgångsläget och utvecklingstendenserna i stort företer senare framlagda bedömningar avsevärda förskjutningar i förhållande till tidigare, både vid bestämningen av den aktuella lärarbristens storlek och vid bedömningen av framtida behov och tillgång på lärare. I hur hög grad bilden efter hand förskjutits framgår om man studerar exempelvis den utredning rörande lärarbehov och lärartillgång under perioden 1955—65, som år 1955 framlades av den dåvarande realskoleutredningen. I det sammanhanget menade man sig kunna förvänta, att de ansträngningar, som från det allmännas sida gjorts för att stimulera tillströmningen till lärarbanan, skulle komma att bära frukt och att den ökade examinationen från universitet och hög-

skolor ganska snart skulle komma att leda till en mycket kraftig stegring av lärartillskottet under den senare delen av prognosperioden.

Lärarsituationen har, såsom närmare framgår av den föregående redogörelsen, hittills inte utvecklats på det sätt som utifrån gjorda antaganden om skilda faktorer beräknats i prognoserna. Till inte ringa del kan detta förklaras med att skolväsendet ökat mer i omfattning samt visat sig mer lärarkrävande än som förutsatts i prognoserna. Till betydande del är emellertid skillnaden mellan prognos och verklighet att finna på lärartillgångssidan. Utbildningskapacitetens ökning — i form av utbyggnad av universitet och högskolor samt särskilda lärarutbildningsåtgärder — har ännu inte medfört den ökning av lärartillskottet, som man ansett sig ha anledning räkna med. Även lärarnas yrkesverksamhetsgrad kan ha överskattats. Gjorda beräkningar tyder på att så är fallet.

Vad som framkommit beträffande lärarsituationens hittillsvarande utveckling ger anledning till förnyade överväganden beträffande den framtida utvecklingen. Trots de utvecklingstendenser på lång sikt, som jag redovisat i propositionen 1963:172 angående riktlinjer för fortsatt utbyggnad av universitets- och högskoleväsendet, talar nämligen övervägande skäl för att skolväsendets behov av lärare under överblickbar tid, över hela registret av skolämnen, måste tillgodoses inom ramen för — relativt till efterfrågans storlek — knappa tillgångar på arbetskraft med erforderlig utbildning.

Jag övergår så till att behandla frågan om åtgärder mot lärarbristen. Åtskilliga av de förslag som framkommit och som i det föregående redovisats avser åtgärder, vars genomförande kräver lång tid, eventuellt också ett omfattande utredningsarbete. Flertalet av de föreslagna långsiktiga åtgärderna ingår för övrigt såsom led i gällande utbyggnadsprogram eller pågående utredningsarbete. Många förslag till kortsiktiga åtgärder har emellertid också framkommit. Ett stort antal av dessa åtgärder förutsätter överläggningar med vederbörande personalorganisation, innan beslut om åtgärder kan fattas eller förslag härom föreläggas riksdagen. Andra åtgärder förutsätter inte förhandlingar men väl anslagsbeslut från riksdagens sida. Slutligen avser förslagen även åtgärder, som det ankommer på Kungl. Maj:t eller underlydande myndigheter att vidtaga.

Som framgår av den föregående redogörelsen för framlagda förslag bör åtgärder mot lärarbristen kunna vidtagas såväl på behovssidan som på tillgångssidan. Viktigt är att åtgärder av olika slag samordnas med varandra och att sådana åtgärder inte vidtages, som visserligen kan bedömas i och för sig få en viss positiv effekt men som samtidigt kan väntas motverka och reducera den samlade effekten av övriga lärarbriståtgärder.

Efterföljande kommentarer och ställningstaganden inordnas under samma kategorirubriker som de i det föregående redovisade förslagen.

Effektivisering av arbetsformerna. De tekniska hjälpmedlens stora betydelse för en effektivisering av undervisningen har understrukits av, bland andra, skol-

beredningen och gymnasieutredningen. Anskaffandet och användningen av sådana hjälpmedel främjas dels genom statsbidrag till anskaffandet av tekniska hjälpmedel inom grundskolan, dels genom upprättandet av pedagogiska hjälpmedelscentraler och dels genom ett fortgående pedagogiskt utvecklingsarbete. Även lärarnas utbildning i handhavandet av sådana hjälpmedel bör nämnas. I rådande lärarbristsituation är det nödvändigt, att pågående utvecklingsarbete i mycket hög grad inriktas på sådana former för användningen av tekniska hjälpmedel, som leder till ett ekonomiskt utnyttjande av tillgängliga behöriga lärare respektive som förbättrar icke-behöriga lärares förutsättningar att förmedla en tillfredsställande undervisning. Motsvarande bör gälla produktionen av underlag för lärarnas lektionsförberedelser i form av metodiska och tekniska anvisningar, förebilder till lektioner eller lektionsserier m. m. Det åligger skolöverstyrelsen att övervaka och främja ett utvecklingsarbete med detta syfte samt, lämpligen i samband med sina anslagsäskanden, redovisa gjorda erfarenheter och framlägga förslag till fortsatta åtgärder.

Frågan om undervisningsformernas betydelse med hänsyn bl. a. till lärarbehovet har behandlats av gymnasieutredningen. Som utredningen anför, pågår redan viss försöksverksamhet på detta område och avsikten är att den skall utvidgas. Det måste i detta sammanhang vara mycket angeläget att klarlägga, vilka realistiska möjligheter som finns att på dessa vägar minska det relativa lärarbehovet. Härvidlag bör uppmärksammas att de rationaliseringsvinster, som genom användningen av nya undervisningsformer möjligen kan uppnås, i viss utsträckning torde vara avhängiga av vilka centrala insatser som göres i fråga om utarbetande av organisatoriska och metodiska anvisningar, samt av underlag i form av audivisuell material, förslag till övningar och lektioner för undervisningsgrupper av olika storlek m. m. Även beträffande denna försöksverksamhet förutsätter jag, att skolöverstyrelsen inkommer med redovisning för gjorda erfarenheter samt förslag rörande verksamhetens fortsatta bedrivande.

Överförande av arbetsuppgifter från lärare till annan arbetskraft. I en lärarbristsituation är det särskilt viktigt, att lärarpersonal, i den utsträckning som är praktiskt möjligt, utnyttjas efter sina kvalifikationer. Ett spörsmål därvidlag är fördelningen av undervisningsarbetet på lärare med olika kvalifikationer. På rekommendation av arbetsgruppen för de tekniska gymnasiernas lärarbehov har anvisningar utarbetats i syfte att underlätta för de tekniska gymnasiernas rektorer att i kursplanerna urskilja dels de kursmoment som i en bristsituation utan alltför stor olägenhet bör kunna läggas på timlärare utan den för fast lärartjänst föreskrivna kompetensen, dels de kursmoment som helst bör handhas av särskilt högt kvalificerade specialister. Anvisningar av motsvarande slag bör genom skolöverstyrelsens försorg utarbetas och tillställas rektorerna inom övriga skolformer.

I årets statsverksproposition har förslag framlagts om anvisande av medel till biträdes hjälp åt lärare. Syftet med förslaget är att genom en försöksverksamhet

skapa klarhet rörande möjligheterna att frigöra lärarna för ökade undervisningsinsatser genom att avlasta dem icke-pedagogiska arbetsuppgifter. Det har förutsetts, att Kungl. Maj:t skall meddela bestämmelser rörande den nu föreslagna medelsanvisningens användning. Det åligger skolöverstyrelsen att utarbeta förslag till sådana bestämmelser och sedermera redovisa resultatet av förskövsverksamheten.

Förbättring av lärarnas utbildning. Frågan om den ämnesteoretiska utbildningens utformning med hänsyn till undervisningens krav ingår i lärarutbildningssakkunnigas utredningsuppdrag. Jag avstår därför från att i detta sammanhang behandla denna fråga.

Kapaciteten för praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskolor har under senare år utvidgats kraftigt. Det är angeläget, att denna utbyggnad fortsätter, så att samtliga, som söker sig till lärarhögskolorna, också kan tas emot där. Utbildningen vid lärarhögskola avses som bekant ansluta direkt till de ämnesteoretiska studierna vid universitet och högskolor. En utbyggnad av lärarhögskolekapaciteten bör därför leda till ett förverkligande av den numera godtagna principen, att lärare inte skall börja undervisa, förrän de fått en praktisk lärarutbildning. Jag återkommer till denna fråga under ett följande avsnitt.

Förslag om en väsentlig utökning av resurserna för fortbildning har framlagts i årets statsverksproposition.

Förbättring av lärarnas arbetsförhållanden. Den enkät rörande lärarsituationen som genomfördes av ecklesiastikdepartementet hösten 1963 innehöll bl. a. frågor rörande tänkbara orsaker till att den i varje särskilt fall ifrågavarande kommunen hade relativt svårt respektive lätt att rekrytera och behålla lärare. Svaren härpå kretsade huvudsakligen kring följande faktorer, nämligen kommunens geografiska läge, bostadssituationen i kommunen, skollokalerna och deras utrustning samt samarbetet mellan lärare, elever, föräldrar och den kommunala skolledningen.

Betydelsen av god samverkan mellan lärare, föräldrar och elever har i många sammanhang starkt understrukits, bl. a. i skolberedningens betänkande. Omdömena rörande den faktiska situationen i detta hänseende är mycket skiftande. Utan tvekan är detta ett inte minst för lärarrekruteringen, lärarutbildningen och effektiviteten i skolarbetet mycket viktigt problemkomplex. Former för samverkan mellan lärare, föräldrar och elever har under årens lopp utvecklats sig. Från såväl statlig som kommunal sida har ökade resurser för skolpsykologisk verksamhet och skolkuratorsverksamhet tillförts skolväsendet. Specialklassorganisationen uppbyggs successivt. I vilken utsträckning nuvarande former för samverkan samt befintliga personella och organisatoriska anordningar verkligen svarar mot situationens krav är emellertid oklart. Meningarna rörande de disciplinära förhållandena i skolan är också delade. Det måste från skilda synpunkter anses vara mycket betydelsefullt såväl att klarhet skapas angående de faktiska förhållandena på ifrågavarande område som att av dessa förhållanden betingade åtgärder vidtas.

Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att skyndsamt undersöka vilka ytterligare åtgärder som kan vidtagas för att skapa ett effektivt, positivt samarbete mellan lärare, föräldrar och elever. Som underlag för en dylik undersökning bör läggas en noggrann kartläggning av rådande disciplinförhållanden inom skolans olika stadier samt av förekommande faktiskt samarbete mellan hem och skola. Det kan därvid finnas skäl att observera, att föräldrarnas medverkan inte kan anses vara en fråga endast om intresse för barnens fostran och utveckling utan en fråga om ett faktiskt ansvar härför. Ehuru problemen till art och omfattning kan växla, i synnerhet mellan olika skolstadier, är ett fungerande, nära samarbete mellan de olika intressenterna i skolarbetet en enligt min uppfattning nödvändig förutsättning för harmoniska förhållanden och en resultatgivande undervisning och fostran från skolans sida.

Ökning av utbildningskapaciteten. Förslag om fortsatt utbyggnad av universitet och högskolor förelades riksdagen genom proposition 1963:172. De framlagda förslagen går främst ut på en kraftig expansion av utbildningskapaciteten inom bristämnena respektive bristsektorerna. Frågan om ett maximalt utnyttjande av utbildningsresurserna, liksom frågan om skapande av nya ämneskombinationer behandlades också i detta sammanhang. Sistnämnda spörsmål ingår även i lärarutbildningssakkunnigas utredningsuppdrag. Riksdagen har fattat beslut i enlighet med de framlagda förslagen. Jag kommer senare denna dag att föreslå, att riksdagen förelägges proposition med förslag om fortsatt utbyggnad av universitetet i Umeå. De till grund för denna proposition framlagda förslagen innebär, att en betydande del av de samlade utbildningsresurserna inom de aktuella ämnesområdena skall inriktas på de ämnestoretiska delarna av lärarutbildningen. Med hänsyn till det anförda finner jag mig inte ha anledning att i detta sammanhang närmare gå in på dessa frågor.

Den decentraliserade akademiska utbildningen liksom den akademiska undervisningen per korrespondens och vidareutbildningen av folkskollärare har under senare år utvidgats kraftigt. Förslag om en ytterligare utvidgning av denna verksamhet kommer att framläggas i det följande. Frågan om en utvidgning av verksamheten till att i ökad utsträckning omfatta även andra ämnen än naturvetenskapliga torde få prövas av Kungl. Maj:t, sedan skolöverstyrelsen, med beaktande även av regionalt förekommande behov, ytterligare övervägt den närmare fördelningen av anslaget på skilda ändamål.

Utbildning av gymnasiingenjörer och gymnasieekonomer till lärare har anordnats i en omfattning, som mot bakgrund av hittills gjorda beräkningar av behovet bedömts erforderlig. Det åligger överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen gemensamt att i samråd med lärarutbildningssakkunniga ompröva hittills gjorda bedömningar av ifrågavarande lärarbehov på längre sikt och att i kommande anslagsäskanden framlägga de förslag, vartill dessa bedömningar leder.

Genom förbättrade resurser för prognosverksamhet och yrkesvägledning finns numera goda möjligheter att fästa de studerandes uppmärksamhet på yrkesområ-

den, inom vilka brist råder. En ytterligare förstärkning av dessa resurser avses komma till stånd.

Ökning av lärarbenägenheten. Utan tvivel är utformningen av såväl den ämnesteoretiska som den praktiska lärarutbildningen av synnerligen stor betydelse för lärarrekyteringen. Viss försöksverksamhet med en på läraryrket direkt inriktad yrkesutbildning redan under de ämnesteoretiska studierna har inletts innevarande läsår, dels vid några fakulteter i vissa naturvetenskapliga ämnen, dels i form av en till Linköping och Örebro förlagd tvåbetygsutbildning samt teknologie magisterutbildning. Förslag om utbildning av lärare i matematisk-naturvetenskapliga och grundläggande tekniska ämnen vid tekniska högskolan i Stockholm har framlagts i årets statsverksproposition. Slutligen erinras om de förut berörda förslagen om anordnande av en mot läraryrket inriktad ämnesutbildning vid Umeå universitet, vilka förslag kommer att behandlas i annat sammanhang. — Även om sålunda åtskilliga insatser har gjorts eller kommer att föreslås i syfte att skapa en mot läraryrket inriktad utbildningsgång, kan några mer genomgripande åtgärder i detta avseende inte vidtagas, förrän lärarutbildningssakkunniga framlagt sina slutliga överväganden och förslag. Denna fråga hör till huvuduppgifterna i de sakkunnigas utredningsuppdrag.

Förutsättningarna och formerna för rekrytering av i andra yrken verksamma med en för lärarverksamhet lämplig utbildning är en mycket viktig fråga. Denna fråga torde emellertid få upptas till behandling i annat sammanhang.

En intensiv informationsverksamhet är säkerligen av stor betydelse för lärarrekyteringen. Jag avser att vidtaga åtgärder för att en sådan information skall komma till stånd. Vissa förberedelser härför har vidtagits.

Utnyttjande av befintliga arbetskraftsreserver. Åtgärder i syfte att stimulera pensionärer att ta anställning som lärare har redan tidigare vidtagits. Möjligheterna att gå ännu längre i detta hänseende prövas i annat sammanhang.

Frågan om en förenkling av systemet med brist- och utbytestjänster samt en anpassning av detta system till dagens situation prövas likaledes i annat sammanhang.

Rekommendationer angående bistånd åt de tekniska gymnasierna med timlärare, främst i tekniska ämnen, har tidigare direkt eller genom förmedling av vederbörande huvudorganisationer tillställts statliga och kommunala myndigheter och institutioner ävensom enskilda arbetsgivare. Motsvarande rekommendation överväges i fråga om personal med förutsättningar för lärartjänstgöring i även andra ämnen än tekniska ämnen.

Det bör slutligen påpekas, att utrymme finns för lokala initiativ i syfte att underlätta för personer med lämplig utbildning att tjänstgöra som lärare.

Ändring av kvalifikationskraven på lärare. Några ändringar av kvalifikationskraven på lärare är inte omedelbart aktuella. Frågan har redan kommenterats i det föregående. Förslag från lärarutbildningssakkunniga bör avvaktas.

Administrativa åtgärder i syfte att underlätta lärarrekruteringen och stabilisera den lokala planeringen av skolverksamheten. I ett läge av svår lärarbrist är det givetvis angeläget, att de administrativa bestämmelser, som reglerar anställningsförfaranden, tjänstledighet m. m., ges en utformning, som svarar mot situationens krav, bl. a. i fråga om skyndsamhet i handläggningen, och som i görligaste mån underlättar den lokala planeringen och administrationen av skolverksamheten. Synpunkter på dylika frågor inhämtades från landets skolchefer i samband med ecklesiastikdepartementets undersökning av lärarsituationen hösten 1963. De inkomna synpunkterna bearbetas för närvarande inom departementet med sikte på utfärdande av anvisningar eller ändrade bestämmelser under vårens lopp. Detsamma gäller beträffande inkomna synpunkter rörande tidigareläggning av intagningen vid olika utbildningsanstalter och kurser samt rörande översyn av bestämmelserna om resekostnadsersättning i olika fall. Beträffande flertalet av här ifrågasatta åtgärder ankommer det på Kungl. Maj:t eller underlydande myndighet att besluta. I vissa hänseenden torde ställningstaganden till framkomna förslag böra ske på det kommunala planet.

Uppkommande förslag till andra åtgärder än de i det föregående redovisade kommer givetvis att övervägas ingående.

För vissa av de här redovisade åtgärderna, vilka bör bli föremål för riksdagens prövning, kommer en närmare redogörelse att lämnas i efterföljande avsnitt och i samband med anslagsberäkningarna för budgetåret 1964/65.

II. Praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare

A. Nuvarande utbildningskapacitet

Antalet platser per läsår för praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare, fördelat på olika utbildningsformer, framgår av följande tablå, som visar platsantalet läsåret 1963/64 i jämförelse med de närmast föregående läsåren.

Antalet utbildningsplatser för ämneslärare fördelat på olika utbildningsformer

Utbildningsform	Platsantal 1961/62	1962/63		1963/64	
		Platsantal	Ökning	Platsantal	Ökning
Läraryhögskolor:					
Stockholm: 3-terminsutbildning	65	65	—	65	—
1-terminsutbildning	—	—	—	90	+ 90
Malmö: 3-terminsutbildning	60	60	—	60	—
1-terminsutbildning	—	40	+ 40	40	—
Göteborg: 1-terminsutbildning	—	90	+ 90	120	+ 30
Praktisk lärarkurs:					
Gymnasier och seminarier	476	ca 490	+ 14	ca 580	+ 90
Läraryutbildningsblock	24	90	+ 66	120	+ 30
Summa	625	835	+ 210	1 075	+ 240

Som framgår av tablå har platsantalet ökat mycket kraftigt. En stor del av denna ökning har skett genom utbyggnad av läraryhögskolorna, vilkas kapacitet innevarande läsår är ca 375 platser.

Vid läraryhögskolorna har den tillgängliga kapaciteten utnyttjats till fullo. Antalet sökande har varit större än antalet utbildningsplatser och antalet intagna därför lika med antalet intagningsplatser.

Vid skolor med praktisk lärarkurs har tillgången på utbildningsplatser de senaste åren något överstigit efterfrågan. Genom vissa förstärkningsanordningar vid skolor, dit många sökande anmält sig, har antalet hänvisade emellertid kunnat hållas på en hög nivå, vilket framgår av följande uppställning.

Termin	Sökande	Hänvisade	Utbildningsplatser	
			Tillgängliga	Outnyttjade
vt 1963	265	226	290	61
ht 1963	354	304	350	46
vt 1964	229	207	350	143

Vid praktisk lärarkurs har sålunda sammanlagt 541 utbildningsplatser tagits i anspråk läsåret 1963/64. Vid lärarhögskolorna har samma läsår tagits in 377 lärarkandidater, dvs. två mer än den beräknade kapaciteten. Av den beräknade totalkapaciteten om ca 1 075 platser har alltså 918 tagits i anspråk. Samtidigt som sålunda totalkapaciteten varit underutnyttjad har sammanlagt ca 180 sökande ej kunnat beredas plats vid lärarhögskolorna innevarande läsår, därav ca 120 på höstterminen och 60 på vårterminen.

B. Förslag om ökning av utbildningskapaciteten

1. Ökning vid befintliga läroanstalter

Skolöverstyrelsen föreslår, att en successiv ökning av intagningen av ämneslärarkandidater vid *lärarhögskolan i Göteborg* kommer till stånd. Överstyrelsen uttalar, att lärarhögskolan i Göteborg i princip bör kunna ge praktisk lärarutbildning åt alla, som avlägger fil. ämbetsexamen vid Göteborgs universitet och ämnar bli lärare. Läsåret 1963/64 beräknas över 200 filosofie magistrar utexamineras i Göteborg varför — om man bortser från dem som ej blir lärare — lärarhögskolans kapacitet enligt överstyrelsens uppfattning inom kort bör vara ca 90 ämneslärarkandidater per termin. Genom den ökning av intagningen som ägt rum läsåret 1963/64 och en viss ytterligare ökning läsåret 1964/65 bör lärarhögskolan successivt bli rustad för denna intagningskapacitet från och med läsåret 1965/66. På ämneslärarlinjen bör därför fr. o. m. läsåret 1964/65 räknas med en utökning av intagningen från ca 60 till ca 75 lärarkandidater per termin, dvs. en total intagning av ca 150 ämneslärarkandidater årligen.

Inom *lärarutbildningssakkunniga* och *ecklesiastikdepartementet* har överväganden skett angående möjligheterna att öka utbildningskapaciteten på lärarhögskoleorterna genom ett avsevärt effektivare ianspråktagande av de på dessa orter belägna lärarkursskolorna. Utgångspunkten för dessa överväganden har varit följande. De åtgärder som bör vidtagas beträffande den praktiska utbildningen av ämneslärare bör i första hand inriktas på att utöka lärarhögskolornas utbildningskapacitet. Detta kräver emellertid ett ökat antal praktikplatser på lärarhögskoleorterna för serier och auskultationer, flera platser för praktiktermin samt flera lektorer i högstadiets metodik vid lärarhögskolorna. Vidare

måste under en övergångstid lärarhögskolornas kapacitet dimensioneras också med hänsynstagande till att resurserna för praktisk lärarkurs inte minskar så kraftigt att inte alla sökande till denna form av lärarutbildning kan mottagas. Flexibilitet beträffande möjligheterna att mottaga sökande till den ena eller den andra typen av utbildning bör under denna övergångstid eftersträvas. För att möjliggöra detta har övervägts, om inte alla resurser för praktisk lärarutbildning på lärarhögskoleorterna borde samlas under lärarhögskolornas ledning.

En samordning av den praktiska lärarutbildningen på lärarhögskoleorterna har bedömts vara möjlig såväl i fråga om den förberedande lärarkursen och motsvarande undervisning vid lärarskolorna som i fråga om utnyttjandet av skolornas samlade resurser för den egentliga praktiska lärarutbildningen.

Vad beträffar de förberedande lärarkurserna har konstaterats, att även om det samlade antalet deltagare i en kurs är stort, antalet lärarkandidater i flertalet av de särskilda ämnena dock är ganska litet. En samordning av utbildningen vid förberedande lärarkurs och motsvarande utbildning vid lärarhögskolorna har därför bedömts kunna ske både i allmänmetodisk och ämnesmetodisk undervisning. I enstaka stora ämnen kan dock dubbling av föreläsningar behöva ske.

Beträffande resurserna för serier och auskultationer har konstaterats, att det genomsnittliga utnyttjandet av lärarkursskolornas samlade kapacitet är lågt, om man jämför med förhållandena vid lärarhögskolornas och seminariernas övningskolor och vid samverkande läroverk. Även om man åtskilligt underskrider belastningen vid dessa skolor, är det möjligt att placera ett betydligt större antal lärarkandidater vid lärarkursskolorna i Stockholm, Göteborg och Malmö än som hittills placerats där. Det bör följaktligen vara möjligt att med bibehållande av ett oförändrat utrymme för intagning vid praktisk lärarkurs öka antalet platser vid lärarhögskolornas ämneslärarutbildning, om lärarkursskolorna i förhållande till lärarhögskolorna får fungera ungefär som de redan befintliga samverkande läroverken. Utöver nuvarande lärarkursskolor bör ytterligare några skolor med grundskolans högstadium anlitas.

Genomförandet av de ifrågasatta åtgärderna skulle naturligtvis medföra ett ökat arbete med bedömningen av lärarkandidaterna och en ökning av lärarhögskolornas administrationsbörda. De ökade bedömningsuppgifterna skulle vid den åsyftade utbyggnaden av den praktiska lärarutbildningen inte kunna klaras av nuvarande föreståndare för praktisk lärarkurs ens om de förstärktes med biträdande föreståndare. Bedömningsuppgifterna måste i stället läggas på lärarhögskolornas metodiklektorer, eventuellt förstärkta med härför arvoderade lärare vid lärarhögskolorna. I åtskilliga ämnen, där antalet lärarkandidater vid lärarhögskolorna är litet, bedömes de ökade arbetsuppgifterna dock inte behöva kräva ytterligare metodiklektorstjänster utan endast en reduktion av nuvarande metodiklektorsers fyllnadstjänstgöring. I ämnen med stort antal lärarkandidater förutsättes behovet av förstärkning komma att redovisas i anslagsäskandena för lärarhögskolorna.

Några merkostnader för budgetåret 1964/65 utöver kostnaderna för den av

riksdagen för budgetåret 1963/64 beslutade utbildningskapaciteten beräknas inte uppkomma. De avsedda åtgärderna syftar till ett ökat utnyttjande av lärarkurskolor vid vilka ersättning i form av AT-arvoden och viss nedsättning av undervisningsskyldigheten redan utgår till alla lärare. Beträffande ökade kostnader för handledning, bedömning, administration och lärarkandidatarvoden erinras om *dels* att antalet utbildningsplatser innevarande läsår inte är fullt utnyttjat och att åtgärderna i första hand syftar till ett ianspråktagande av redan budgeterad kapacitet, *dels* att riksdagen i anledning av förslag i proposition 1963:111 beräknat medel för möjliggörande genom särskilda åtgärder av en kapacitetsökning på olika lärarutbildningsorter. Motsvarande medel har förutsetts komma att stå till förfogande även under nästa budgetår.

2. Ny lärarhögskola i Uppsala

Lärarutbildningssakkunniga har *dels* i skrivelse den 21 november 1962, *dels* i ett den 20 december 1962 daterat betänkande framlagt förslag rörande, bl. a., inrättande av en lärarhögskola i Uppsala fr. o. m. budgetåret 1964/65. En redogörelse för detta förslag och däröver inhämtade remissyttranden lämnades i proposition 1963:111 s. 31 ff., till vilken här torde få hänvisas.

För egen del konstaterade jag i nyssnämnda proposition (s. 81), att remissinstanserna över lag ställt sig positiva till utredningens förslag och att jag fann ett förverkligande härav angeläget. I detta syfte borde ett fortsatt förberedelsearbete bedrivas med sikte på inrättandet av en lärarhögskola i Uppsala fr. o. m. budgetåret 1964/65.

Statsutskottet (SU 1963:132) förutsatte, att förberedelsearbetet bedrevs energiskt och att definitivt förslag förelades riksdagen år 1964.

I skrivelse den 3 december 1963 har lärarutbildningssakkunniga framlagt förslag rörande organisation och kostnader budgetåret 1964/65 avseende en lärarhögskola i Uppsala. Inledningsvis framhåller de sakkunniga att deras utredningsarbete om lärarutbildningens innehåll, omfattning och organisation alltjämt pågår och att den slutliga utformningen av utbildningen därför inte kan anges nu. Beträffande den slutliga förläggningen av lärarhögskolan i Uppsala säger de sakkunniga sig ha fortsatt sina överläggningar med representanter för universitetet samt programkommittén för humanistiska fakulteten i Uppsala. Såsom framhölls i betänkandet förordar de sakkunniga, att den slutliga lärarhögskolan placeras i anslutning till de humanistiska och samhällsvetenskapliga institutionerna, som planeras bli uppförda på Luthagsgården inom kvarteret Observatoriet.

Personalorganisation

Personalbehovet vid lärarhögskolan och dess övningsskola under det första verksamhetsåret omfattar enligt de sakkunnigas beräkningar följande befattningshavare.

1. Lärarhögskolan

Ordinarie personal:

	Lönegrad:
1 rektor	Bp 3
1 lektor i psykologi och pedagogik	Ao 27
12 lektorer i högstadiets metodik	Ao 27
6 lektorer i högstadiets metodik	Ao 25

Icke-ordinarie personal:

1 bibliotekarie (halvtid)	Ae 23
1 sekreterare	Ae 21
1 kansliskrivare	Ae 11
1 vaktmästare	Ae 8
1 kanslibitråde	Ae 7

2. Övningskolan

Ordinarie personal:

1 rektor	ABp 27
9 adjunkter	Ao 23
6 ämneslärare	Ao 21

Icke-ordinarie personal:

4 övningslärare	Ae 18
3 övningslärare	Ae 15
1 kanslibitråde	Ae 7

Vidare beräknar de sakkunniga kostnader *dels* för avlöningsförstärkningar, befattningsarvoden, handledarersättning och avlöningsförmåner åt lärarkandidater i enlighet med gällande normer vid lärarhögskolorna, *dels* för följande särskilda ändamål.

Övrig lektorsmässig undervisning	12 000
Undervisning om de tekniska hjälpmedlens metodik samt i röst- och talvård	16 500
Arvoden till experter och särskilda sakkunniga	10 000
Ersättning för mistade avlöningsförmåner åt handledare under konferensdag vid lärarhögskola	2 000
Extra skrivhjälp	5 000

De sammanlagda avlöningskostnaderna beräknas till 2 767 000 kr.

Omkostnader, materiel, inredning och utrustning,
ombyggnadsarbeten

Medelsbehovet för *omkostnader* uppskattar de sakkunniga till 105 000 kr. enligt följande sammanställning:

1. Sjukvård	5 000
2. Reseersättningar	22 000
3. Expenser	70 000
4. Publikationstryck	8 000
	Summa kr. 105 000

I reseersättningarna har beräknats ingå bl. a. resekostnadsersättningar och traktamenten vid konferenser på lärarhögskolan med handledare vid de olika skolor, som mottager lärarkandidater under en termin för handledd praktik. Dessa kostnader uppskattas till 3 000 kr. Resekostnadsersättningar och traktamenten i samband med gemensamma överläggningar för lärarhögskolornas lärarpersonal beräknas till omkring 4 000 kr. för lärarna vid lärarhögskolan i Uppsala.

Kostnaderna för *materiel, böcker m. m.* beräknas uppgå till 100 000 kr. vid själva lärarhögskolan. För utrustning av Tiundaskolan och Katedralskolan med undervisningsmateriel beräknas kostnaderna till 50 000 respektive 210 000 kr. De båda sistnämnda kostnaderna skall enligt preliminärt avtal med Uppsala stad delas lika mellan staden och staten. Det erforderliga anslaget till materiel, böcker m. m. beräknas sålunda uppgå till 230 000 kr.

Kostnaderna för *inredning och utrustning av nya lokaler* för lärarhögskolan beräknas till 75 000 kr.

Lärarhögskolan avses erhålla provisoriska lokaler i folkskoleseminariet genom att ett antal av seminariets övningsskoleklasser flyttas ut till stadens skollokaler. De sålunda lämnade klassrummen skall bl. a. inredas och utrustas till lärarhögskolans administrativa lokaler med rum för rektor, sekreterare, kanslipersonal och vaktmästare samt till lärarrum, lärarkandidatrum och arbetsrum för lärare. Vidare måste en föreläsningssal helt nyinredas liksom ett institutionsrum i biologi. Kostnaderna för inredning och utrustning av här nämnda lokaler beräknas till 36 000 kr.

Enligt de sakkunniga behöver inredningen kompletteras i en föreläsningssal samt i biblioteket, som bör få vidgade utrymmen. Viss komplettering beräknas även för gardiner och mörklägningsanordningar m. m. Kostnaderna för dessa kompletteringar uppskattas till 19 000 kr.

Till komplettering av den AV-utrustning och de övriga tekniska hjälpmedel, som finns vid seminarieanläggningen, beräknas ca 20 000 kr. för att tillgodose lärarhögskolans behov.

För *iordningställande av de provisoriska lokaler*, som lärarhögskolan skall disponera i folkskoleseminariet i Uppsala, beräknas kostnaderna till 60 000 kr. Dessa medel bör enligt de sakkunnigas uppfattning stå till förfogande redan

innevarande budgetår så att byggnadsarbetena skall kunna påbörjas under slutet av vårterminen 1964 och avslutas till höstterminens början, när lokalerna måste kunna tagas i bruk av lärarhögskolan.

De beräknade kostnaderna för lärarhögskolan i Uppsala budgetåret 1964/65 sammanfattas i följande uppställning.

Avlöningar	2 767 000
Omkostnader	105 000
Materiel, böcker m. m.	230 000
Inredning och utrustning	75 000
Iordningställande av lokaler	60 000
	Summa kr. 3 237 000

3. Lärarutbildning vid universitetet i Umeå

I sitt förutnämnda betänkande Lärarhögskolor i Uppsala och Umeå föreslog lärarutbildningssakkunniga, att en lärarhögskola skulle inrättas i Umeå, så snart pågående utbyggnad av det nya universitetet där gjorde detta möjligt. En kort redogörelse för innebörden av de sakkunnigas förslag lämnades i proposition 1962: 111 (s. 33 f. och 81). Med anledning av detta förslag uttalade jag, att ett fortsatt förberedelsearbete borde bedrivas med sikte på inrättandet av en lärarhögskola i Umeå, så snart utbyggnaden av den akademiska undervisningen gjorde detta möjligt. Statsutskottet (SU 1963: 132) sade sig, liksom beträffande den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala, förutsätta, att definitivt förslag om inrättande av en lärarhögskola i Umeå snarast möjligt förelades riksdagen.

I skrivelse den 1 april 1963 föreslog lärarutbildningssakkunniga, att man för ett rationellt tillvaratagande av de förhållandevis begränsade utbildningsresurserna i Umeå borde organisera lärarutbildningen såsom en särskild avdelning inom universitetets ram. Genom beslut av Kungl. Maj:t den 10 maj 1963 fick lärarutbildningssakkunniga i uppdrag att i samråd med 1962 års Umeåkommitté närmare utveckla detta förslag.

Med skrivelse den 23 november 1963 har lärarutbildningssakkunniga överlämnat ett förslag till lärarutbildning vid universitetet i Umeå. Enligt detta förslag, som föregåtts av överläggningar med Umeåkommittén, skall lärarutbildningen ta sin början höstterminen 1964 och följa en fast, integrerad studiegång med de ämnesteoritiska studierna koncentrerade till de tre första åren. Med hänsyn till den begränsade ämnesuppsättningen vid universitetet och den begränsade tillgången av skolklasser för vissa tillämpningsmoment har intagningen till lärarutbildningen i inledningsskedet föreslagits begränsad till 100 per år. Under hänvisning till den svåra lärarbristen i Norrland i alla skolämnen föreslår de sakkunniga, att undervisning inte endast i naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen, utan även i humanistiska ämnen successivt införes vid

universitetet. Vidare föreslås åtgärder av olika slag bli vidtagna i syfte att åstadkomma en samordning av ämnesteoretisk och praktisk-pedagogisk utbildning.

I sitt den 23 november 1963 daterade betänkande Högre utbildning och forskning i Umeå II (SOU 1963: 76) framlägger 1962 års Umeåkommitté förslag om uppbyggnad i Umeå under de närmaste fem åren av en modernt inriktad utbildnings- och forskningsorganisation, som täcker de matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnesområdena. Med hänsyn till den betydande lärarbristen, särskilt i Norrland, anser kommittén, att en betydande del av de samlade utbildningsresurserna inom de aktuella ämnesområdena bör inriktas på de ämnesteoretiska delarna av lärarutbildningen. En av utgångspunkterna för kommitténs arbete angives vara, att en blivande lärarhögskoleorganisation i Umeå så långt som möjligt personellt och lokalmässigt samverkar med universitetet. Beträffande frågan om uppbyggnad av en humanistisk utbildnings- och forskningsorganisation i Umeå uttalas, att denna fråga enligt kommitténs direktiv inte skall prövas, förrän närmare klarhet vunnits om hur de humanistiska fakulteterna vid övriga universitet kommer att utbyggas. Kommittén ställer sig tveksam till möjligheterna att fr. o. m. läsåret 1964/65 förverkliga den av lärarutbildningssakkunniga skisserade, efter nya riktlinjer upplagda lärarutbildningen i Umeå.

C. Departementschefen

Kapaciteten för praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare har, som framgår av den föregående redogörelsen, numera byggts ut så att den totalt sett väl svarar mot efterfrågan på utbildningsplatser. Utbyggnaden har skett i form av en utökning av såväl lärarhögskolornas som lärarkursskolornas kapacitet. Vid vissa av sistnämnda skolor har en ökning av antalet lärarkandidater kunnat ske genom att vissa förstärkningsåtgärder, om vilka Kungl. Maj:t enligt riksdagens bemyndigande äger besluta, kunnat vidtagas. Lärarhögskolorna representerar alltså mindre än hälften av den samlade utbildningskapaciteten och antalet sökande till lärarhögskolorna är, till skillnad mot vad som är fallet vid lärarkursskolorna, större än antalet utbildningsplatser.

Förslag om en ytterligare ökning från och med nästa läsår av lärarhögskolornas kapacitet föreligger nu. Den förutsättes ske genom ökning av intagningen vid lärarhögskolan i Göteborg från 60 till 75 lärarkandidater per termin samt genom upprättande av en ny lärarhögskola i Uppsala med en intagningskapacitet första läsåret av 40 lärarkandidater per termin. Vidare har en ökning av intagningen vid samtliga lärarhögskolor bedömts vara möjlig genom ett betydligt effektivare ianspråktagande av de på lärarhögskoleorterna befintliga lärarkursskolorna. Vilken intagningsökning som slutligt kan uppnås genom sistnämnda åtgärd är ännu inte klarlagt. I detta sammanhang bör också nämnas förslaget om anordnande av lärarutbildning vid universitetet i Umeå, vilket kommer att behandlas i annat sammanhang.

Jag anser det både från lärarutbildnings- och lärarrekruteringssynpunkt angeläget, att lärarhögskolekapaciteten snabbast möjligt utbygges. Jag tillstyrker därför den föreslagna utbyggnaden av lärarhögskolan i Göteborg och förutsätter därjämte, att ett effektivare ianspråktagande av lärarkursskolorna i Göteborg skall göra det möjligt att där öka kapaciteten ytterligare.

Lärarutbildningssakkunnigas förslag om upprättande av en lärarhögskola i Uppsala tillstyrker jag. Jag räknar, i likhet med de sakkunniga, med en intagning av 40 lärarkandidater per termin under det första läsåret. Skulle möjligheter visa sig föreligga att öka intagningen i något eller några ämnen, så att den samlade intagningen blir större än som här beräknats, bör hinder inte föreligga mot en sådan utökning. Jag återkommer i det följande till frågan om den nya lärarhögskolans organisation samt kostnadsberäkningarna och medelsbehovet för budgetåret 1964/65.

Vid den fortsatta utbyggnaden av lärarhögskolekapaciteten måste de utbildningsresurser som finns på de befintliga lärarhögskoleorterna synnerligen noggrant tillvaratagas. Gjorda undersökningar har visat, att man genom lämpliga åtgärder i detta syfte kan öka lärarhögskolornas utbildningskapacitet i inte obetydlig omfattning. Vilken förstärkning av lärarhögskolorna med vissa nya lärartjänster, som erfordras för att ett maximalt utnyttjande av lärarhögskoleorternas resurser för praktisk lärarutbildning skall uppnås, har ännu ej hunnit närmare undersökas, varför förslag härom ej framlägges nu. På grundval av den i det föregående lämnade redogörelsen bedömer jag emellertid att en inte obetydlig ökning av utbildningskapaciteten skall kunna ske redan därigenom att man på ett ändamålsenligare sätt tar i anspråk lärarkursskolornas kapacitet för lärarhögskolornas räkning. Det bör tills vidare ske inom ramen för de förstärkningsanordningar vid lärarkursskolorna som Kungl. Maj:t i enlighet med ett tidigare av riksdagen lämnat bemyndigande äger vidtaga.

I anslutning till vad jag nu anfört, vill jag meddela, att inom departementet överväges hur blivande lärares benägenhet att snarast efter sin examen genomgå praktisk lärarutbildning skall kunna ökas. Även frågan om lärarrekruteringen beaktas i detta sammanhang. De åtgärder, vari dessa överväganden kan utmynna, torde senare kunna vidtagas av Kungl. Maj:t.

Jag övergår så till att behandla vissa frågor, som sammanhänger med förslaget om upprättande av en ny lärarhögskola i Uppsala.

Lärarutbildningssakkunniga har föreslagit, att, i avvaktan på ett ställningstagande på grundval av pågående undersökningar rörande lärarhögskolans slutliga förläggning i Uppsala, folkskoleseminariets lokaler skall användas för lärarhögskoleutbildningen. Därvid förutsättes, att erforderligt antal av seminariets övningsklasser flyttas ut till stadens skollokaler. Mot detta förslag har jag ingen erinran.

Beträffande övningsundervisningen på grundskolans högstadium har föreslagits, dels att en extern övningskola, omfattande fem paralleller av högstadiet förlägges till Tiundaskolan i staden, dels att därutöver erforderligt antal klasser

av kommunens högstadieskolor skall tagas i anspråk för övningsserier och aukultationer. Övningsundervisningen på gymnasiestadiet föreslås ordnad på samma sätt som vid lärarhögskolan i Göteborg, i detta fall med huvudsaklig förläggning till Katedralskolan i Uppsala. Den till nämnda skola förlagda praktiska lärarkursen avses upphöra med utgången av vårterminen 1964. Jag tillstyrker vad de sakkunniga föreslagit i fråga om övningsundervisningens ordnande vid lärarhögskolan.

Den föreslagna *personalorganisationen* vid lärarhögskolan i Uppsala budgetåret 1964/65 överensstämmer i allt väsentligt med organisationen vid lärarhögskolan i Göteborg under dess första verksamhetsår. Jag tillstyrker de sakkunnigas förslag. Mot de beräknade avlöningskostnaderna har jag ingen annan erinran än att jag i detta fall liksom beträffande övriga lärarhögskolor anser att medel till ersättning för mistade avlöningsförmåner åt handledare under konferensdag vid lärarhögskola inte bör beräknas. Ej heller beräknar jag medel till särskilt arvode åt rektor vid övningsskolan. Däremot beräknar jag beträffande denna lärarhögskola samma belopp till kostnader för biträde med vissa rektorsuppgifter som upptagits för de övriga. Med avseende på de särskilda avlöningsförmåner av olika slag, som utgår vid lärarhögskolor, förutsättes samma bestämmelser gälla som för motsvarande utbildning vid lärarhögskolan i Göteborg.

Mot de sakkunnigas beräkningar av *övriga kostnader* vid lärarhögskolan har jag ingen väsentlig erinran. Frånsett ett föreslaget belopp av 4 000 kr. till resekostnader och traktamenten vid gemensamma överläggningar mellan lärarhögskolornas lärare, vilket jag ej kan tillstyrka, förordar jag, att medel anvisas i enlighet med de sakkunnigas beräkningar av anslagsbehovet. Kostnaderna för erforderliga ombyggnadsarbeten bör dock bestridas genom ianspråktagande av medel som beräknats under staten för statens allmänna fastighetsfond.

Jag avser att i det följande under särskilda anslag till lärarhögskolan i Uppsala hemställa om Kungl. Maj:ts förslag till riksdagen rörande de medel för nästa budgetår, som erfordras på grund av vad jag här anfört och föreslagit.

Slutligen får jag i anslutning till det anförda anmäla fråga om godkännande av viss *överenskommelse med Uppsala stad*.

Mellan lärarutbildningssakkunniga, såsom företrädare för staten, och representanter för Uppsala stad har den 11 december 1962 träffats en preliminär överenskommelse angående fördelningen mellan staten och staden av vissa kostnader vid inrättandet av en lärarhögskola i Uppsala. Överenskommelsen torde få fogas som *bilaga* till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Stadsfullmäktige i Uppsala har genom lagakraftvunnet beslut den 18 januari 1963 för stadens del godkänt ifrågavarande överenskommelse.

Den träffade överenskommelsen bör godtagas också för statens del, och jag tillstyrker, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att för statens vidkommande godkänna ifrågavarande överenskommelse. Därest framdeles be-

hov skulle uppstå av mindre jämkningar i avtalsbestämmelserna, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att för statens del besluta därom.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att i Uppsala skall fr. o. m. budgetåret 1964/65 upprättas en lärarhögskola, tills vidare organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna överenskommelsen med Uppsala stad angående fördelningen mellan staten och staden av vissa kostnader vid upprättandet av en lärarhögskola i Uppsala;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna riktlinjer, fatta de beslut och vidtaga de åtgärder i övrigt, som fordras för genomförande av den av mig förordade utökningen av intagningskapaciteten vid de befintliga lärarhögskolorna.

III. Utbildning av folk- och småskollärare

A. Nuläge och prognoser

1. Klasslärsituationen

Situationen läsåret 1960/61

I proposition 1963: 111 lämnades en redogörelse för innehållet i en av 1960 års lärarutbildningssakkunniga framlagd klassläraryrkesprognos samt för inhämtade remissyttranden över denna. Av redogörelsen framgick att prognosen utmynnade i en beräkning av examinationsbehovet i fråga om folk- och småskollärare samt att som grund för denna beräkning låg omfattande undersökningar rörande såväl tillgångssidan, som behovssidan. Remissorganens omdömen om den gjorda prognosen var över lag mycket positiva.

De sakkunnigas beräkningar av lärartillgången utgick från att tillgången på lärare vid varje tillfälle utgjorde ett resultat av *dels* den ursprungliga lärarpopulationens storlek, *dels* avgången från läraryrket (övergång till annan verksamhet, pension, dödsfall m. m.), *dels* den faktor varigenom tillgångs- och behovsberäkningarna borde bringas att balansera, nämligen examinationen. De i prognosen gjorda tillgångsberäkningarna grundades på företagen utredning om lärsituationen läsåret 1960/61, beträffande vilken framgick bl. a. följande.

Antalet lärare med folkskolläraryrkesexamen uppgick till 22 372. Av dessa var 1 894 tjänstlediga av annan orsak än för upprätthållande av annan tjänst, dvs. icke yrkesverksamma. Därutöver var 1 120 klasslärare tjänstlediga för tjänstgöring på högstadiet eller i andra högre skolformer. (Totalt tjänstgjorde i dessa skolformer 2 638 folkskollärare, varav icke fullt hälften vidareutbildade.) Enligt uppgifter från länsskolnämnderna utgjorde *bristen på behöriga folkskollärare hösten 1960 786 personer*, vilken brist finge förutsättas täckt av icke behöriga lärare. Antalet såsom klasslärare yrkesverksamma personer i klasser, avsedda för folkskollärare, utgjorde sålunda $22\,372 - 1\,894 - 1\,120 + 786 = 20\,144$. Det till folkskollärartjänster omräknade undervisningsbehovet uppgick samma läsår till 21 454 tjänster. Skillnaden, 1 310 tjänster, förklarades av att en del lärare bestred mer än full tjänst.

Antalet utbildade småskollärare utgjorde 14 628. Av dessa var 942 icke yrkesverksamma. Antalet yrkesverksamma, utbildade småskollärare med undervisningen förlagd till lågstadiet var 13 395. *Bristen på behöriga småskollärare uppgick till 169 personer*. Yrkesverksamma på lågstadiet var således $13\,395 + 169 = 13\,564$. Det till småskollärartjänster omräknade undervisningsbehovet uppgick samma läsår till 14 185 tjänster. Differensen förklarades även här med att en del lärare bestred mer än full tjänst.

SITUATIONEN LÄSÅRET 1963/64

I samverkan med länskolnämnderna och skolcheferna i landets alla kommuner genomförde ecklesiastikdepartementet i oktober 1963 en undersökning av den då föreliggande lärarsituationen. Beträffande tillgång och brist på klasslärare visade denna undersökning bl. a. följande.

Av 18 438 såsom folkskollärare tjänstgörande personer hade 17 272 folkskollärarexamen och 277 småskollärarexamen, medan 889, dvs. 4,8 % av samtliga, helt saknade klasslärarutbildning.

Av 15 408 såsom småskollärare tjänstgörande personer hade 14 719 småskollärarexamen och 95 folkskollärarexamen, medan 594, dvs. 3,9 % av samtliga, helt saknade klasslärarutbildning.

Man kan således konstatera, att mot ett folkskollärarytbehov av 18 438 personer stod en tillgång på $(17\,272 + 95 =) 17\,367$, vilket innebar en brist på 1 071 folkskollärare och mot ett småskollärarytbehov av 15 408 personer stod en tillgång på $(14\,719 + 277 =) 14\,996$, vilket innebar en brist på 412 småskollärare.

Vissa variationer mellan olika delar av landet förelåg. Sämst var läget i Stockholm med endast 82 % behöriga folkskollärare och 90 % behöriga småskollärare. I fråga om folkskollärare befanns situationen i övrigt vara något sämre på Gotland (88 %) samt i de nordligaste länen (89—91 %) än i övriga delar av landet. Även i fråga om småskollärare var siffran för Gotland relativt låg (91,5 %), medan den i de nordligaste länen tvärtom var ganska hög (96—98 %).

Antalet på högre stadier tjänstgörande folkskollärare med lägst halvtidstjänstgöring var 4 080. De bestred där en tjänstgöring motsvarande 3 790 heltidstjänster.

2. Utbildningsbehovet

De sakkunnigas beräkning av folk- och småskollärarytbehovet, uttryckt i antalet erforderliga folk- respektive småskollärartjänster, har genomförts stegvis via bedömningar och beräkningar av flera faktorer såsom barnantalets utveckling, elevernas fördelning på skolformer m. m., medeltalet elever per klass och antalet klassavdelningar. Beträffande närmare detaljer hänvisas till redogörelsen för klasslärarprognosen i proposition 1963: 111 s. 17 ff.

Småskollärarytbehovet utgöres i prognosen av behovet i folkskolans och grundskolans årskurser 1—3.

Folkskollärarytbehovet anges i första hand som behovet av klasslärare i årskurs 3—9 i folkskolan och 3—6 i grundskolan fram t. o. m. år 1965/66 och därefter som behovet av klasslärare i årskurs 4—9 i folkskolan och 4—6 i grundskolan. Därjämte avses behovet av vidareutbildade folkskollärare på högstadiet. Detta behov anges som 40 % av det totala behovet av lärare i teoretiska läroämnena, vartill kommer antalet lärare i yrkesvägledning och tillsynslärare. Slutligen beaktas behovet av folkskollärare utöver 40 % på högstadiet samt behovet av folkskollärare i andra högre skolor.

De av de sakkunniga framräknade behovstalen, uttryckta i heltidstjänster, sammanfattas i följande tablå.

Läsår	Behov av småskollärare	Behov av folkskollärare			
		Klasslärartjänster	Högstadiet och andra högre skolor		Summa behov av folkskollärare
			Enligt 40 %-regeln	Utöver 40 %-regeln	
1963/64	15 007	18 528	2 592	1 160	22 280
1966/67	15 313	16 989	3 884	605	21 478
1968/69	14 930	16 231	4 786	480	21 497
1971/72	15 597	15 367	5 466	0	20 833
1975/76	17 015	16 103	5 267	0	21 370
1980/81	18 119	17 476	5 860	0	23 336

Av tabblån framgår, att behovet av småskollärare, med variationer om några hundra tjänster, håller sig kring totalt ca 15 000 heltidstjänster under 1960-talet för att under 1970-talet successivt stiga med omkring 3 000 tjänster, dvs. med 300 tjänster per år.

Behovet av folkskollärare såsom klasslärare sjunker enligt tabblån från innevarande läsår till läsåret 1966/67 (det läsår som de hösten 1964 intagna går ut på arbetsmarknaden) med 1 539 tjänster. I gengäld beräknas det expanderande högstadiet förete en behovsökning motsvarande totalt 737 heltidstjänster enligt och utöver 40 %-regeln. Det må observeras, att behovet av folkskollärare på högstadiet utöver 40 %-regeln beräknats minska med 555 tjänster, en beräkning som nu får bedömas vara mindre sannolik. Den sammanlagda förändringen av folkskolläraryrket mellan åren 1963/64 och 1966/67 innebär enligt prognosen en minskning med 800 heltidstjänster.

Det bör här noteras, att prognosens i tabblån redovisade siffror över folk- och småskolläraryrket för läsåret 1963/64 stämmer mycket väl överens med de faktiska förhållandena detta läsår enligt ecklesiastikdepartementets i det föregående redovisade undersökning av lärarsituationen hösten 1963. Beträffande folkskollärarna gäller detta både mellanstadiet och högre stadier.

De nyss redovisade behovstalen utgjorde den ena huvuddelen av underlaget för de sakkunnigas beräkning av examinationsbehovet. Den andra delen av detta underlag utgjordes av de förut nämnda lärartillgångsberäkningarna.

Genom en successiv framskrivning av lärarbeståndet år för år — med utgångspunkt i 1960 års lärarbestånd samt de redan givna examinationstalen t. o. m. år 1963 — och en arbetsvolymberäkning för det till varje år kvarvarande lärarbeståndet, inklusive de t. o. m. näst föregående år examinerade, klarlades vilken ny examination som fordrades, för att det kvarvarande lärarbeståndets och de nyexaminerades arbetsvolym tillsammans jämnt skulle täcka behovet. Dessa

beräkningar utmynnade i följande talserier över *examinationsbehovet* år 1964—1980.

År	Folkskollärare	Småskollärare
1964	1 032	1 811
1965	204	831
1966	1 448	919
1967	1 096	292
1968	808	337
1969	650	630
1970	672	726
1971	1 084	708
1972	1 058	698
1973	396	590
1974	876	689
1975	1 038	627
1976	1 050	487
1977	902	568
1978	1 096	336
1979	714	344
1980	966	300

Medeltalen per år fram till 1970 är 792 för småskollärare och 844 för folkskollärare. Medeltalen per år för tiden efter 1970 är 535 för småskollärare och 918 för folkskollärare.

För folkskollärarnas del är examinationsbehovet, sett över en längre period, ganska konstant. En beräknad minskning av folkskolläraryrket på mellanstadiet och en ökning av behovet på högstadiet balanserar i viss mån mot varandra. Som framgår av tablån i det föregående över behovstalen uttryckta i heltidstjänster räknas dock totalt sett med en viss minskning av folkskolläraryrket under 1960-talet.

När det gäller småskollärarna föreligger däremot en klart sjunkande utveckling av examinationsbehovet. Det stora examinationsbehovet år 1964 sammanhänger med att examinationen år 1963 var mycket låg till följd av ungefär halva utbildningskapacitetens omläggning till 3-årig småskolläraryrket två år tidigare. Lågstadiet utvidgning till att omfatta även årskurs 3 har givetvis även inverkat. Under den återstående delen av 1960-talet beräknas emellertid, som framgår av tablån i det föregående, behovet av småskollärare vara i stort sett konstant. Samtidigt beräknas fr. o. m. år 1966 avgången av småskollärare minska kraftigt. Anledningen härtill är den låga examinationen av småskollärare under 1930- och 40-talen. De små examinationsårgångarna från dessa årtionden kommer nu efter hand upp i pensionsålder och föranleder, jämfört med tidigare ganska stora pensionsårgångar, en mindre avgång ur yrket. Under 1960-talets sista år inträder en liknande utveckling även för folkskolläraryrket.

3. Nuvarande utbildningskapacitet

Utbildning av folk- och småskollärare bedrivs innevarande budgetår dels vid lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö och Göteborg, dels vid 20 folkskoleseminarier. Annedals folkskoleseminarium i Göteborg står under avveckling och kommer att vara helt avvecklat med utgången av budgetåret 1964/65.

Följande tablå visar, hur *lärarhögskolornas kapacitet* för utbildning av folk- och småskollärare utvecklats under senare år.

Lärar- högskolan i	Folkskollärlinje								Småskollärlinje							
	1961		1962		1963		1964		1961		1962		1963		1964	
	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht	vt	ht
Stockholm ...	48	48	48	48	48	48	48		—	—	—	—	—	—	—	—
Malmö	—	—	—	48	48	48	48		—	—	—	24	24	24	24	
Göteborg				—	48 ¹	48	48					—	—	48	48	
Summa	48	48	48	96	144	144	144					24	24	72	72	

¹ Övergångsvis intagna vid Annedals folkskoleseminarium.

Seminarieorganisationens utveckling visas av följande tablå, i vilken även angivits de avdelningar, som under närmast följande år kommer att finnas i organisationen till följd av redan fattade beslut.

Ht År	Antal klassavdelningar													Total- s:a avd.
	folkskollärlinje							småskollärlinje						
	fyraårig linje				tvåårig linje		S:a avd.	treårig linje			tvåårig linje		S:a avd.	
	I ¹	II ¹	III ¹	IV ¹	I ²	II ²		I ³	II ³	III ³	I ²	II ²		
1960	8	12	12	12	12	12	68	1	1	1	44	44	91	159
1961	8	8	12	12	18	12	70	26	1	1	22	44	94	164
1962	8	8	8	12	19	18	73	26	26	1	26	22	101	174
1963	6	8	8	8	19	19	68	17	26	26	16	26	111	179
1964		6	8	8		19	?		17	26		16	?	?
1965			6	8			?			17			?	?
1966				6										

Examinationens utveckling sedan år 1960 — schematiskt beräknad på grundval av tidigare års motsvarande intagningskapacitet — visas av följande tablå. I tablå har här medtagits även uppgifter om den intagningskapacitet jag i det följande avser att föreslå för nästa år samt en bedömning av den erforderliga intagningskapaciteten året därefter. Årsangivelserna avser kalenderår.

Folkskollärarexaminationen

Intagna					Total examination		
År	På 4-årig linje	År	På 2-årig linje		År	Faktisk exam.	Exam.behov enl. LUS
			Lärarhögsk.	Folksk.sem.			
1957	288	1959	96	288	1961	672	LUS utgår från den givna exam.
1958	288	1960	96	288	1962	672	
1959	288	1961	96	432	1963	816	
1960	192	1962	144	456	1964	792	
1961	192	1963	288	456	1965	936	
1962	192	1964	288	576	1966	1 056	
		(förl.)					
1963	144	1965	288	576	1967	1 008	1 096
		(bedömning)					
1964 (förl.)	96						
1965 (bedömning)	48						

Småskollärarexaminationen

Intagna					Total examination		
År	På 3-årig linje	År	På 2-årig linje		År	Faktisk exam.	Exam.behov enl. LUS
			Lärarhögsk.	Folksk.sem.			
1958	24	1959	—	960	1961	984	LUS utgår från den givna exam.
1959	24	1960	—	1 056	1962	1 080	
1960	24	1961	—	528	1963	552	
1961	624	1962	24	624	1964	1 272	
1962	624	1963	96	384	1965	1 104	
1963	408	1964	144	432	1966	984	
		(förl.)					
1964 (förl.)	240	1965	144	336	1967	720	292
		(bedömning)					
1965 (bedömning)	168						

Som framgår av dessa tablåer har examinationskapaciteten såvitt gäller folkskollärare genom de senaste årens beslut om intagningen vid lärarhögskolor och folkskoleseminarier ökats mycket kraftigt. Småskollärarexaminationen har under

en följd av år legat på en hög nivå utom under år 1963, då examinationssiffran kraftigt påverkades av ungefär halva kapacitetens omläggning till 3-årig småskolläraryt utbildning. Denna, i klasslärarprognosen beaktade minskning av examinationen med drygt 500 lärare, som skedde nämnda år, påverkade givetvis småskolläraryt situationen läsåret 1963/64.

En jämförelse mellan å ena sidan examinationen under perioden 1964—67 enligt fattade beslut samt nyss redovisade förslag och bedömningar och å andra sidan examinationsbehovet under samma period enligt klasslärarprognosen ger följande bild.

	Folkskollär.	Småskollär.
Examination 1964—67	3 792	4 080
Exam.behov 1964—67	3 780	3 853

Enligt denna jämförelse, där ingående lärarbrist, avgång till högre stadier, avgång ur yrket samt skolorganisationens tillväxt eller minskning beaktats i prognosens behovstal, skulle balans mellan tillgång och behov råda år 1967. Reservation måste dock göras för osäkerheten i vissa grundläggande bedömningar. Huruvida högstadiets behov av folkskollärare kommer att öka mer än som beräknats i prognosen är en i sammanhanget särskilt svårbedömbart fråga. Detta behov torde nu kunna antagas bli större än som förutsatts i prognosen.

B. Skolöverstyrelsens förslag rörande utbildningskapaciteten 1964/65

Skolöverstyrelsen bygger sitt förslag om intagningen av folk- och småskolläraryt kandidater läsåret 1964/65 på de i klasslärarprognosen gjorda beräkningarna av examinationsbehovet samt på de överväganden och ställningstaganden i anslutning härtill, som gjordes i proposition 1963:111 och det härpå grundade riksdagsbeslutet.

I fråga om *folkskollärare* konstaterar överstyrelsen att examinationsbehovet år 1966 av de sakkunniga beräknats till 844 (genomsnittsbehov).

Vid lärarhögskolorna i Stockholm, Malmö och Göteborg kommer läsåret 1965/66, vid oförändrad kapacitet, att examineras 288 folkskollärare. Något förslag om utvidgning av lärarhögskolornas kapacitet i detta avseende nästa läsår framlägger överstyrelsen inte. På folkskoleseminariernas fyraåriga linje kommer enligt tidigare meddelade beslut att examineras 192 folkskollärare. Den examination läsåret 1965/66, som redan nu kan anses fixerad, finner överstyrelsen sålunda vara $288 + 192 = 480$ folkskollärare.

Överstyrelsen anför vidare.

Enligt de sakkunnigas beräkningar skulle det alltså föreligga ett behov av intagning på folkskoleseminariernas tvååriga folkskolläraryt linje av $844 - 480 = 364$ lärarkandidater. Detta svarar mot 15 avdelningar, vilket gör $15 \times 24 = 360$

lärarkandidater. Med tanke dels på vad överstyrelsen i sitt yttrande över de sakkunnigas betänkande anfört beträffande de omständigheter, som kan tänkas medföra ett ökat behov av klasslärare, dels på det för år 1966 faktiskt framräknade behovet (1 448) föreslås en intagning av $19 \times 24 = 456$ lärarkandidater, varigenom examinationen 1966 kommer att uppgå till 936 folkskollärare, vilket överstiger det av de sakkunniga beräknade genomsnittsbehovet med 92 folkskollärare.

På fyraårig linje föreslås en intagning av fyra avdelningar.

Beträffande *småskollärare* har, framhåller skolöverstyrelsen, lärarutbildnings-sakkunniga beräknat det genomsnittliga årliga examinationsbehovet till 792 lärare.

Vid lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg kommer läsåret 1965/66, vid oförändrad kapacitet, att examineras 144 småskollärare. Inte heller här framlägges något förslag om utvidgning av lärarhögskolornas kapacitet nästa läsår. På folkskoleseminariernas treåriga linjer kommer enligt tidigare meddelade beslut att examineras 408 småskollärare. Överstyrelsen konstaterar sålunda, att den examination läsåret 1965/66, som redan nu kan anses fixerad, är $144 + 408 = 552$ småskollärare, och uttalar vidare.

Lärarutbildningssakkunniga beräknar examinationsbehovet till 792. På folkskoleseminariernas tvååriga småskollärlinje behöver alltså intagas $792 - 552 = 240$. Detta svarar mot 10 klasser. Av samma skäl som beträffande intagning på folkskollärlinjer har emellertid överstyrelsen efter samråd med lärarutbildningssakkunniga kommit fram till att man bör föreslå en något högre intagning eller sammanlagt 14 klasser på tvåårig småskollärlinje.

På den treåriga linjen föreslås en samtidig intagning av 10 avdelningar.

Enligt överstyrelsens förslag kommer seminarieorganisationen budgetåret 1964/65 att omfatta sammanlagt 147 klasser mot 179 under budgetåret 1963/64, alltså en minskning med 32 klasser. Överstyrelsen anser det böra, liksom tidigare, ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av överstyrelsen besluta om de nya klassernas placering vid de olika seminarierna.

Den intagning på vidareutbildningslinje för småskollärare, som äger rum budgetåret 1963/64 vid Guldhedens folkskoleseminarium i Göteborg, föreslås äga rum även budgetåret 1964/65.

Med tanke på de konsekvenser, som en successiv krympning av seminarieorganisationen måste få för de enskilda seminarierna och deras befattningshavare, anser överstyrelsen det vara angeläget, att det snarast möjligt skapas klarhet beträffande hithörande frågor. En inskränkning av antalet intagningsavdelningar på i synnerhet fyraårig och treårig linje kommer enligt överstyrelsen att snabbt minska behovet av ämneslärare vid folkskoleseminarierna. En starkare koncentration av kvarvarande klasser inom dessa linjer, i kombination med överförande av tvååriga linjer till folkskoleseminarier med omfattande ordinarie lektorsrepresentation bedömes därför som önskvärd. En sådan successiv anpassning av seminarieorganisationen till det faktiska läget kräver, framhåller överstyrelsen, en i god tid utförd planering, varvid man har att ta hänsyn till

bl. a. den omständigheten att ökning vid något folkskoleseminarium av antalet klasser på tvååriga linjer omedelbart ställer starkt ökade krav beträffande tillgången inom seminaricorten på övningsklasser för den praktiska utbildningen. Överstyrelsen säger sig vara medveten om att dessa frågor måste lösas i samband med det arbete som utföres av 1960 års lärarutbildningssakkunniga. Överstyrelsen anser emellertid, att redan nu beslutad utbyggnad av lärarhögskolorna möjliggör en planering, som tar sikte på att inom seminarieorganisationen skapa större, bärkraftiga enheter. Med anledning härav föreslår överstyrelsen, att bemyndigande ges åt överstyrelsen att i samråd med lärarutbildningssakkunniga och i överensstämmelse med nyss angivna riktlinjer planera de åtgärder för seminarieorganisationens successiva krympning, som kan visa sig erforderliga.

C. Departementschefen

Till grund för bedömningen av den erforderliga kapaciteten för utbildning av folk- och småskollärare bör läggas dels den av lärarutbildningssakkunniga år 1962 framlagda klasslärarprognosen, dels departementets undersökning av lärarsituationen hösten 1963. I fråga om behovet av folkskollärare måste hänsyn också tagas till de förnyade undersökningarna av ämneslärarsituationen, enär denna situation, som den nu ter sig, åtminstone temporärt torde leda till att ett större antal folkskollärare än prognosen förutsatt kommer att tjänstgöra på grundskolans högstadium. Sistnämnda förhållande utgör en osäkerhetsfaktor, som nu synes motivera ett större examinationsbehov än som beräknades i klasslärarprognosen.

Prognosens beräkningar av det egentliga klasslärarbehovet, dvs. behovet av småskollärare samt behovet av folkskollärare för tjänstgöring inom folkskolan och på grundskolans mellanstadium, torde vila på ganska säker grund. Den tendens till avvikelser från prognosen som hittills kunnat konstateras när det gäller dessa kategorier begränsar sig till takten för B-formens avveckling och pekar mot ett något mindre lärarbehov än som, utifrån ett relativt försiktigt antagande om denna avveckling, beräknats i prognosen. I övrigt föreligger inga omständigheter, som tyder på att det faktiska behovet av klasslärare på egna stadier skulle komma att avvika nämnvärt från det beräknade.

Såvitt gäller småskollärare bör enligt min mening ställningstagandena rörande utbildningskapaciteten i huvudsak kunna grundas på prognosen. Den ökning av småskolläraryrket, som konstaterats hösten 1963, ändrar inte denna bedömning, enär denna bristökning berodde på en förutsedd tillfällig nedgång av examinationen våren 1963 till följd av en omläggning till treårig utbildning av ungefär halva utbildningskapaciteten från läsåret 1961/62. Givetvis är det angeläget, att den uppkomna bristen snarast täckes. Detta ligger också utsagt i prognosens examinationsbehov för år 1964, som angivits till ca 1 800 lärare.

Beträffande folkskollärare är underlaget för ett ställningstagande mer osäkert. Denna osäkerhet hänför sig, som redan framhållits, till frågan om behovet av lärare på högstadiet. Jag anser sistnämnda osäkerhetsfaktor tala för att utbildningskapaciteten, såvitt gäller folkskollärare, tills vidare hålles på en hög nivå. Härför talar också att bristen på folkskollärare inom folkskolan och grundskolans mellanstadium innevarande läsår uppgår till över 1 000 lärare.

Utbildning av folk- och småskollärare bedrivs dels vid lärarhögskolor, dels vid folkskoleseminarier. Lärarhögskolornas kapacitet har utbyggt successivt. Inom lärarutbildningssakkunniga pågår för närvarande en detaljerad planering av den fortsatta utbyggnaden. Denna utbyggnad måste givetvis efter hand inverka på seminarieorganisationen. Allteftersom befintliga lärarhögskolor utbygges och nya lärarhögskolor inrättas måste seminarieorganisationen krympas. Vid den pågående planeringen av denna omläggning har stor hänsyn tagits till det aktuella behovet av en hög kapacitet för utbildning av folkskollärare. De organisatoriska förutsättningarna för en tillfällig utökning av seminariekapaciteten har därför undersökts.

Jag anser starka skäl tala för att utbildningen av folkskollärare sker i den omfattning som visar sig organisatoriskt möjlig och, med hänsyn till den förestående omläggningen, lämplig. Någon omedelbar utbyggnad av lärarhögskolornas intagningskapacitet är inte aktuell. En viss utökning av seminariernas kapacitet i förhållande till innevarande år bör därför enligt min mening tillfälligtvis ske. Jag föreslår, att intagningen på tvåårig folkskollärlinje, som detta läsår liksom förra läsåret omfattat 19 avdelningar, nästa läsår skall omfatta 24 avdelningar. Denna kapacitetsökning bör delvis åstadkommas genom omläggning av utbildningen vid seminarierna i Stockholm och Göteborg från 4-årig till 2-årig. Den 4-åriga linjen förutsättes, i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, minska från nuvarande sex till fyra intagningsavdelningar.

Beträffande utbildningen av småskollärare anser jag det på ett övertygande sätt klarlagt, att examinationsbehovet efter hand kommer att minska och jag förordar därför en fortsatt reducering av antalet intagningsklasser vid folkskoleseminariernas småskollärlinjer. Jag anser dock, att intagningen nästa år bör hållas på en något högre nivå än vad skolöverstyrelsen föreslagit. I stället för den av överstyrelsen föreslagna reduceringen från sammanlagt 33 intagningsklasser innevarande läsår till 24 intagningsklasser nästa läsår föreslår jag en intagning omfattande 28 klasser.

Totalt minskar antalet klasser inom hela seminarieorganisationen, vid bifall till vad jag här förordat, från 179 klasser innevarande läsår till 156 klasser nästa läsår.

Den sammanlagda examinationen av folk- och småskollärare, dvs. inom såväl lärarhögskole- som seminarieorganisationen, fram till 1967 vid här förordad intagning framgår av i det föregående redovisade tablåer och sammanfattnings-siffror.

Det bör liksom tidigare år ankomma på Kungl. Maj:t att fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar vid folkskoleseminarierna. Jag avser att i det följande föreslå de anslagsförändringar för nästa budgetår, som erfordras vid bifall till vad jag här förordat.

Jag skall slutligen något dröja vid skolöverstyrelsens påpekande beträffande nödvändiga åtgärder i samband med den successiva minskning av seminarieorganisationen, som nu bör inledas. Enligt vad jag underhand erfarit, har det inom lärarutbildningssakkunniga bedrivna planeringsarbetet för övergång till lärarhögskoleorganisation nu fortskridit så långt, att det senast i samband med fastställandet i vår av antalet intagningsavdelningar vid seminarierna torde kunna lämnas vissa klara och konkreta besked i fråga om vad som bedömes vara den lämpliga takten i överförandet av utbildningen av folk- och småskollärare till lärarhögskolor. I det sammanhanget torde en utgångspunkt erhållas för planering av sådana åtgärder, som med hänsyn till de enskilda befattningshavarnas intressen kan vara påkallade i samband med denna omläggning.

IV. Utbildning av förskollärare och vårdpersonal vid barnanstalter

A. Inledning

1. Vårdområden och personalsituation

Utbildningen av personal för vård av barn omfattar många olika personal-kategorier och skall tillgodose personalbehovet för många olika slag av vård-institutioner. Ehuru det är svårt att dra mera bestämda gränser mellan olika huvudkategorier av dessa institutioner, ter det sig i detta sammanhang naturligt att räkna med följande tre huvudgrupper, nämligen *dels* barnstugor, *dels* i det följande angivna institutioner med den gemensamma beteckningen barnanstalter, *dels* sjukvårdsinstitutioner.

Barnstugor är den sammanfattande benämningen för lekskolor, daghem och fritidshem. Dessa har till uppgift att vårda och sysselsätta friska barn i förskole-åldern, fritidshemmen dock barn i de lägre skolåldrarna. Barnen omhändertages för begränsad del av dygnet och bor eljest i sina hem med föräldrarna eller någon av dem som vårdnadshavare. Ett stort behov av utbyggnad av barnstugeverk-samheten föreligger men utbyggnaden hämmas av bl. a. bristen på utbildad per-sonal.

Den barnavårdande personalen vid barnstugorna utgöres huvudsakligen av förskollärare och barnsköterskor. Redan vid verksamhetens nuvarande omfattning är behovet av förskollärare mycket stort. Skolöverstyrelsen, som utgår från att alla barn över 2 år vid ifrågavarande institutioner bör omhänderhas av för-skollärare, beräknar det nuvarande behovet till 2 850 förskollärare. Emellertid är tillgången på förskollärare synnerligen otillräcklig, vilket medfört, att omkring 1 000 förskollärartjänster, huvudsakligen vid daghem, uppehålls av personal, som saknar seminarieutbildning. Den årliga avgången från yrket är stor. En kraftig ökning av utbildningen av förskollärare bedömes som nödvändig, om man skall kunna täcka den rådande bristen och samtidigt tillgodose den växande barnstugeverksamhetens stigande behov av förskollärare.

De vid barnstugorna anställda barnsköterskornas antal är omkring 650. Fler-talet av dessa är verksamma vid daghemmen, där de i stor utsträckning bestri-der tjänster, som med skolöverstyrelsens ovan angivna utgångspunkt ifråga om förskollärarnas arbetsuppgifter vid daghemmen, borde ha varit besatta med för-skollärare.

Beträffande förekomsten vid barnstugorna av barnavårdande personal som varken har förskollärary- eller barnsköterskeutbildning saknas närmare utred-ningar.

Barnanstalter utgör här den sammanfattande benämningen på de olika slag av institutioner, huvudsakligen för vård av fysiskt och/eller psykiskt handikappade barn och ungdomar, vilka omfattas av barnanstaltsutredningens betänkande

(SOU 1962: 57) Förbättrad utbildning för vårdpersonal vid barnanstalter. Dessa institutioner är: skolor för blinda, skolor för döva och hörselskadade, epileptikeranstalter, institutioner för psykiskt efterblivna, psykopatbarnhem och vanförestalter. Vidare omfattar utredningen även barnhem (dock ej spädbarnshem och mödrahem) samt elevhem för skolbarn och för nomadbarn. Den personal utredningen avser är den icke anstaltsledande vårdpersonalen vid dessa institutioner, vilken beräknas uppgå till sammanlagt ca 3 400 anställda, därav 2 045 vid institutioner för psykiskt efterblivna och 950 vid barnhem (häri har inräknats 320 barnsköterskor vid spädbarnshem).

Av denna vårdpersonal har enligt gjorda undersökningar ungefär 25 % barnsköterskeutbildning, medan yrkesutbildningen för övrig personal är starkt varierande. I övervägande antalet fall är den emellertid bristfällig och saknas i stor utsträckning alldeles. I syfte att råda bot på detta missförhållande framlägger utredningen förslag om en omfattande utbyggnad av utbildningen för ifrågavarande personal. I samband därmed föreslås också en omläggning och ett förenhetligande av nu existerande utbildningsformer. En närmare redogörelse för utredningens förslag lämnas senare i detta kapitel.

Med *sjukvårdsinstitutioner* avses i detta sammanhang sjukhusens BB- och barnavdelningar samt vissa specialinstitutioner för vård av sjuka barn. Antalet tjänster såsom barnsköterskor vid dessa institutioner uppgår enligt barnanstaltsutredningens betänkande till ca 1 600, varav dock ett hundratal uppges vara vakanta. Under samma antagande beträffande den årliga avgången, som utredningen tillämnat ifråga om barnsköterskor vid daghemmen, dvs. 25 %, beräknar utredningen det årliga utbildningsbehovet av barnsköterskor för här i frågavarande institutioner till 400. Utredningen går inte in på frågan huruvida sjukhusens behov av barnsköterskor i framtiden kommer att öka.

2. Utbildningsproblem

Av den lämnade redogörelsen för de aktuella vårdområdena och personalsituationen inom dessa framgår, att här föreligger stora, icke tillgodosedda behov av utbildning. Det är från samhälleliga och mänskliga synpunkter synnerligen angeläget, att dessa behov tillgodoses på effektivaste och bästa möjliga sätt.

Anledningen till att barnanstalternas utbildningsbehov upptages till behandling i samband med behandlingen av förskollärarytutbildningen har jag i korthet angivit vid behandlingen i årets statsverksproposition av anslaget till bidrag till driften av centrala yrkesskolor. Jag framhöll därvid som angeläget, att en bättre utbildning av barnanstaltspersonal kom till stånd men fann samtidigt att den av barnanstaltsutredningen föreslagna utbildningen ägde ett så nära samband med utbildningen av personal för barnstugeverksamheten, att den lämpligen borde behandlas i samband med frågan om utbildningen av förskollärare. Det avsedda sambandet består däri, att barnanstaltsutredningen framlagt förslag om en för samtliga i det föregående redovisade personalkategorier — alltså även blivande förskollärare — gemensam grundkurs, vilken förutsatts innefatta ett betydande

mått av handledd praktik vid samma slag av barnavårdande institutioner, som användes för den praktiska undervisningen vid förskoleseminarierna. Härigenom aktualiseras inte bara frågan om förskollärarkandidaternas förutbildning utan dessutom och framför allt frågan om möjligheterna att tillgodose det samlade behov av praktisk utbildning i barnavård, som uppkommer till följd av önskemålen om en väsentlig utbyggnad av såväl förskollärarytbildningen som utbildningen av annan barnavårdande personal.

I det följande redogöres för *dels* förskollärarytbildningens uppläggning i stort samt dess av skolöverstyrelsen föreslagna omfattning läsåret 1964/65, *dels* barnanstaltsutredningens förslag om förbättrad utbildning för vårdpersonal vid barnanstalter.

B. Utbildningen av förskollärare

1. Uppläggning och nuvarande kapacitet

Förskoleseminarierna är sedan den 1 juli 1963 helt statliga. Utbildningen vid seminarierna är 2-årig och syftar i första hand till kompetens att ta hand om barn i barnstugor dvs. lekskolor daghem och fritidshem. Sammanlagt halva utbildningstiden utgöres av handledd praktik, som är fördelad på båda läsåren och förlagd till lämpliga barnstugeinstitutioner på eller i närheten av seminarieorten. För inträde vid förskoleseminarium krävs bl. a., att sökanden genomgått utbildning i spädbarnsvård under minst 14 veckor. På grund av bristande tillgång på separata kurser i spädbarnsvård har emellertid i praktiken det stora flertalet av dem, som hitintills intagits vid förskoleseminarierna genomgått förutbildning i barnavård, omfattande minst fullständig barnsköterskeutbildning eller annan motsvarande utbildning.

Vid förskoleseminarierna intogs höstterminen 1962 289 elever och höstterminen 1963 470 elever. Seminaricorganisationen har innevarande läsår denna uppbyggnad:

Seminarieort	Klasser		Summa klasser
	I	II	
Gävle	1	—	1
Göteborg	2	2	4
Jönköping	1	—	1
Luleå	1	1	2
Malmö	2	1	3
Norrköping	2	1	3
Stockholm	3	2	5
Uppsala	2	2	4
Örebro	2	2	4
	16	11	27

2. Förslag om utbyggnad av förskoleseminarierna

Skolöverstyrelsen föreslår, att förskoleseminariernas intagningskapacitet läsåret 1964/65 ökas med fem intagningsklasser, vilket avses ske genom upprättande av två nya seminarier, ett i Södertälje och ett i Västerås, med vardera två intagningsklasser samt genom inrättande av ytterligare en intagningsklass vid seminariet i Gävle. Överstyrelsen förordar, att antalet elever per intagningsklass bestämmes till 30 vidinarierna med endast en klass i vardera årskursen men begränsas till 28 vid övriga seminarier. Höstterminen 1964 skulle då kunna intagas sammanlagt 592 elever, en ökning med ca 120 elever jämfört med höstterminen 1963.

Av handlingarna inhämtas, att såväl Södertälje som Västerås stad ställt sig positiva till förslaget om förläggning av två nya förskoleseminarier och utfäst sig att genom uthyrning ställa erforderliga lokaler till förfogande. På båda orterna kan lämpliga institutioner för den praktiska undervisningen tillhandahållas.

Av skolöverstyrelsens motivering för den föreslagna utbyggnaden framgår att det *nuvarande behovet* av förskollärare vid barnstugorna uppgår till ca 2 850, om man, som överstyrelsen gör, utgår från att barn över 2 år vid dylika institutioner bör omhänderhas av seminarieutbildade förskollärare. Som i det föregående anförts svarar tillgången på förskollärare ingalunda mot detta behov utan en brist på ca 1 000 utbildade lärare föreligger.

Vid sin bedömning av det *framtida behovet* av förskollärare utgår skolöverstyrelsen ifrån, dels att den årliga avgången från yrket erfarenhetsmässigt måste beräknas till minst 10 %, dels att barnstugeverksamheten i landet sannolikt kommer att fördubblas under tiden fram till omkring år 1970. Man hänvisar härvid i första hand till de klart uttalade intentioner i denna riktning, som statsmakterna givit uttryck för i skilda sammanhang. Enligt vad överstyrelsen anför måste man, för att hålla jämna steg med den väntade utvidgningen av barnstugeverksamheten och samtidigt fylla de vakanser som orsakas av avgången från yrket, tänka sig fortsatta, betydande öknings av förskoleseminariernas intagningskapacitet under de närmast följande åren.

Mot den här tecknade bakgrunden anser skolöverstyrelsen situationen vara sådan, att den i och för sig motiverar en ännu större intagningsökning än som föreslagits. Föreliggande brist på lämpliga praktikinstitutioner och praktikhandledare omöjliggör emellertid enligt överstyrelsen en snabbare utbyggnadstakt.

Sistnämnda förhållande lägger hinder i vägen också för upprättandet av nya förskoleseminarier på orter som eljest vore lämpliga härför. Avsaknaden av lämpliga praktikinstitutioner av tillräcklig omfattning har sålunda hindrat upprättandet av ett förskoleseminarieum i mellersta Norrland. Försök att förlägga ett seminarium till Linköping har av samma anledning hittills givit negativt resultat.

I särskilda skrivelser den 5 respektive 18 februari 1964 har *skolöverstyrelsen* föreslagit ytterligare ökning av förskoleseminariernas kapacitet fr. o. m. höstterminen 1964 genom anordnande av *dels* en kompletteringskurs vid seminariet i

Stockholm, avsedd för vidareutbildning till förskollärare av i första hand barnsköterskor med långvarig tjänstgöring vid daghem, dels en extra intagningsklass vid seminariet i Göteborg, förenad med försöksvis anordnad ny uppläggnig av den praktiska förskollärarytutbildningen.

C. Utbildning av vårdpersonal vid barnanstalter

1. Barnanstaltsutredningens betänkande

Vårdinstitutioner och vårdklientel

I den inledningsvis lämnade översikten över de vårdområden, som beröres av de framlagda förslagen rörande utbildningen av förskollärare samt personal vid barnanstalter, angavs vilka slag av vårdinstitutioner som omfattats av barnanstaltsutredningens undersökning och förslag till åtgärder. I samband med departementsbehandlingen av barnanstaltsutredningens betänkande har från utredningens sekretariat inhämtats följande *kompletterade uppgifter* (per den 1 april 1963) angående klientelet omfattning och ålderssammansättning vid dessa vårdinstitutioner.

Vårdområde	Ålderssammansättning					Summa
	1 år	1—6 år	7—15 år	16—21 år	över 21 år	
Vårdhem för psykiskt efterblivna	51	419	1 317	883	2 610	5 280
Särskolor	—	85	2 999	1 004	89	4 177
Barnhem ¹	1	858	863	158	—	1 880
Skolor för syn- o. hörselskadade	—	157	652	259	112	1 180
Elevhem	—	—	759	48	—	807
Övriga institutioner ²	—	237	771	321	213	1 542
Samtliga	52	1 756	7 361	2 673	3 024	14 866

¹ Ej spädbarnshem och mödrahem; sålunda endast upptagningshem och specialhem. Dock har vid beräkningen av platsbehovet i barnavårdsskolorna medräknats också spädbarnsdaghemmens behov av barnsköterskor.

² Psykopatbarnhem (107 intagna), epileptikerhem (291), läkepedagogiska institutet (230), vanförestalter (402), Vejbystrand (134) och cp-skolor (378).

Nuvarande utbildningsförhållanden

Utredningen lämnar en redogörelse för den utbildningsverksamhet som f. n. bedrivs för bl. a. barnanstalternas vårdpersonal. Denna verksamhet omfattar följande skolor och kurser.

Skola eller kurs	Krav på förutbildning	Utbildningens längd	Kapacitet/år
1. Husmodersskolor med praktisk barnavård	Fullgjord skolplikt	18 veckor—2 år	6 300
2. Barnsköterskeskolor	Terminskurs vid husmodersskola (motsv.)	26—34 veckor	850
3. Sällskapet Barnavårds kurs i spädbarnsvård	Viss praktik	4 månader	100
4. Grundkurs för vård av psykiskt efterblivna	—	18—22 veckor	65
5. Yrkeskurs för vård av psykiskt efterblivna	Barnsköterskeskola el. grundkurs (p. 4) och 2 års tjt.	22 veckor	55
6. Institutionsbarnsköterskekurs	Barnsköterskeskola	22 veckor	70
7. Anstaltspedagogisk kurs för personal vid barn- och ungdomshem av behandlingskaraktär	Barnsköterskeskola eller väl vitsordad tjänstgöring	22 veckor	44

Utöver dessa skolor och kurser förekommer ett antal kortare kurser av olika slag.

För att tillgodose barnanstaltarnas behov av utbildad vårdpersonal krävs enligt utredningen en betydande utvidgning av nu bedriven utbildningsverksamhet. I samband härmed finner utredningen att en omläggning av utbildningen bör ske i innehållsmässigt och organisatoriskt avseende. Den nya utbildning, som enligt utredningens uppfattning bör komma till stånd, grundar utredningen i hög grad på den nuvarande barnsköterskeutbildningen. En kort redogörelse för denna lämnas därför här.

Barnsköterskeskolorna har karaktären av yrkesskolor och är spridda över så gott som hela landet. Deras antal är 32, varav 26 drivs av landsting eller primärkommuner och 6 är statsunderstödda privata skolor. Utbildningen vid barnsköterskeskolorna omfattar 26—34 veckor och är uppdelad i ett spädbarns- och ett småbarnsavsnitt. Utbildningen sker till mycket stor del i form av praktik under handledning vid olika institutioner, huvudsakligen barnhem och daghem.

De utexaminerade barnsköterskorna rekryteras dels till de barnanstalter som omfattas av utredningen (ca 850 anställda), dels till daghemmen (ca 650 anställda) och dels till sjukhusen (där ca 1 600 barnskötersketjänster finns inrättade). En icke obetydlig del fortsätter dock, såsom framgått av den föregående redogörelsen för förskoleseminarieelevernas förutbildning i barnavård, sin utbildning vid olika seminarier, förutom vid förskoleseminarier också vid seminarier med barnavårdsläroutbildning samt sociala barnavårdsseminariet. Slutligen går en del av barnsköterskorna till anställning i privat tjänst.

Barnsköterskeskolornas nuvarande kapacitet uppgår enligt utredningen till

sammanlagt ca 850 elever per år. Ehuru närmare utredningar inte verkställt i detta hänseende, är det tveksamt, huruvida denna årliga examination ens täcker det behov av nya barnsköterskor, som uppstår genom den mycket stora avgången från yrket.

Förslag till en omorganiserad utbildning

Barnanstaltsutredningen föreslår, att de *nuvarande barnsköterskeskolorna omorganiseras till barnavårdsskolor* med uppgift att ge en utbildning — avslutad med barnavårdsexamen — som *dels* skall tillgodose behovet av barnsköterskor inom de verksamhetsområden, vartill dessa för närvarande rekryteras, *dels* kan ge lämplig förutbildning i barnavård för fortsatta studier vid i sammanhanget aktuella seminarier, *dels* slutligen — och detta är den väsentligt nya — skall tjäna som *gemensam grundutbildning* för all icke anstaltsledande vårdpersonal vid de institutioner, som utredningen omfattar.

Den gemensamma grundkursen i barnavårdsskolan föreslås få i stort sett samma innehåll och uppläggning som de nuvarande barnsköterskekurserna. Den avses alltså vara inriktad på undervisning rörande friska barn under 7 år samt omfatta 32 veckor, uppdelade på ett spädbarnsavsnitt (14 veckor) och ett småbarnsavsnitt (18 veckor). I båda avsnitten dominerar den praktiska utbildningen, som är avsedd att förläggas till barnhem, daghem och lekskolor — sålunda i betydande utsträckning institutioner av samma slag, som tas i anspråk för utbildningen vid förskoleseminarierna.

Utredningen föreslår vidare anordnande av tre olika slag av *anstaltspedagogiska yrkeskurser*, var och en omfattande 22 veckor och med speciell inriktning på en eller flera av de olika typer av barnanstalter, som utredningen omfattar. För rätt till inträde vid dessa kurser skall krävas genomgång av den gemensamma grundkursen samt tjänstgöring under minst ett år vid barninstitution. I vissa fall — för dem, som har minst fem års väl vitsordad tjänstgöring vid barninstitution eller som har annan för vårdarbete vid sådan institution särskilt lämpad utbildning eller praktik — anser utredningen, att dispens skall kunna lämnas från kravet på genomgång av grundkurs. En förutsättning härför bör emellertid enligt utredningen vara, att vederbörande först genomgår en särskild kompletteringskurs om 6 veckor.

Det kvantitativa behovet

För att kunna fylla de olika vårdområdenas behov av utbildad personal räknar barnanstaltsutredningen med att barnavårdsskolorna måste erhålla en samlad kapacitet på minst 1 600 elever per år — mot 850 i de nuvarande barnsköterskeskolorna. Därvid har årsbehovet för de av utredningen omfattade institutionerna uppskattats till 700 (varvid också spädbarnshemmens behov av barnsköterskor medräknats). Resterande antal elever beräknas fördela sig med 560 till sjukhus

och daghem samt med 290 till vidareutbildning vid berörda seminarier, därav 240 till förskoleseminarierna.

I syfte att uppnå denna i förhållande till nuvarande barnsköterskeutbildning nästan fördubblade utbildningskapacitet räknar utredningen med att det — förutom motsvarigheten till nuvarande barnsköterskekurser — skall behöva anordnas ytterligare minst 50 nya kurser med 15 elever i varje kurs. Denna utvidgning föreslås bli förverkligad dels genom utbyggnad av befintliga barnsköterskeskolor, dels genom inrättande av 5 à 6 nya skolor på andra orter än dem, där de nuvarande skolorna är belägna. Antalet sökande till barnsköterskekurserna är nu så avsevärt mycket större än kapaciteten — genomsnittligt kan endast ca 10 % beredas plats — att utredningen inte befarar några som helst svårigheter att rekrytera sökande till de nya kurserna. Däremot uttalar man farhågor beträffande möjligheterna att skaffa lärare och praktikplatser i erforderlig utsträckning. I syfte att underlätta den praktiska utbildningens genomförande föreslås att särskilda handledare anställas vid praktikinstitutionerna samt att yrkespedagogiska kurser anordnas för utbildning av handledare. Någon närmare undersökning rörande tillgängliga resurser för den praktiska utbildningen har utredningen inte redovisat.

För de tre anstaltspedagogiska yrkeskurserna uppskattar utredningen det årliga utbildningsbehovet till sammanlagt 750 elever. Emellertid föreslås, att kapaciteten till en början begränsas till drygt 450 platser.

Utbildningens organisation

Utredningen föreslår, att huvudmannskapet för den föreslagna utbildningen i princip skall åvila landsting och primärkommuner. Statsbidrag föreslås, även i fråga om enskilda barnsköterskeskolor, skola utgå enligt för centrala yrkesskolor gällande grunder.

Remissyttranden

Över barnanstaltsutredningens betänkande har yttranden avgivits av *socialstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *skolöverstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *medicinalstyrelsen* liksom av *landstingsförbundet* och *stadsförbundet*, *flertalet landsting* och de *fyra största städerna*, *personalutbildningsberedningen* samt vissa organisationer med anknytning till de vårdområden, som omfattas av eller har samband med utredningens förslag.

Genomgående hälsar remissinstanserna med stor tillfredsställelse, att förslag framlagts beträffande utbildningen av vårdpersonalen på ifrågavarande områden. Likaledes betraktar man allmänt det av utredningen konstaterande utbildningsbehovet såsom mycket angeläget. De föreslagna kursernas omfattning och innehåll betecknas med smärre avvikelser i skilda hänseenden såsom i och för sig väl avvägda. Nästan undantagslöst gäller detta också ifråga om behovet av och möjligheterna att anordna de tre typerna av anstaltspedagogiska yrkeskurser. I flera yttranden understryks vikten av att kursverksamheten samordnas centralt.

I vissa avseenden går däremot remissorganens synpunkter mera avsevärt isär, nämligen ifråga om den gemensamma grundkursens inriktning på det friska barnet i förskoleåldern, de praktiska möjligheterna att genomföra den föreslagna utbyggnaden av denna kurs samt kursens funktion som förutbildning för blivande förskollärare.

Landstingsförbundet och *flera landsting* hänvisar till det förhållandet, att en mycket betydande del av den i utredningen berörda personalen har att vårda även äldre barn och ungdom samt vuxna. Särskilt sägs detta gälla institutioner av olika slag för psykiskt efterblivna, vars personal utgör drygt 60 % av den i utredningen redovisade. Landstingsförbundet anser, att utbildningstiden för denna personalgrupp onödigt skulle förlängas genom den föreslagna grundkursen. *Personalutbildningsberedningen* är inne på liknande tankegångar och framhåller, att man med hänsyn till den allmänna bristen på utbildningsresurser bör överväga möjligheter, som mera direkt leder till en för respektive gruppers faktiska arbetsuppgifter adekvat yrkesutbildning. Åtskilliga remissinstanser, så t. ex. *medicinalstyrelsen*, understryker behovet av manlig vårdpersonal och flera ifrågasätter mot denna bakgrund den föreslagna barnavårdsskolans lämplighet såsom rekryteringsbas. Av samma anledning föreslås i flera yttranden, bl. a. av *arbetsmarknadsstyrelsen* och *skolöverstyrelsen*, vidgade möjligheter att dispensera från kravet på genomgången grundkurs för rätt till inträde i någon av de anstaltspedagogiska kurserna.

Den tveksamhet beträffande grundkursen, som mest markerat kommer till uttryck i yttrandena, avser de faktiska möjligheterna att i praktiken genomföra den utbyggnad av barnsköterskeskolorna, som föreslås. Det framhålles, att den bristande tillgången på lämpliga praktikinstitutioner i mycket betydande utsträckning torde komma att lägga hinder i vägen härför. Flera exempel härpå lämnas i *landstingens* remissvar. Från de centrala ämbetsverkens sida har denna fråga uppmärksammats främst av *socialstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*. Socialstyrelsen, som har att ge tillstånd till att barninstitution skall få tas i anspråk för praktikutbildning, redovisar i sitt yttrande en inom styrelsen verkställd utredning rörande tillgången på praktikplatser. Man har i denna utredning utgått från en med hänsyn till rådande bristsituation generös tillämpning av de villkor, som styrelsen anser sig böra uppställa i fråga om det högsta antal elever, som med hänsyn till barnens omvårdnad får emottagas för praktikutbildning vid barninstitutioner av olika slag. Trots detta och trots att utredningen måste få en »rent teoretisk» upplägning — den utvisar sålunda t. ex. inte tillgängliga praktikplatser på de föreslagna utbildningsorterna utan anger endast totalsiffror för landet i dess helhet — ger utredningen ändock en klar bild av att det råder en mycket stor knapphet på elevplatser för praktisk utbildning i vården av späda och små barn. Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* understryker detta förhållande och framhåller, att utredningen av denna anledning bort pröva och anvisa andra vägar än den föreslagna.

När det gäller barnanstaltsutredningens förslag om den kompetens, som ge-

nomgången barnavårdsskola bör ge, understryker *socialstyrelsen*, att denna inte får anses ge kompetens för andra uppgifter vid daghem än för biträdande funktioner vid omhändertagandet av barn under 3 års ålder. *Sveriges förskollärares riksförbund* hävdar, att samtliga barnavårdande tjänster på daghem bör besättas med seminarieutbildad personal. Riksförbundet framhåller vidare — i anslutning till vissa uttalanden från utredningens sida om justeringar av förskoleseminariernas kursplaner — att inte någon del av förskollärarytbildningen kan förläggas till grundkursen. *Sveriges förskoleseminariers lärarsällskap* ansluter sig till riksförbundets synpunkter och tillägger, att det saknas anledning kräva full barnsköterskeutbildning av dem, som söker inträde vid förskoleseminarierna. Man föreslår, att det för dessas del i stället anordnas särskilda kurser om 4 månader i spädbarnsvård. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anser 1-årig kurs i husmodersskola med praktisk spädbarnsvård vara lämplig och tillräcklig förutbildning för blivande förskollärare.

D. Departementschefen

En betydande utbyggnad av den lärarutbildning, som inriktar sig på omhändertagandet av barn i förskoleåldern, påbörjades under föregående budgetår. De arbetsuppgifter som ankommer på ifrågavarande lärare, förskollärarna, innefattar både pedagogisk verksamhet och barnavårdande verksamhet. Förskollärarnas arbete och därmed också deras utbildning har därför ett nära samband med annan barnavårdspersonals arbete och utbildning. Av denna anledning har jag funnit det motiverat att behandla den angelägna frågan om en fortsatt utvidgning av förskollärarytbildningen tillsammans med den av barnanstaltsutredningen aktualiserade likaledes angelägna frågan om utbildningen av personal för barnanstalter. En samordnad planering av utbildningen för dessa personalkategorier är en första förutsättning för att de stora utbildningsbehoven på de aktuella vårdområdena skall kunna tillgodoses.

Den önskvärda snabba utbyggnaden av barnstugeverksamheten under de närmaste åren nödvändiggör en kraftigt ökad examination av förskollärare. Antalet intagningsklasser vid förskoleseminarierna bör därför, på sätt skolöverstyrelsen föreslår, ökas med 5 till sammanlagt 21. Denna ökning av intagningskapaciteten avses väsentligen komma till stånd genom upprättande av två nya förskoleseminarier, ett i Södertälje och ett i Västerås. Mot överstyrelsens förslag härutinnan har jag ingen erinran. Skulle någon ytterligare utvidgning av förskoleseminariernas intagningskapacitet visa sig möjlig i tillräckligt god tid före nästa läsårs början torde, därest riksdagen inte riktar någon erinran häremot, Kungl. Maj:t, liksom nu gäller beträffande folkskoleseminarieorganisationen, äga fatta beslut härom. Inom ramen för Kungl. Maj:ts befogenhet bör falla att besluta i fråga om de tidigare redovisade förslagen från skolöverstyrelsen angående vidareutbild-

ningskurs vid seminariet i Stockholm och en extra intagningsklass vid seminariet i Göteborg.

Överstyrelsen har föreslagit viss begränsning av antalet lärarkandidater i intagningsklasserna vid flerparallelliga seminarier. Även om vissa skäl kan tala härför, anser jag, med hänsyn till den stora bristen på förskollärare, att seminariernas kapacitet bör utnyttjas så långt det är möjligt och att därför gällande regler ifråga om antalet lärarkandidater per klass i första årskursen bör tillämpas också vid intagningen höstteminen 1964. Detta innebär, att platser bör beredas för 30 lärarkandidater per intagningsklass, med möjlighet för skolöverstyrelsen att, om särskilda omständigheter så kräver, medge ett något lägre antal. Vid bifall till den av mig sålunda förordade utbyggnaden av förskoleseminarierna skulle nästa läsår kunna intagas ca 630 lärarkandidater. Seminarieorganisationen skulle därvid få den omfattning, som framgår av följande sammanställning.

Seminarium	Antal klasser			Antal lärarkandidater		
	I	II	S.a	I	II	S.a
Gävle	2	1	3	60	30	90
Göteborg	2	2	4	60	60	120
Jönköping	1	1	2	30	30	60
Luleå	1	1	2	30	30	60
Malmö	2	2	4	60	60	120
Norrköping	2	2	4	60	59	119
Stockholm	3	3	6	90	80	170
Södertälje	2	—	2	60	—	60
Uppsala	2	2	4	60	60	120
Västerås	2	—	2	60	—	60
Örebro	2	2	4	60	61	121
11 seminarier	21	16	37	630	470	1 100

För inträde vid förskoleseminarium krävs, såsom tidigare nämnts, bl. a. viss förutbildning i barnavård. I praktiken har flertalet intagna vid seminarierna genomgått fullständig barnsköterskeutbildning. Med anledning av den erforderliga utbyggnaden av förskoleseminarierna liksom av annan utbildning i barnavård är det emellertid nödvändigt att söka finna sådana former för den för praktik, som utgör inträdeskrav vid förskoleseminarierna, att denna i minsta möjliga utsträckning tar i anspråk den begränsade kapaciteten för utbildning av personal för annan barnavårdande yrkesverksamhet. Med hänsyn till knappheten på praktikplatser vid institutioner med småbarn, i detta sammanhang främst daghem och lekskolor, finnes anledning att även undersöka, i vilken mån utbildningen vid förskoleseminarierna kan ges en uppläggnings, som i mindre grad än som nu är fallet ställer anspråk på handledd praktik vid dessa institutioner. I samband med den översyn av utbildningen som sålunda bör företagas bör också övervägas en av lärarinneutbildningsakkunniga på sin tid väckt fråga om

viss samordning av utbildningen av förskollärare och utbildningen av annan kvalificerad personal på barnavårdens område. Här berörda utbildningsfrågor bör med det snaraste tagas upp till övervägande. Till formerna härför torde jag få återkomma i annat sammanhang.

Vad angår barnanstaltsutredningens förslag till förbättrad utbildning för vårdpersonal vid barnanstalter, framgår klart av den tidigare lämnade redogörelsen, att de praktiska förutsättningarna för att, på det sätt och i den omfattning som föreslås, genomföra den föreslagna gemensamma grundkursen är mycket begränsade. Det måste emellertid anses synnerligen angeläget, att de utbildningsbehov utredningen pekat på tillgodoses i största möjliga mån. Jag är därför av den uppfattningen att, trots de svårigheter som kan förutses, alla ansträngningar bör göras för att utredningens förslag, så långt det är möjligt, skall kunna genomföras. Jag förordar sålunda, att den nuvarande barnsköterskeutbildningen i enlighet med utredningens förslag omlägges till en barnavårdsutbildning med största möjliga kapacitet och med syfte inte enbart att tillgodose behovet av barnsköterskor utan dessutom att tjäna såsom grund för den mera specialinriktade yrkesutbildning, vartill utredningens förslag ytterst syftar. I fråga om utformningen av denna barnavårdsutbildning synes utredningens förslag i stort sett kunna följas, dock med beaktande av remissinstansernas synpunkter och de lokala förutsättningarna på respektive utbildningsorter. I syfte att underlätta den föreslagna utbyggnaden bör emellertid prövas, om inte den praktiska delen av utbildningen kan utformas på ett sätt, som ställer mindre anspråk på praktikplatser vid barnstugor än utredningen förutsatt. I samma syfte bör man eftersträva, att utbyggnaden av barnavårdsskolorna sker på ett sådant sätt att konkurrens mellan barnavårdsskolor och förskoleseminarier om de knappa resurserna för praktisk utbildning i möjligaste mån undviks. På orter med förskoleseminarium bör man i största möjliga utsträckning söka förlägga den för eleverna i barnavårdsskolan erforderliga praktiken till andra institutioner än daghem och lekskolor.

Med hänsyn till vad här framhållits är det nödvändigt, att utbyggnaden av förskoleseminarier och barnavårdsskolor samordnas centralt. Såsom framhållits i ett flertal remissyttranden är detta givetvis angeläget också i fråga om de av barnanstaltsutredningen föreslagna anstaltspedagogiska yrkeskurserna. Gentemot utredningens förslag rörande dessa kurser har jag, fränsett följande komplementära synpunkter, inte någon erinran.

Även om förskollärarkandidaternas förutbildning i barnavård kan utformas på ett sådant sätt, att de föreslagna barnavårdsskolorna avlastas en del av de elever utredningen räknat med (240), och även om det visar sig möjligt att utforma den praktiska delen av barnavårdsutbildningen på ett sätt, som reducerar behovet av praktikplatser, är det sannolikt, att det kommer att dröja relativt länge, innan de av barnanstaltsutredningen omfattade institutionerna i mera avsevärt ökad utsträckning, jämfört med deras nuvarande rekrytering av barnsköterskor, kan nyanställa personal med den föreslagna grundutbildningen. Med hänsyn härtill

samt till de avsevärda brister i fråga om utbildningen som enligt utredningen föreligger bland den nu anställda personalen, bör det allvarligt övervägas, om man inte för rätt till inträde i de föreslagna anstaltspedagogiska yrkeskurserna bör dispensera från kravet på genomgången grundkurs i betydligt större utsträckning än utredningen föreslagit. Härför talar också det i föregående redogörelse påvisade förhållandet, att en betydande del av den berörda personalen har till uppgift att vårda, inte barn utan ungdomar och vuxna. Det härmed sammanhängande önskemålet om ett ökat inslag av manlig vårdpersonal utgör ytterligare ett skäl för den utvidgning av dispensmöjligheterna, som jag anser böra övervägas.

Det åligger vederbörande överstyrelse att med beaktande av vad här anförts och i nära samverkan med övriga berörda myndigheter och huvudmän snarast vidtaga åtgärder för att i görligaste mån genomföra den av barnanstaltsutredningen föreslagna organisationen av utbildningen.

Under åberopande av vad jag i det föregående anført och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att förskollärarytbildningen under budgetåret 1964/65 skall utbyggas i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta om statsbidrag till enskild barnavårdsskola i högst samma omfattning som till central kommunal yrkesskola.

V. Anslagsberäkningar för budgetåret 1964/65

1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	6 145 000	6 442 689
1962/63	6 926 000	7 819 580
1963/64	9 650 000	
1964/65 (förslag)	10 050 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag för budgetåret 1964/65 höjes med 488 000 kr. Höjningen betingas, förutom av viss automatisk lönekostnadsökning, av följande förslag.

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En tjänst som biträdande rektor i ABp 27.
2. En lektorstjänst i Ao 27 i psykologi och pedagogik.
3. En docenttjänst i Ae 25 i praktisk pedagogik.
4. Två psykologtjänster i Ae 25 respektive Ae 21 samt en assistenttjänst.
5. Ytterligare 500 assistenttimmar i anslutning till förslaget under punkt 3.
6. En lektorstjänst i Ao 27 i högstadietts metodik.
7. En personlig lektorstjänst i Ao 25 i logopedi.
8. En lektorstjänst i högst Ao 23 i specialundervisningens metodik.
9. Ersättning för handledning och tillsyn vid språklaboratorium.
10. En instrumentteknikertjänst i Ao 11.
11. En kontorsbiträdestjänst.
12. Medel till arvodesanställning av personal för skrivhjälp åt lärare m. m.
13. Ordinariesättning av en bibliotekarietjänst i Ae 23.
14. Ordinariesättning av en maskinisttjänst i Ae 9.
15. Ordinariesättning av en biblioteksbiträdestjänst och en kanslibiträdestjänst i Ae 7.
16. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lektorer i psykologi och pedagogik.
17. Höjning av lönegrad för en forskningssekreterartjänst från Ao 25 till Ao 27.
18. Ombildning av en sekreterartjänst i Ao 21 till en förste byråsekreterartjänst i Ao 23.
19. Ombildning av en kansliskrivartjänst i Ao 11 till en kontorsskrivartjänst i Ao 13.

B. Övningskolan

20. Arvode till övningskolan rektor i likhet med vad som utgår till ordinarie adjunkt, e. o. adjunkt, behörig till adjunktstjänst, och folkskollärare i A 19.

21. Inrättande av befattning som studierektor vid övningsskolan.
22. En vaktmästartjänst i Ae 8.
23. Tre övningsskollärartjänster för särskollärare, därav en i Ao 21 och två i Ao 18.
24. Inrättande av en räkneklirik.
25. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena på övningsskolans högstadium.
26. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för fullgörande av skolpsykologiska uppgifter.

C. Övriga förslag

27. Ersättning för mistade avlöningsförmåner åt handledare vid handledd praktik under konferensdag vid lärarhögskolan.
28. Överföring av kostnaden för arvode till föreståndare för fortbildningsinstitut till anslaget till lärares fortbildning m. m.

Av skolöverstyrelsens framställning inhämtas beträffande dessa förslag, bl. a. följande.

1. 1960 års lärarutbildningssakkunniga angav inrättandet av en biträdande rektorstjänst som en oeftergivlig förutsättning för den nya ämneslärarutbildningen vid lärarhögskolan. Trots detta har förslaget hittills inte vunnit Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, utan i stället har visst belopp ställts till rektors förfogande för kvalificerad arbetshjälp. Det är dock alldeles uppenbart, att rektor inte är behjälpt med ett antal på olika håll fördelade ersättningar för fullgjorda arbetsprestationer. Svårigheterna att få villiga och lämpliga personer att ställa sig till förfogande är mycket stora, speciellt under julferierna och under juni och augusti månader, då expeditorsarbetet är synnerligen forcerat. Sedan flera år tillbaka är arbetsbelastningen på rektors- och sekreterarexpeditionerna alldeles orimlig och ofta över gränsen till det olidliga, trots att viktiga arbetsuppgifter har måst åsidosättas. Överstyrelsen måste därför understryka nödvändigheten av att biträdande rektorstjänst inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. Vid lärarhögskolan i Malmö råder samma förhållande, såsom erfarenheterna från det senaste läsåret tydligt givit vid handen. Från och med läsåret 1964/65 blir läget ensartat också vid lärarhögskolan i Göteborg, eftersom den biträdande rektorstjänsten vid Annedals folkskoleseminarium då försvinner.

Undervisningsskyldigheten för biträdande rektor kan, såsom redan 1960 års lärarutbildningssakkunniga framhållit, inte sättas högre än till fem veckotimmar.

4. I 1957 års skolberednings betänkande Grundskolan tillmäts såväl standardprov som diagnostiska prov avsevärd betydelse som hjälpmedel i skolans arbete. I sitt remissyttrande över betänkandet framhöll skolöverstyrelsen att arbetet med standardprov vid lärarhögskolan i Stockholm pedagogisk-psykologiska institution redan nu fått en sådan omfattning, att institutionen inte kunde fullgöra ens pågående uppdrag utan en personalförstärkning. Överstyrelsen föreslog därför i sina anslagsäskanden för budgetåren 1962/63 och 1963/64, att vid institutionen skulle inrättas en tjänst som psykolog i lönegrad Ao 25, en psykolog i lönegrad Ao 21 och en assistent i lönegrad Ao 15. I stället har emellertid för budgetåren 1962/63 och 1963/64 upptagits ett belopp på 80 000 kr. för framställning av

standardprov och diagnostiska prov under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete inom det allmänna skolväsendet.

Vid lärarhögskolans i Stockholm pedagogisk-psykologiska institution finns en laborator i psykometrisk och pedagogisk statistik, som bl. a. har till uppgift att sörja för skolväsendets och den pedagogiska forskningens behov av pedagogiska mätmetoder. Förutom en e. o. assistent finns ingen ytterligare fast personal knuten till provkonstruktionen. Övrig personal avlönas med arvoden från år till år. Arbetets kvalitet och rationella bedrivande kräver ovillkorligen en fast stomme av specialutbildad personal, som kan fullt utnyttja utarbetade rutiner och även bedriva ett mer långsiktigt arbete. Nuvarande anordningar av tillfällighetskaraktär är därför, som även påtalas i grundskolebetänkandet, klart otillfredsställande. Förekomsten av en basorganisation för skolväsendets provkonstruktion hindrar givetvis inte, att annan expertis på provkonstruktion och ämnesmetodik kan utnyttjas. Till frågan om de mer definitiva organisationsformerna på detta område återkommer skolöverstyrelsen vid behandlingen om gymnasieutredningens föreliggande förslag.

6. Att engelska från och med läsåret 1963/64 blivit obligatoriskt ämne i folkskolläroinläring medför ett avsevärt behov av lärartimmar i ämnet; omkring 1 150 oavsett behovet av infödda engelska lärare under sommarkurs. Endast en ganska liten del av dessa timmar — knappast ens en fjärdedel — kan läggas på lärarhögskolans nuvarande lektorer. Överstyrelsen föreslår därför en ny lektorstjänst i högstadiets metodik i engelska.

8. Under speciallärarlinjens första verksamhetsår har det stått mycket klart, att avsaknaden av fasta lärarkrafter varit till avsevärt förfång för utbildningen. Särskilt framträdande har behovet varit att få en motsvarighet till lektorstjänsterna i metodik på klasslärarlinjerna. Det har visat sig omöjligt att i full utsträckning få lämpliga lärare att åtaga sig metodikföreläsningar, utan en del av den i timplanen angivna undervisningen har måst inhiberas. Därtill kommer, att splittringen på ett flertal krafter verkar ogynnsamt på kontinuiteten och planmässigheten i utbildningen. Överstyrelsen ansluter sig därför till lärarhögskolans mening, att det är synnerligen angeläget, att en heltidstjänst i specialundervisningens metodik inrättas så snart som möjligt. I första hand bör tjänsteinnehavaren svara för hjälpklassmetodiken, men önskvärt skulle vara, att han också ägde kännedom om och erfarenhet av särskolans problem. Undervisningsskyldigheten bör vara densamma som för lektor i mellanstadiets och lågstadiets metodik, dvs. omkring 500 timmar om året.

14. Tjänsten som extra-ordinarie maskinist (tidigare värmeskötare) inrättades vid folkskoleseminariet för manliga elever i Stockholm och överflyttades till lärarhögskolan vid ingången av budgetåret 1957/58. Den nuvarande innehavaren, som på ett utmärkt sätt sköter sin tjänst, tillträdde denna den 1 juli 1957. Ordinariesättningen medför inte några ökade utgifter.

22. Vid lärarhögskolans övningsskola finnes — förutom en maskinist, vilkens tid helt tas i anspråk av den omfattande värmeanläggningen — en enda vaktmästare. Så som de expeditionella uppgifterna svällt ut under senare tid, har de kommit att lägga beslag på praktiskt taget hela hans arbetskraft. Föga utrymme har blivit över till de ständigt återkommande reparationerna av inventarier och självfallet inget alls till utarbete, och i hög grad har varje lärare fått vara sin egen vaktmästare. Förhållandena har varit klart otillfredsställande under flera år och har under det sista året ytterligare förvärrats, inte minst till följd av skolans splittring på lokaler på stort avstånd från varandra liksom av trångboddheten i övrigt, och blivit en verklig fara för trivseln i arbetet.

23. De vid speciallärarlinjens tillkomst inrättade övningsskollärartjänsterna avser hjälp- och observationsklasser. Däremot saknas särskilda övningsskollärare för särklasslärarlinjen. Detta förhållande har under speciallärarlinjens första verksamhetsår i hög grad försvårat utbildningen. Det har varit endast ett fåtal lärare i Stockholms särskoleklasser, som velat åtaga sig erforderlig handledning. Med det jämförelsevis ringa antal särskoleklasser, som finns i Stockholm och dess närhet, är risken överhängande, att bristen på lämpliga och villiga handledare i fortsättningen omöjliggör utbildningen i planerad omfattning. Med hänsyn till dessa förhållanden föreslår överstyrelsen, att från och med budgetåret 1964 inrättas tre övningsskollärartjänster för särskollärare, därav två för de särskoleklasser, som i huvudsak omfattar grundskolans låg- och mellanstadier, och en för stadiet ovan dessa. Bifall till förslaget medför ingen verklig utgiftsökning för statsverket utan snarare någon besparing. Därigenom bortfaller nämligen statsbidrag till särskollärartjänster jämte vissa handledararvoden vid lärarhögskolan.

I särskild skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har *ordföranden i Sveriges Förskollärares Riksförbund Gunnel Carlsson m. fl.* hemställt, att en professur i ämnet utvecklingspsykologi, särskilt förskolålderns psykologi och pedagogik inrättas vid Stockholms universitet, om möjligt från och med den 1 juli 1964, samt att till första innehavare kallas docenten vid universitetet Stina Sandels, föreståndare vid pedagogiska institutionens barnpsykologiska forskningslaboratorium. I skrivelsen föreslås att en särskild institution upprättas med därtill anknuten försöksbarnstuga och med lokaler för rådgivningsverksamhet. Till denna institution bör enligt skrivelsen laboratoriets nuvarande personal och övriga tillgångar överföras.

Skrivelsen ådagalägger, vilket stort och eftersatt behov av forskning och utbildning som föreligger på utvecklingspsykologiens område, särskilt i vad gäller förskolålderns psykologi och pedagogik. Beträffande de insatser som gjorts vid Stockholms universitet på detta område anföres därefter bl. a. följande.

Stockholms universitet har redan gjort en pionjärinsats beträffande utvecklingspsykologisk forskning och utbildning särskilt rörande förskolålderns psykologi och pedagogik och torde vara det enda av landets universitet, som för närvarande disponerar över personella och lokala resurser tillåtande en omedelbar utvidgning av sådan forskning och utbildning. Vid Stockholms universitet infördes nämligen på initiativ av professor Arne Trankell under höstterminen 1957 barnpsykologi som särskild delstudiekurs, med stor vikt lagd just vid förskolålderns psykologi och pedagogik. Detta var möjligt genom att till pedagogiska institutionen som e. o. docent anknöts en expert på detta område, filosofie doktor Stina Sandels, som disputerat på en utvecklingspsykologisk avhandling rörande barn i barnstugor och som därjämte ägde ingående förtrogenhet med förskolepedagogiken genom sin tidigare utbildning till förskollärare, mångårig praktik i barnstugor av skilda slag samt verksamhet som lärare i teoretisk och tillämpad utvecklingspsykologi vid ett förskoleseminarium. Docenten Sandels är tillsvidare den enda förskollärare i Sverige, som disputerat för doktorsgraden.

Inom kort uppstod vid pedagogiska institutionen en särskild avdelning, numera kallad Barnpsykologiska forskningslaboratoriet, med direkt anknytning till en barnstuga och, tack vare samarbete med barnavårdsnämnden och skoldirek-

tionen i Stockholm, i stånd att ge utvecklingspsykologiskt upplagd praktik, omfattande åldrarna 0—10 år, åt blivande psykologer. Såsom dess föreståndare har alltifrån begynnelsen docent Sandels varit verksam. Universitetets kostnader berör, sedan docenten Sandels i juni 1961 lämnade sin e. o. docentur vid universitetet för att helt ägna sig åt laboratoriet, endast hyra och städning av lokalerna. Samtliga övriga utgifter måste täckas av medel, som hon själv årligen anskaffar från skilda håll.

Detta innebär en ekonomisk otrygghet, som gör det svårt att lägga upp flera långsiktiga forskningsprojekt och som ständigt hotar laboratoriets fortsatta existens. Trots detta har forskningen vid laboratoriet väckt uppmärksamhet inte endast inom Sverige, utan även utanför dess gränser bland annat på grund av docenten Sandels' föreläsningar vid internationella kongresser (Zagreb 1960, Salzburg och Lillehammer 1962). Praktikantkurserna vid laboratoriet för filosofie kandidater som avser att ägna sig åt psykologyrket, tilldrar sig allt flera sökande från hela landet. Dessa praktikantkurser innebär ännu den enda möjligheten i vårt land för blivande psykologer att få en termins utbildning rörande »normala» friska barn i barnstugor. Laboratoriets bristande resurser vållar dock att alltför få praktikanter kan tas emot. Psykologer med praktik från laboratoriet är synnerligen efterfrågade på arbetsmarknaden för arbete bland små barn.

Laboratoriet har visat sig fylla en viktig samhällsgagnande uppgift. Det synes emellertid orimligt att dess verksamhet skall kunna fortsättas under samma betingelser i fortsättningen. Tiden kräver enligt vår mening att laboratoriet, om möjligt redan i år, omdanas till en självständig universitetsinstitution med professur i ämnet *Utvecklingspsykologi, särskilt förskolålderns psykologi och pedagogik*, vilket alltså bör bli examensämne vid universitetet. Till en sådan lärostol bör höras en försöksinstitution, omfattande såväl daghem för barn i samtliga daghemsåldrar som lekskola och därjämte fritidshem för barn på skolans lågstadium samt helst även en konsultavdelning. Laboratoriets hittillsvarande kombination av forskning, utbildning och rådgivning synes oss böra bibehållas, emedan den uppenbarligen tillgodoser viktiga samhälleliga behov.

Till första innehavare av en sådan lärostol i utvecklingspsykologi särskilt förskolålderns psykologi och pedagogik, föreslår vi, att docenten Sandels kallas. Vi anser det även önskvärt, att laboratoriets nuvarande, av henne tränade personal, i egenskap av assistenter och/eller amanuenser överföres till den nya institutionen, samt att de tillgångar i form av anslag, lokaler och material, som laboratoriet nu disponerar, likaså överföres till den nya institutionen. Så snart ske kan, synes det oss att samarbete bör upptagas med barnavårds- och/eller skolmyndigheterna för framskaffande av lokaler för den nämnda försöksinstitutionen.

Över de i skrivelsen framlagda förslagen har remissyttranden avgivits av *socialstyrelsen, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen* och *Sveriges nationalkommitté av OMEP* (Organisation Mondiale pour l'Education Pré-scolaire).

Förslagen tillstyrkes av socialstyrelsen och Sveriges nationalkommitté av OMEP. Nationalkommittén anser dock, att professurens ämnesområde bör benämnas »barnålderns psykologi» samt att de omfattande uppgifterna forskning, utbildning och rådgivning bör särskiljas och ej sammanföras inom en institution. Skolöverstyrelsen föreslår, att en laboratur i ämnet inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. Universitetskanslersämbetet förordar, att framställningen överlämnas till ämbetet för beaktande vid avgivande av petita för budgetåret 1965/66.

Departementschefen. Inledningsvis vill jag anföra vissa synpunkter rörande den fortsatta utbyggnaden av de tre nu verksamma lärarhögskolorna samt den i det föregående förordade lärarhögskolan i Uppsala, vilka samtliga i princip är av samma organisatoriska typ. Enligt min uppfattning är det viktigt, att kommande förslag om en fortsatt utökning av dessa lärarhögskolors resurser, framför allt i personellt hänseende, föregås av en noggrann *analys* av vilka resurser som fordras för att lärarutbildningen, med allt vad däri innefattas, skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt. De normer i fråga om erforderligt antal befattningshavare, deras utnyttjande, olika organisatoriska lösningar i ämnen av olika omfattning etc., vari en sådan analys utmynnar, bör, om inte bestämda skäl i vissa fall talar i annan riktning, äga tillämpning beträffande samtliga lärarhögskolor av samma typ. Det ankommer på skolöverstyrelsen att beakta dessa synpunkter i sina kommande petita.

Jag övergår så till att behandla anslagsäskandena för budgetåret 1964/65.

Skolöverstyrelsen upprepar sitt tidigare framförda förslag om inrättande av en tjänst som biträdande rektor (p. 1). Samma förslag framföres i fråga om lärarhögskolorna i Malmö och Göteborg. Med anledning härav har Kungl. Maj:t i beslut den 14 februari 1964 uttalat, att med hänsyn till lärarhögskolornas fortskridande utbyggnad formerna för deras omedelbara ledning bör omprövas samt uppdragit åt statskontoret att skyndsamt verkställa en undersökning därav och inkomma med av undersökningen betingade förslag. Dessa förutsattes föreligga inom sådan tid, att de kan läggas till grund för åtgärder från nästa läsårs början. Med hänsyn härtill torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att senare besluta om formerna för förstärkning av lärarhögskolornas ledning. I avvaktan på detta ställningstagande räknar jag nu endast med en höjning av beloppet till biträde med fullgörande av vissa rektorsuppgifter från 25 000 till 35 000 kr.

Förslaget om inrättande av två psykologtjänster i Ae 25 respektive Ae 21 samt en assistenttjänst tillstyrker jag (p. 4). Genom inrättandet av dessa tjänster på lärarhögskolans stat uppkommer en minskning av medelsbehovet under anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete med ca 80 000 kr. Detta har beaktats vid beräkningen av nämnda anslag.

En ny lektorstjänst i högstadiets metodik bör inrättas, dock med placering i Ao 25 (p. 6). Jag tillstyrker även förslaget om en lektorstjänst i specialundervisningens metodik (p. 8).

Av förslagen om ordinariesättning av vissa tjänster kan jag endast tillstyrka förslaget om ordinariesättning av en maskinisttjänst i Ae 9 (p. 13—15).

Förslagen om inrättande av en ny vaktmästartjänst samt tre övningsskollärartjänster för särskollärare vid övningsskolan (p. 22 och 23) tillstyrker jag.

Kostnaden för arvode till föreståndare för det till lärarhögskolan anknutna fortbildningsinstitutet bör, såsom överstyrelsen föreslagit, i fortsättningen bestridas ur anslaget till lärares fortbildning m. m. (p. 28).

I anledning av det tidigare redovisade förslaget om inrättande av en professur vid Stockholms universitet i utvecklingspsykologi föreslår jag, att en laboratur i utvecklingspsykologi med särskild inriktning på förskoleålderns psykologi och pedagogik inrättas vid lärarhögskolan i Stockholm. Jag förordar, att till förste innehavare av denna laboratur, utan ansökningsförfarande, kallas docenten Stina Sandels. Samtidigt bör det bidragsbelopp om 100 000 kr., som nu utgår från anslag under femte huvudtiteln till barnpsykologiska forskningslaboratoriet, vilket förestås av docenten Sandels, överföras till lärarhögskolan för bestridande av kostnader för samma ändamål som hittills.

Laboratorns arbetsuppgifter bör avse ledningen av forskning och utbildning inom tjänstens verksamhetsområde. Samarbete med Stockholms universitet förutsättes även framdeles äga rum. I lokalhänseende samt med avseende på de organisatoriska former i vilka ifrågavarande forskningsverksamhet för närvarande bedrivs räknar jag inte med några omedelbara större förändringar. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter angående den med laboratorstjänsten förenade verksamheten. I detta avseende vill jag här endast uttala, att jag förutsätter, att medverkan i förskollärarytbildningen blir en väsentlig uppgift för laboratorn och dennes medarbetare.

Under förevarande anslag räknar jag i övrigt inte med andra förändringar än automatiska kostnadsökningar.

Anslaget bör, vid bifall till vad jag förordat för nästa budgetår uppföras med 10 050 000 kr., vilket innebär en höjning med 400 000 kr.

Med åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;
- b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 800 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	988 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	3 722 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 540 000
	Summa kr. 10 050 000

c) till *Lärarhögskolan i Stockholm*: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 10 050 000 kr.

2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	414 000	386 698
1962/63	692 000	626 949
1963/64	724 000	
1964/65 (förslag)	774 000	

Följande sammanställning upptager, dels den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten, dels för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag och departementets anslagsberäkning.

	1963/64	1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	9 000	of.	+ 1 000
2. Resersättningar, <i>förslagsvis</i>	221 500	+ 45 000	+10 000
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	9 000	of.	of.
4. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ...	100 000	of.	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ...	165 000	+ 5 000	+ 5 000
c) Övriga <i>expenser</i>	206 500	124 000	+34 000
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	13 000	of.	of.
Summa kr.	724 000	+174 000	+50 000

Skolöverstyrelsen grundar sina beräkningar såvitt gäller posterna 2 och 4 c) på följande förslag.

2. För konferenser vid lärarhögskolan för lärare, som fungerar såsom handledare vid lärarkandidaternas handledda praktik beräknas 12 000 kr. till resersättningar åt deltagare.

För ersättning till deltagare i gemensamma konferenser för lärare vid lärarhögskolorna föreslår överstyrelsen ett belopp av 10 000 kr.

Slutligen föreslår överstyrelsen under denna post ett belopp av 23 000 kr. för ersättningar till deltagare i en exkursionsvecka för folkskollärarkandidater.

4 c. Av den föreslagna höjningen med 124 000 kr. avser 70 000 kr. installation av en telefonväxel och 30 000 kr. inköp av gardiner och mörkläggningsanordningar till övningsskolbyggnaden. Återstående belopp krävs för underhåll och komplettering av lärarhögskolans materiel i olika avseenden samt för ökade kostnader för skrivmateriel, telefon, annonsering m. m. Vid beräkningen av medelsbehovet har hänsyn tagits till ett för innevarande budgetår anvisat engångsbelopp av 22 000 kr.

Departementschefen. Jag har inte någon erinran mot skolöverstyrelsens förslag beträffande posterna 3, 4 a) och b) samt 5. Anslagsposten 1 bör med hänsyn till belastningen och den utökade personalorganisationen uppräknas med 1 000 kr. Vad angår övriga poster föreslår jag de begränsningar, som framgår av det följande.

Jag biträder överstyrelsens förslag om anordnande av konferenser för handledare vid lärarkandidaternas handledda praktik. Den härför erforderliga höjningen av posten till reseersättningar beräknar jag till 10 000 kr. (p. 2). Däremot har jag inte funnit mig kunna tillstyrka övriga förslag avseende en höjning av nämnda anslagspost.

Delposten till övriga expenser (4 c.) bör dels minskas med tidigare anvisade engångsbelopp å tillhopa 42 000 kr., dels höjas med 76 000 kr., därav 30 000 kr. såsom engångsbelopp. Den av mig tillstyrkta nettohöjningen av denna anslagspost utgör således 34 000 kr. Jag har därvid inte funnit mig kunna för nästa budgetår tillstyrka anvisande av medel för en telefonväxel.

Under hänvisning till det anförda och till sammanställningen förordar jag, att anslaget höjes till (724 000 + 50 000 =) 774 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 774 000 kr.

3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	100 000	125 519
1962/63	120 000	132 691
1963/64	150 000	
1964/65 (förslag)	250 000	

Följande sammanställning upptar, dels den för innevarande budgetår gällande anslagsfördelningen, dels för nästkommande budgetår skolöverstyrelsens förslag och departementets anslagsberäkning.

	1963/64	1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Biblioteket	35 000	of.	of.
2. Materiel, böcker m. m.	115 000	+115 000	+100 000
3. Språklaboratorium	—	+ 60 000	—
Summa kr.	150 000	+175 000	+100 000

Skolöverstyrelsen anför som skäl för den föreslagna höjningen av post nr 2, att tidigare anslag inte möjliggjort någon verkligt grundlig upprustning av lärarhögskolans materielresurser. Framför allt gäller detta enligt överstyrelsen den växande övningsskolans naturvetenskapliga institutioner och dess tillgång på AV-hjälpmedel. För den egentliga lärarhögskolans del framhåller överstyrelsen behovet av betydande nyanskaffningar till musikinstitutionen, som vid lärarhögskolans start fick överta begagnade och redan då starkt förslitna instrument.

Beträffande förslaget om inrättande av ett språklaboratorium framhåller skolöverstyrelsen som självklart, att ett sådant bör stå till förfogande för utbildningen vid en modern lärarhögskola.

Departementschefen. Jag tillstyrker en höjning av detta anslag med 100 000 kr. Genom denna höjning torde de mest angelägna behoven av ytterligare materiella resurser vid lärarhögskolan kunna tillgodoses.

Jag förordar alltså, att anslaget höjs till (150 000 + 100 000 =) 250 000 kr. och hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kr.

4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	2 471 000	2 325 893
1962/63	5 438 000	5 980 187
1963/64	8 263 000	
1964/65 (förslag)	8 820 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag för budgetåret 1964/65 höjes med 1 054 000 kr. Höjningen betingas, förutom av viss automatisk kostnadsökning, av följande förslag.

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En tjänst som laborator i Bo 1 med psykometrisk inriktning eller arvodesbelopp för psykometrisk konsult.
2. En tjänst som laborator i Bo 1 i utvecklingspsykologi.
3. En tjänst som biträdande rektor i ABp 27.
4. En lektorstjänst i Ao 27 i psykologi och pedagogik.
5. Fyra lektorstjänster i Ao 25 i högstadiets metodik.
6. En docenttjänst i Ae 25 i psykologi.
7. En tjänst som skolpsykolog i Ae 25.
8. Tre assistenttjänster i anslutning till förslagen under punkterna 1, 2 och 6.
9. En instrumentteknikertjänst i Ao 11.
10. En vaktmästartjänst i Ao 8.
11. En värmeskötar- eller reparatörstjänst i Ae 8.
12. En kontorsbiträdestjänst.
13. Medel för arvodesanställning av statistiker.
14. Inrättande av en befattning som materialförvaltare.
15. Ersättning för handledning och tillsyn vid språklaboratorium.

16. Medel för arvodesanställning av personal för skrivhjälp åt lärare m. m.
17. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lektorer i psykologi och pedagogik.
18. Höjning av lönegrad för en forskningssekreterartjänst från Ao 25 till Ao 27.
19. Ombildning av en sekreterartjänst i Ao 21 till en förste byråsekreterartjänst i Ao 23.
20. Ombildning av en kansliskrivartjänst i Ao 11 till en kontorsskrivartjänst i Ao 13.
21. Ombildning av en förste expeditionsvaktjänst i Ao 9 till en expeditionsförmanstjänst i Ao 11.

B. Övningskolan

22. Tre tjänster som adjunkter i Ao 23 eller ämneslärare i Ao 21.
23. En musiklärartjänst i Ao 20.
24. En övningsskollärartjänst i Ao 20/17.
25. Höjning av tillsynsläraryrsvode.
26. Höjning av bibliotekarieryrsvode.
27. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena på övningskolan högstadium och gymnasium.

C. Övriga förslag

28. Ersättning för mistade avlöningsförmåner åt handledare vid handledd praktik under konferensdag vid lärarhögskolan.

Av skolöverstyrelsens motivering för de framlagda förslagen inhämtas bl. a. följande.

1. Överstyrelsen upprepar förslaget från föregående år om en laboratorstjänst med psykometrisk inriktning. Utvecklingen på det psykometriska området sker mycket snabbt både teoretiskt och beträffande de tekniska möjligheterna för rationell databehandling. En forskningsinstitution, vid vilken stora beräkningsarbeten är självfallna, har behov av tillgång till en forskare med psykometrisk specialinriktning och med tillfälle att kontinuerligt följa vad som sker inom detta fält. Institutionen förutsättes dels använda egen hålkortsmaskin, dels få utnyttja matematikmaskinen vid Lunds universitet för mer omfattande räknearbeten. Laboratorn får därvid en väsentlig uppgift som medhjälpare i det nödvändiga speciella programmeringsarbetet.

För den händelse den föreslagna tjänsten icke heller budgetåret 1964/65 kan inrättas, är det nödvändigt att till den pedagogisk-psykologiska institutionens förfogande ställas ett belopp på 20 000 kronor för arvodering av psykometrisk expert.

3. Beträffande detta förslag hänvisas till motiveringen för motsvarande förslag avseende lärarhögskolan i Stockholm.

5. Det antal undervisningstimmar, som skall bestridas av lektorer i högsta-diets metodik, beräknas uppgå till minst 4 200 på ämneslärarlinjen och minst

3 200 på klasslärarlinjerna, alltså sammanlagt minst 7 400. Med en tjänstgörings-skyldighet motsvarande i genomsnitt 450 (för lektor i Ao 25 600) undervisnings-timmar, varav i genomsnitt och lågt räknat 100 undervisningstimmars fyllnads-tjänstgöring i övningsskola, kan lärarhögskolans 15 lektorer bestrida samman-lagt högst 5 200. I verkligheten blir detta antal väsentligt reducerat på grund av de stora variationerna i timtalen för de olika ämnena. Överstyrelsen bedömer behovet av nya lektorstjänster i högstadiets metodik till minst fyra. I vissa äm-nen får man då fortfarande räkna med att lektorsundervisningen på klasslärar-linjerna helt eller delvis liksom nu skall bestridas av lektorer vid Heleneholms-skolan.

10—11. Redan under budgetåret 1962/63 har det visat sig att vaktmästarper-sonalen, tre vaktmästare och en värmeskötare, är helt otillräcklig för en institu-tion, som motsvarar tre större skolenheter. Arbetsbördan har varit orimligt stor och det är ej tänkbart att lärarhögskolan vid full utbyggnad kan undvara ännu en vaktmästare och ytterligare förstärkning på värmeskötartjänsten.

Förslaget om en ny tjänst som värmeskötare och reparatör har tillkommit på initiativ av länsarkitektkontoret i Malmö, som anser att anläggningens storlek motiverar en sådan tjänst. Dylika tjänster finnes inrättade vid vissa statliga in-stitutioner, vilkas byggnadsvolym är av samma storleksordning som lärarhögsko-lans (t. ex. mentalsjukhusen).

13. Forskartjänsterna bör, för att fungera tillfredsställande, förses med assi-stens av en statistiker (förslagsvis arvode motsvarande en halvtidstjänst i A 21).

22. Av de här föreslagna nya tjänsterna ingår en i den personalförteckning, som i princip beslutades av 1959 års riksdag. Då räknade man emellertid med fem paralleller av årskurs 7—9 i stället för sex, som blev en följd av beslutet om sam-manhållna klasser vid övergången från grundskolans sju till sjunde årskurs. För de tre klasser av högstadiet, som tillkommit utöver 1959 års riksdags prin-cipbeslut, erfordras minst tre adjunkts- eller ämneslärartjänster. Överstyrelsen är dock icke beredd att nu avgöra hur många av dessa, som bör vara adjunkts-respektive ämneslärartjänster.

23. Från och med läsåret 1963/64 disponerar lärarhögskolan en ordinarie lek-torstjänst i musik vid den egentliga lärarhögskolan och två ordinarie musiklärar-tjänster vid övningsskolan. Omräknat i veckotimmar uppgår undervisningen i musik vid den egentliga lärarhögskolan till 32 och vid övningsskolan till 77. Här-till kommer vid den egentliga lärarhögskolan 78 veckotimmar instrumentalmu-sik och omkring 21 veckotimmar röst- och talvård. Även om övningsskolan erhå-ler ytterligare en ordinarie tjänst i musik, måste cirka 100 veckotimmar instru-mentalmusik samt röst- och talvård bestridas av icke ordinarie lärare.

24. I utbildningen av småskollärare är det ett oundgängligt krav, att rika till-fällen ges kandidaterna att stifta bekantskap med den speciella metodik, som kommer till användning i skolmognadsklasser, eftersom det i varje normalklass av årskurs I finns elever på gränsen till skolomognad. Auskultation i sådana klas-ser kan i viss utsträckning förläggas till klasser, som ej tillhör lärarhögskolan. Men det torde få anses som ett högaktuellt önskemål, att det även direkt till hög-skolan knytes minst en klass av här nämnd typ. För att ytterligare belysa beho-vet av skolmognadsklass vid lärarhögskolan kan också nämnas att inte mindre än 12 barn från övningsskolans upptagningsområde höstterminen 1963 avvisas och hänvisas till annat skolområde i staden på grund av att de måste placeras i skolmognadsklass.

Då förskoleseminariet i Malmö erhåller sina nya lokaler intill lärarhögskolan, kan klassen med fördel placeras där. Lärartjänsten bör dock uppföras på lärarhögskolans stat.

Departementschefen. Jag tillstyrker, att ett belopp av 20 000 kr. anvisas för arvodering av psykometrisk konsult. Beloppet bör även kunna användas för arvodesanställning av statistiker (p. 1 och 13).

Beträffande förslaget om inrättande av en tjänst som biträdande rektor får jag hänvisa till vad jag anfört i denna fråga vid behandlingen i det föregående av anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan i Stockholm (p. 3).

Jag tillstyrker förslaget om inrättande av fyra lektorstjänster i högstadiets metodik i Ao 25 (p. 5).

Vad överstyrelsen anfört angående vaktmästarpersonalens arbetssituation har övertygat mig om behovet av en förstärkning. Jag tillstyrker, att en ny vaktmästartjänst i Ao 8 inrättas vid lärarhögskolan (p. 10).

Av de tre föreslagna adjunkt- eller ämneslärartjänsterna vid övningsskolan är en i princip beslutad av 1959 års riksdag. Därutöver har, på grund av högstadiets utbyggnad med tre klasser utöver det antal som förutsågs år 1959, behov uppkommit av ytterligare två tjänster. Jag tillstyrker överstyrelsens förslag och förutsätter, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att besluta angående tjänsternas inrättande såsom adjunktstjänster eller ämneslärartjänster (p. 22).

Underlaget för inrättande av ytterligare en musiklärartjänst synes styrkt och jag tillstyrker därför överstyrelsens förslag om inrättande av ytterligare en sådan tjänst (p. 23).

De skäl överstyrelsen anfört för anordnande av en skolmognadsklass i anslutning till lärarhögskolan finner jag bärande och jag tillstyrker därför förslaget om inrättande av en ny övningsskollärartjänst med anknytning till en sådan klass (p. 24).

De föreslagna höjningarna av tillsynsläro- och bibliotekariearvodena tillstyrker jag (p. 25 och 26).

De övriga förslag skolöverstyrelsen framlagt är jag inte beredd tillstyrka. Jag räknar således i övrigt under förevarande anslag endast med automatiska kostnadsförändringar.

Jag beräknar på grundval av vad jag här förordat ifrågavarande anslag för nästa budgetår till 8 820 000 kr. Detta innebär en anslagshöjning med 557 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Malmö, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Malmö, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65.

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 784 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:tt, <i>förslagsvis</i>	562 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	3 214 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 260 000
Summa kr.	8 820 000

c) till *Lärarhögskolan i Malmö*: *Avlöningar* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 8 820 000 kr.

5. *Lärarhögskolan i Malmö*: *Omkostnader*

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	90 000	66 242
1962/63	500 000	415 074
1963/64	750 000	
1964/65 (förslag)	830 000	

Följande sammanställning upptager, dels den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten, dels för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag och departementets anslagsberäkning.

	1963/64	1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	10 000	+ 2 000	+ 2 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	138 000	+ 90 000	+22 000
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	10 000	+ 1 000	of.
4. <i>Expenser, förslagsvis:</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ...	120 000	of.	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ...	300 000	+ 31 000	+30 000
c) Övriga <i>expenser</i>	164 000	+ 55 000	+26 000
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	8 000	+ 10 000	of.
Summa kr.	750 000	+189 000	+80 000

Skolöverstyrelsens anslagsberäkning är huvudsakligen betingad av den fortsatta utbyggnad av *lärarhögskolans* verksamhet, som även för nästkommande budgetår automatiskt följer av den från och med läsåret 1962/63 påbörjade klasslärarutbildningen.

Den under anslagsposten 3 föreslagna höjningen motiveras med behovet av medel för premier till eleverna vid *lärarhögskolans* övningsgymnasium.

Departementschefen. De av skolöverstyrelsen föreslagna höjningarna av anslagsposten till reseersättningar och delposten till övriga expenser bör enligt min mening kunna begränsas till de belopp som framgår av departementets i den föregående sammanställningen redovisade beräkningar. Liksom under lärarhögskolans i Stockholm omkostnadsanslag räknar jag härvid med vissa reseersättningskostnader i samband med handledarkonferenser. Behovet av medel till premier åt eleverna vid lärarhögskolans gymnasium torde få tillgodoses ur posten till övriga expenser enligt samma grunder som vid övriga statliga allmänna gymnasier.

Under hänvisning till det anförda och beräkningen i den föregående sammanställningen förordar jag, att anslaget höjes till (750 000 + 80 000 =) 830 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 830 000 kr.

6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	60 000	49 395
1962/63	457 000	181 140
1963/64	235 000	
1964/65 (förslag)	253 000	

Detta anslag är för innevarande budgetår fördelat på två anslagsposter, en på 35 000 kr. till biblioteket och en på 200 000 kr. till materiel, böcker m. m.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget höjs till 485 000 kr., dvs. med 250 000 kr.

Av den föreslagna höjningen hänför sig 30 000 kr. till biblioteket, vilken anslagspost därigenom skulle komma att stiga till 65 000 kr. Det årliga anslagsbehovet för detta ändamål uppskattar överstyrelsen till 40 000 kr. Resterande del, 25 000 kr., är avsedd för engångsanskaffning av litteratur, för vilken den totala kostnaden beräknas till 50 000 kr. Detta belopp föreslås emellertid uppdelat med hälften på ett vart av budgetåren 1964/65 och 1965/66.

Av anslagsposten för materiel, böcker m. m. är innevarande budgetår ett belopp av 150 000 kr. avsett för allmän undervisnings- och förbrukningsmateriel, vilket belopp överstyrelsen, under förutsättning av oförändrad prisnivå, bedömer vara den normala årliga kostnaden härför. Någon ökning av detta belopp anses sålunda inte erforderlig. Återstående del av ifrågavarande anslagspost, 50 000 kr., är avsedd för anskaffande av utrustning till den pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan. Av skolöverstyrelsen åberopad utredning visar, att totalkostnaden för en fullständig utrustning av institutionen beräknas till 270 000 kr. Överstyrelsen begär under hänvisning härtill, att för nästkommande budgetår ett engångsbelopp på 220 000 kr. anvisas för detta ändamål.

Departementschefen. Jag kan endast tillstyrka en höjning av detta anslag med 18 000 kr. för anskaffande av erforderlig litteratur. Frågan om bibliotekets årliga medelsbehov torde få prövas sedermera på grundval av i anslagsäskandena för nästföljande budgetår redovisade beräkningar.

För allmän undervisnings- och förbrukningsmateriel samt för utrustning av den pedagogiska institutionen räknar jag med oförändrade belopp.

Anslaget bör således uppföras med (235 000 + 18 000 =) 253 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 253 000 kr.

7. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	3 279 000	2 462 319
1963/64	5 901 000	
1964/65 (förslag)	8 117 000	

Skolöverstyrelsen föreslår i sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65, att detta anslag höjes med 3 761 000 kr. till 9 662 000 kr. Av den föreslagna höjningen är i runt tal 1 500 000 kr. av automatisk natur.

Överstyrelsen framlägger för budgetåret 1964/65 följande förslag i fråga om inrättande av nya tjänster m. m.

A. Den egentliga lärarhögskolan

1. En professorstjänst i Bo 3.
2. En tjänst som biträdande rektor i ABp 27.
3. En tjänst som rektor i ABp 27 för speciallärarlinjen.
4. En lektorstjänst i Ao 27 i psykologi och pedagogik vid speciallärarlinjen.
5. Fem lektorstjänster i Ao 27 i högstadiets metodik.
6. Sex lektorstjänster i Ao 25 i högstadiets metodik.
7. Två lektorstjänster i Ao 23 i mellanstadiets metodik.
8. Tre lektorstjänster i Ao 23/20 i lägstadiets metodik.
9. Fyra lektorstjänster i Ao 21 i övningsämnenas metodik.
10. Två lektorstjänster i Ao 23 i specialundervisningens metodik.
11. En forskningssekreterartjänst i Ao 27.
12. En skolpsykologtjänst i Ao 25.
13. En instrumentmakartjänst i Ao 11.
14. En kansliskrivartjänst i Ae 11.
15. Tre kontoristtjänster i Ae 9.
16. Tre och en halv kanslibiträdestjänster i Ae 7.

17. En biblioteksbiträdestjänst i Ae 7.
18. Tre kontorsbiträdestjänster.
19. En vaktmästartjänst i Ao 8.
20. Ytterligare medel för extra skrivhjälp.
21. Ersättning för handledning och tillsyn vid språklaboratorium.
22. Ytterligare medel för experter och särskilda sakkunniga.
23. Medel för undervisning i teknisk metodik.
24. Ökade kostnader för löner åt lärarkandidater.
25. Ordinariesättning av en bibliotekarietjänst i Ae 23.
26. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lektorer i psykologi och pedagogik.
27. Höjning av arvode till bibliotekarie vid speciallärarlinjen.
28. Ombildning av en sekreterartjänst i Ae 21 till en förste byråsekreterartjänst i Ao 23.
29. Ombildning av en kansliskrivartjänst i Ae 11 till kontorsskrivartjänst i Ao 13.

B. Övningskolan

30. Två adjunktstjänster i Ao 23.
31. En ämneslärartjänst i Ao 21.
32. Tio övningsskollärartjänster i Ao 20.
33. Tio övningsskollärartjänster i Ao 20/17.
34. En vaktmästartjänst i Ao 8.
35. Inrättande av befattning som studierektor.
36. Inrättande av en räkneklirik.
37. Ökade kostnader för skolbibliotekarie.
38. Nedsättning av undervisningsskyldigheten för lärare i läroämnena på övningskolan högstadium.
39. Arvode till övningskolan rektor i likhet med vad som utgår till ordinarie adjunkt, e. o. adjunkt, behörig till adjunktstjänst, och folkskollärare i A 19.

C. Övriga förslag

40. Ersättning för mistade avlöningsförmåner åt handledare vid handledd praktik under konferensdag vid lärarhögskolan.

Av skolöverstyrelsens motivering för de framlagda förslagen inhämtas bl. a. följande.

2. Från och med budgetåret 1964/65 kommer all personal vid Annedals folk-skoleseminarium att dras in eller överföras på lärarhögskolan stat. Den nuvarande tjänsten som biträdande rektor tillhör visserligen lönemässigt seminariets stat men är de facto och enligt förordandet en biträdande rektorstjänst vid lärarhögskolan. Denna tjänst bör från och med budgetåret 1964/65 överföras till lärarhögskolan stat. Biträdande rektor har redan nu en stor arbetsbörda och den kommer givetvis att öka under det skede av snabb expansion som lärarhögskolan för närvarande befinner sig i.

4. Psykologilektorstjänsten har under det gångna året uppehållits av en pensionerad lektor och docent. Då detta förhållande tyvärr ej kan påräknas även för kommande år är det nödvändigt att en lektorstjänst inrättas.

5—6. Vid beräkningen av behovet av antalet lektorer i högstadiets metodik har antagits att undervisningsskyldigheten för lektorerna i medeltal är 450 undervisningstimmar, varav omkring 180 undervisningstimmar på klasslärarlinjerna och i övningsskolan (alternativt samverkande läroverk). Undervisningens omfattning i övningsskolans högstadium och i samverkande läroverk beräknas i medeltal motsvara 150 undervisningstimmar, dvs. omkring 6 veckotimmar.

Lektorerna i högstadiets metodik har uttryckt önskemål om att ha egen undervisning på övningsskolans högstadium eller i samverkande läroverk för att hålla sig à jour med de undervisningstekniska problemen. Vidare beredes lärarkandidaterna tillfälle att auskultera metodiklärarnas egen undervisning, vilket är synnerligen angeläget eftersom auskultationstillfällena under serieperioderna är synnerligen begränsade beroende på den stora beläggningen med serier. Behovet av lektorer vid lärarhögskolan ökas i någon liten omfattning men behovet av lärarkrafter på övningsskolans högstadium och i samverkande läroverk minskar i motsvarande omfattning.

De fem äskade metodiklektorstjänsterna i Ao 27 är avsedda för ämnena latin-grekiska, svenska, biologi, matematik och ryska. De sex äskade metodiklektorstjänsterna i Ao 25 avser ämnena svenska-historia, svenska-engelska, engelska, tyska-franska, geografi-samhällskunskap och alternativt fysik eller kemi.

7—8. Den beslutade grundskolereformen förutsätter en lärarutbildning som speciellt i fråga om metodik och de rent praktiska momenten orienterar lärarkandidaterna om den radikalt nya arbetssituationen för den obligatoriska skolans lärare och ger dem intensiv träning i att praktiskt pröva olika metoder. Ansvaret för att detta mål skall uppnås ligger i första hand på metodiklektorerna och övningsskolans lärare. De förra måste själva för att kunna ge en realistisk metodikundervisning ha en icke alltför smal kontakt med vardagsarbetet i klasser på det stadium de representerar.

Metodiklektorns egen undervisning i klass bör därför icke understiga omkring en tredjedel av hans undervisningsskyldighet. Önskvärt vore om en metodiklektor tillsammans med en övningsskollärare eller en annan metodiklektor kunde svara för klassföreståndaretjänstgöring i en övningsskoleklass.

Mot bakgrund av vad här ovan anförts är det oundgängligen nödvändigt att antalet metodiklektorer från och med läsåret 1964/65 blir minst sex för mellanstadiet och sex för lågstadiet. Erfarenheterna får sedermera visa om en ytterligare utökning av antalet metodiklektorer är behövligt.

En ökning med två lektorer i mellanstadiets metodik och tre i lågstadiets metodik läsåret 1964/65 föreslås därför.

10. Behovet av metodiklektorer för undervisningen på speciallärarlinjen är stort. Att som hittills utnyttja seminariets och stadens specialister på deras fritid är dyrbart; undervisningen blir dessutom ryckig och får ofta förläggas till synnerligen olämplig tid. Innehavaren av den ena av de föreslagna metodiklektorstjänsterna bör vara specialist på läs- och skrivsvårigheter även med hänsyn till undervisningen i hjälpklass. Den andre bör på liknande sätt vara specialist på talfelsbehandling och röstvård. Båge bör kunna utnyttjas vid undervisningen på lärarhögskolan i allmänhet.

15—18. En av kontoristtjänsterna avses för psyk-ped. institutionen. En tjänst är nödvändig för att ersätta den kontoristtjänst som bortfaller genom indragning av tjänsterna vid Annedals seminarium. Den tredje tjänsten behövs för att

bestrida det kvalificerade kontorsarbete som blir en följd av den ökade intagningen på alla lärarhögskolans linjer. Särskilt beräknas arbetet med lärarkandidaterna i handledd praktik bli mycket omfattande.

En av kanslibiträdestjänsterna är avsedd för pedagogisk-psykologiska institutionen och en halv tjänst är avsedd för speciallärarlinjen. För att metodikundervisningen skall kunna skötas rationellt måste lektorerna ha möjlighet att skriva kompendier, göra provskrivningar m. m. och att få hjälp med utskrift av sina arbeten. För närvarande kan kansliet endast i ringa utsträckning bistå lektorerna med renskrivningshjälp. En av kanslibiträdestjänsterna är därför avsedd huvudsakligen för lektorerna. Slutligen beräknas att ytterligare en kanslibiträdestjänst behövs som allmän förstärkning inför den utvidgade verksamheten.

Redan förra året begärdes anslag till ett biblioteksbiträde. Behovet av en dylik tjänst har nu ytterligare ökat. Det ökade antalet lärarkandidater på såväl ämnes- som klasslärarlinjen kommer att medföra starkt ökad låneverksamhet. Den nya utbildningen för småskollärare nödvändiggör anskaffning av metodiklitteratur för denna kategori. Institutionsbiblioteken måste upprustas och organiseras.

Av de tre föreslagna kontorsbiträdestjänsterna är en avsedd som hjälp åt metodiklektorerna och en som skrivhjälp för, bl. a., pedagogiska institutionen. Ett kontorsbiträde behövs för att huvudsakligen sköta de många telefoner, som nu ersätter en växel.

27. Det nuvarande arvudet av 300 kronor till bibliotekarien vid speciallärarlinjen är alltför litet för att motsvara den arbetsinsats som erfordras.

30—31. Vid ett högstadium med 7 paralleller i årskurs 7 och 8 och med 9 klasser (linjer) i årskurs 9 beräknas antalet lärartimmar i läroämnena till minst 635,5 vartill kommer cirka 30 nedsättningstimmar för två yrkesvalslärare, summa 665,5 veckotimmar. Av dessa timmar beräknas cirka 60 fullgöras av lektorer i högstadiets metodik. Återstoden fullgöres av adjunkter och ämneslärare med i medeltal 22,5 veckotimmars tjänstgöringsskyldighet. Ett visst antal övertimmar erfordras för att kunna göra tjänstefördelningen utan att behöva dela på ett ämne i en klass. Följande sammanställning kan då göras:

Lektorer i metodik	60	vt
16 adjunkter Ao 23 med 22,5 vt tjänstgöring	360	vt
10 ämneslärare Ao 21 med 22,5 vt	225	vt
Övertimmar	20,5	vt
	<hr/>	
	Summa	665,5 vt

Behov föreligger sålunda av 16 adjunkter i Ao 23 och 10 ämneslärare i Ao 21, vilket är 2 respektive 1 mer än för budgetåret 1963/64.

32—33. I petita för budgetåret 63/64 framhölls, att Lärarhögskolan i Göteborg vid fullt utbyggd organisation skulle behöva cirka 80 övningsskollärartjänster för låg- och mellanstadiet. Det påpekades, att för läsåret 63/64 vore 30 tjänster, varav 20 på mellanstadiet och 10 på lågstadiet, ett absolut minimum och att endast lokalbrist hindrade att fler äskades. Om de här begärda tjänsterna beviljas får lärarhögskolan sammanlagt 50 tjänster förutom 6 vid speciallärarlinjen.

34. Denna tjänst nödvändiggörs av övningsskolans utpräglade decentralisering. Nästan halva antalet klasser kommer att ligga utspritt inom det obligatoriska skolväsendet i staden. Detta innebär en tidsödande budskickning mellan skolorna, varför en vaktmästare måste avdelas att huvudsakligen sköta denna

kommunikationsverksamhet. En ny vaktmästare för arbetet på expeditionen blir därigenom nödvändig.

37. I samband med att övningsskolan blir större är det nödvändigt att skolbibliotekariens tjänstgöring ökas till att omfatta 15 timmar.

Departementschefen. Enligt beslut av 1963 års riksdag skall vid lärarhögskolan i Göteborg fr. o. m. den 1 juli 1964 finnas inrättad en professur i praktisk pedagogik med specialpedagogik. I överensstämmelse härmed beräknar jag för budgetåret 1964/65 medel för ifrågavarande professur (p. 1).

Jag har i det föregående tillstyrkt skolöverstyrelsens förslag om en utökning av intagningen på lärarhögskolans ämneslärarlinje. På grund härav samt på grund även av den automatiska utbyggnad av lärarhögskolan, som följer av fattade beslut om klasslärarutbildning, uppkommer behov av personalförstärkningar. Jag har emellertid inte funnit tillräckligt underlag för alla de förslag till utökning av lärarhögskolans personalorganisation som skolöverstyrelsen framlagt. Jag anser exempelvis skäl tala för att metodikundervisningen i vissa ämnen, där elevunderlaget är litet, även framgent meddelas av arvoderade lärare.

Beträffande förslaget om biträdande rektor får jag hänvisa till vad jag anfört i denna fråga vid behandlingen av anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan i Stockholm (p. 2). Jag vill i detta sammanhang förutskicka, att jag i det följande, vid behandlingen av anslaget till avlöningar vid folkskoleseminarierna, kommer att föreslå indragning av rektorstjänsten vid Annedals folkskoleseminarium.

Jag tillstyrker förslaget om inrättande av en lektorstjänst i psykologi och pedagogik vid speciallärarlinjen (p. 4). Av föreslagna lektorstjänster i högstadiets metodik kan jag tillstyrka två tjänster i Ao 27 och tre i Ao 25 (p. 5 och 6). Av föreslagna lektorstjänster i mellanstadiets respektive lågstadiets metodik kan jag, med utgångspunkt i gällande organisation vid lärarhögskolan i Malmö, endast tillstyrka en tjänst i lågstadiets metodik (p. 7 och 8). Från samma utgångspunkt tillstyrker jag inrättande av två lektorstjänster i övningsämnenas metodik (p. 9). Av de föreslagna lektorstjänsterna i specialundervisningens metodik kan jag endast tillstyrka inrättandet av en tjänst. Frågan om behovet av ytterligare en tjänst torde få närmare utredas och eventuellt aktualiseras på nytt i kommande anslagsäskanden (p. 10).

Skolöverstyrelsen har föreslagit inrättande av ett stort antal nya biträdestjänster. Av de föreslagna tjänsterna tillstyrker jag inrättande av en kontoristtjänst i Ae 9 samt två biträdestjänster i Ae 7 (p. 14—18).

Kostnaderna för undervisning i teknisk metodik bör bestridas i samma ordning som för övrig undervisning. Någon särskild medelsanvisning för ändamålet är därför inte påkallad (p. 23). Mot en höjning av arvodet till bibliotekarien vid speciallärarlinjen från 300 till 600 kr. har jag ingen erinran (p. 27).

Av föreslagna två adjunktstjänster och en ämneslärartjänst vid övningsskolan synes underlag för inrättande av två ordinarie tjänster finnas. Jag tillstyrker därför att en adjunktstjänst och en ämneslärartjänst inrättas (p. 30 och 31). Efter jämförelser med övningsskolläroorganisationen vid lärarhögskolorna i

Stockholm och Malmö har jag funnit mig böra tillstyrka inrättande av fem övningsskollärartjänster på mellanstadiet och tio på lågstadiet (p. 32 och 33). Under hand har lärarhögskolans rektor anmält önskemål om att en av tjänsterna på mellanstadiet och en på lågstadiet får avses för undervisning i specialklass. Häremot synes intet vara att erinra, men jag föreslår, att det får ankomma på Kungl. Maj:t att närmare pröva denna fråga.

Jag finner styrkt, att behov föreligger av ytterligare en vaktmästartjänst, varför jag tillstyrker överstyrelsens förslag härom (p. 34). Mot överstyrelsens beräkning av de ökade kostnaderna för övningsskolans bibliotekarie har jag ingen erinran (p. 37).

De övriga förslag skolöverstyrelsen framlagt är jag inte beredd tillstyrka. Jag räknar sålunda i övrigt under förevarande anslag endast med automatiska kostnadsförändringar.

Jag beräknar på grundval av vad jag här förordat ifrågavarande anslag för nästa budgetår till 8 117 000 kr. Detta innebär en anslaghöjning med 2 216 000 kr.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lärarhögskolan i Göteborg, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Göteborg, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	2 953 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	815 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 167 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	2 182 000
	Summa kr. 8 117 000

c) till *Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 117 000 kr.

8. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	197 000	255 822
1963/64	380 000	
1964/65 (förslag)	519 000	

Följande sammanställning upptager, dels den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten, dels för nästa budgetår skolöverstyrelsens förslag och departementets anslagsberäkning.

	1963/64	1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	2 000	+ 3 000	+ 3 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	130 000	+ 57 000	+ 20 000
3. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder m. m.	5 000	+ 6 000	+ 6 000
4. <i>Expenser, förslagsvis:</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ...	28 000	+ 40 000	+ 40 000
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ...	30 000	+ 40 000	+ 40 000
c) Övriga expenser	175 000	+ 32 000	+ 30 000
5. Publikationstryck, <i>förslagsvis</i>	10 000	+ 2 000	of.
6. Underhåll och skötsel av trädgård	—	+ 8 000	—
Summa kr.	380 000	+188 000	+139 000

Skolöverstyrelsen motiverar sin beräkning av medelsbehovet med att antalet lärarkandidater vid lärarhögskolan som en följd av beslutad samt föreslagen in-tagningsökning förutses komma att öka mycket kraftigt under läsåret 1964/65. Därutöver anföres beträffande posterna 2 och 6 i sammanställningen ovan bl. a. följande.

2. Kostnadsökningen hänför sig till ett ökat antal lärarkandidater, förslag om anordnande av konferenser för handledare vid den handledda praktiken och för lärare vid lärarhögskolorna samt förslag om anordnande av s. k. lägerskolor, omfattande en vecka, för såväl klasslärarkandidater som ämneslärarkandidater.

6. Skolöverstyrelsen föreslår, att lärarhögskolan övertar kostnaderna för underhållet av den till Annedals folkskoleseminarium hörande trädgården.

Departementschefen. Mina ställningstaganden till skolöverstyrelsens förslag framgår av den föregående sammanställningen. Under anslagsposten till rese-ersättningar räknar jag, liksom för övriga lärarhögskolor, med vissa kostnader för handledarkonferenser. Beträffande posten till övriga expenser har jag i den förordade höjningen om 30 000 kr. inkluderat kostnaderna för skötseln av trädgården.

Under hänvisning till det anförda och den föregående sammanställningen förordar jag, att anslaget höjes till (380 000 + 139 000 =) 519 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 519 000 kr.

9. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1962/63	155 000	155 000
1963/64	270 000	
1964/65 (förslag)	500 000	

Detta anslag är för innevarande budgetår fördelat på två anslagsposter, en på 30 000 kr. för biblioteket och en på 240 000 kr. för materiel, böcker m. m.

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget höjes med 626 000 kr., varav 40 000 kr. avser biblioteket och 586 000 kr. huvudsakligen avser utrustning av ämnesinstitutionerna.

Beträffande biblioteket framhålles, att det innevarande budgetår anvisade beloppet är avsevärt lägre än som i äskandena beräknades erforderligt, vilket föranlett en eftersläpning i anskaffningen. Detta förhållande i förening med nytilkommande behov — främst med hänsyn till tillkomsten av en professur i pedagogik — anser överstyrelsen nödvändigöra en höjning av biblioteksposten med 40 000 kr. för nästa budgetår.

Fråga om materielbehovet i övrigt har skolöverstyrelsen godtagit de beräkningar, som framlagts av lärarhögskolans rektor. De sammanfattas här i följande uppställning. Fördelningen på olika delposter av det för innevarande budgetår anvisade beloppet har verkställts av rektor.

Ändamål	1963/64	Överstyrelsens förslag	
		Ökning	Summa
1. Allmän undervisnings- och förbrukningsmateriel	20 000	5 000	25 000
2. Institutioner m. m.			
a) Psykologi och pedagogik	6 000	140 000	146 000
b) Språk	15 000	60 000	75 000
c) Matematik, fysik och kemi	105 000	57 000	162 000
d) Övriga läroämnen	29 000	26 000	55 000
e) Låg- och mellanstadiemetodik	12 000	4 000	16 000
f) Tekniska hjälpmedel	30 000	45 000	75 000
g) Läs- och räkneliniker	—	6 000	6 000
h) Övningsämnen	—	79 000	79 000
3. Speciallärarlinjen	5 000	8 000	13 000
4. Övningskolorna:			
högstadiet	6 000	93 000	99 000
mellan- och lågstadiet	12 000	63 000	75 000
Summa kr.	240 000	586 000	826 000

Rent allmänt utgör motiveringen för de begärda höjningarna lärarhögskolans och dess övningskolors behov av en modern och för lärarutbildningen ändamålsenlig utrustning. Skolan är huvudsakligen inrymd i Annedals folkskoleseminarium, som är under avveckling och nästa läsår har endast en klass kvar. Det

franhålles, att seminariets institutioner och utrustning i övrigt är försliten och i starkt behov av förnyelse. På grund härav och den väsentligt utökade verksamheten vid lärarhögskolan anser överstyrelsen betydande nyanskaffningar erforderliga. I särskilt hög grad gäller detta de naturvetenskapliga institutionerna. Tillkomsten av en professur i pedagogik nödvändiggör en betydande medelsanvisning för utrustning av den pedagogiska institutionen.

Departementschefen. Jag finner givetvis angeläget, att lärarhögskolan i Göteborg förses med den utrustning som fordras, för att den skall fylla sina viktiga funktioner på lärarutbildningens och den psykologisk-pedagogiska forskningens områden. Utan föregående noggrann utredning angående detta materielbehov är jag emellertid inte beredd tillstyrka en så stor medelsanvisning som den av skolöverstyrelsen föreslagna. Beträffande behovet av ytterligare utredning härvidlag hänvisar jag till vad jag i det föregående anfört vid behandlingen av anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan i Stockholm.

Jag föreslår att anslaget uppräknas med 230 000 kr. till 500 000 kr. och hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.

10. Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lokaler

	Anslag
1963/64	325 000
1964/65 (förslag)	200 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget höjs till 368 800 kr., dvs. med 43 800 kr. Det begärda anslaget fördelar sig på följande sätt:

1. Kansli lokaler	20 000
2. Bibliotek	9 500
3. Institutioner för svenska, historia, samhällskunskap och språk ..	48 000
4. Psykologisk-pedagogiska institutionen	40 000
5. Institutioner för geografi, biologi, matematik, fysik och kemi ..	56 000
6. Institutioner för övningsämnen	16 300
7. Institutionen för tekniska hjälpmedel	13 000
8. Lokaler för speciallärarlinjer	14 000
9. Vissa lokaler för övnings skolan	66 000
10. Lärarhögskolans aula	50 000
11. Övriga lokaler	36 000
	<hr/>
	Summa kronor 368 800

Departementschefen. I avvaktan på den utredning angående lärarhögskolans inrednings- och utrustningsbehov som jag i proposition 1963:111 bedömt erforderlig, anser jag mig böra föreslå en nedräkning av detta anslag till 200 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lokaler* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 kr.

11. Lärarhögskolan i Uppsala: Avlöningar

Under återopande av vad jag i det föregående vid behandlingen av frågorna rörande praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare anfört och förordat rörande medelsanvisning för nästa budgetår till avlöningar vid den föreslagna lärarhögskolan i Uppsala hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna följande personalförteckning för lärarhögskolan i Uppsala, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

Personalförteckning

Tjänstemän å ordinarie stat

1 rektor för lärarhögskolan	Bp 3
1 rektor vid övningsskolan	ABp 27
1 lektor i psykologi och pedagogik	Ao 27
12 lektorer i högstadiets metodik	Ao 27
6 lektorer i högstadiets metodik	Ao 25
9 adjunkter	Ao 23
6 ämneslärare	Ao 21

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19

1 bibliotekarie (halvtid)	Ae 23
1 sekreterare	Ae 21

b) godkänna följande avlöningsstat för lärarhögskolan i Uppsala, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

Avlöningsstat

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	930 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	328 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	815 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	727 000

Summa kr. 2 800 000

c) till *Lärarhögskolan i Uppsala: Avlöningar* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 800 000 kr.

12. Lärarhögskolan i Uppsala: Omkostnader

Under hänvisning till vad jag i det föregående beträffande praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare anfört och förordat rörande medelsanvisning för nästa budgetår till omkostnader vid en lärarhögskola i Uppsala föreslår jag, att under här använd rubrik i riksstaten för nästa budgetår uppföres ett förslagsanslag av 100 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Uppsala: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 100 000 kr.

13. Lärarhögskolan i Uppsala: Materiel, böcker m. m.

Under hänvisning till vad jag i det föregående beträffande praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare anfört och förordat beträffande medelsanvisning för nästa budgetår till materiel, böcker m. m. vid en lärarhögskola i Uppsala hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Uppsala: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 230 000 kr.

14. Lärarhögskolan i Uppsala: Inredning och utrustning

Under hänvisning till vad jag i det föregående beträffande praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare anfört och förordat beträffande medelsanvisning för nästa budgetår till inredning och utrustning vid en lärarhögskola i Uppsala hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lärarhögskolan i Uppsala: Inredning och utrustning* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 75 000 kr.

15. Folkskoleseminarierna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	29 584 000	28 531 657
1962/63	29 717 000	31 883 093
1963/64	33 592 000	
1964/65 (förslag)	29 592 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att folkskoleseminariernas avlöningsanslag för nästa budgetår höjes med 600 000 kr. Den beräknade ökningen av medelsbehovet framkommer såsom ett nettoresultat av å ena sidan merkostnader för vissa föreslagna personalförstärkningar, kurser m. m. och å andra sidan kostnadsminskningar till följd av en minskning av antalet seminarieklaser samt avvecklingen av Annedals folkskoleseminarium i Göteborg. Skolöverstyrelsens förslag rörande intagningen vid folkskoleseminarierna samt mina ställningstaganden i denna fråga har redo-

visats under ett föregående avsnitt, till vilket här torde få hänvisas. De detaljförslag, som ligger till grund för överstyrelsens nyss angivna beräkning av medelsbehovet framgår av följande sammanställning.

1. Indragning av 3 lektorstjänster i Ao 27 eller 25.
2. Inrättande av 3 utbytestjänster såsom lektor.
3. Utbyte av en ordinarie lektorstjänst vid seminariet i Falun mot en extra ordinarie lektorstjänst.
4. Inrättande på övningsskolans högstadium av 4 adjunktstjänster i Ae 23 och 4 ämneslärartjänster i Ae 19.
5. Inrättande av en tjänst såsom trädgårdsförman i Ae 9 i Umeå och indragning av en motsvarande tjänst i Ae 8 i Linköping.
6. Förbättring av grunderna för beräkning av medel till biträdeshjälp på rektorsexpeditionerna.
7. Anordnande av tilläggskurser i textilslöjd.
8. Arvodesanställning av personal för arbete i institutioner, skrivhjälp åt lärare m. m.
9. Höjning av arvoden till bibliotekarierna vid folkskoleseminarierna i Härnösand och Växjö.
10. Ökning av kostnaderna för behörighetskurser i engelska.
11. Uppräkning av anslaget på grund av beslutade löne- och arvodeshöjningar.
12. Nedräkning av anslaget på grund av minskning av antalet klasser.

Av överstyrelsens framställning inhämtas bl. a. följande om de framlagda förslagen.

1. Under budgetåret 1963/64 kommer Annedals folkskoleseminarium i Göteborg att omfatta en klass av vardera årskurs III⁴ och IV⁴. Med utgången av budgetåret 1964/65 kommer folkskoleseminariet att vara avvecklat. Budgetåret 1963/64 återstår på ordinarie stat en rektorstjänst och tre lektorstjänster. Överstyrelsen föreslår, att de tre lektorstjänsterna i Ao 27, i analogi med vad som tidigare skett, indrages fr. o. m. budgetåret 1964/65 och att befattningshavarna placeras vid lärarhögskolan i Göteborg.

2. Skolöverstyrelsen anser det önskvärt, att flera utbyteslektorat står till förfogande vid folkskoleseminarierna. Dels föreligger redan nu i en del fall svårigheter att besätta de ordinarie lektorstjänsterna med fullt behöriga innehavare, dels kan i framtiden osäkerheten beträffande folkskoleseminarierna ställning ha som följd, att de ordinarie lektorstjänsterna inte lockar sökande i tillräcklig omfattning, varigenom svårigheterna att besätta vissa av dem blir ännu större. Överstyrelsen föreslår därför, att antalet utbyteslektorat vid folkskoleseminarierna höjes från sju till tio.

3. Rektor vid folkskoleseminariet i Falun har anhållit, att en ordinarie lektorstjänst indrages och att i stället en extra ordinarie lektorstjänst inrättas i ämnet psykologi och pedagogik. Den tjänst, som skulle indragas, är en lektorstjänst i ämnena modersmål och engelska. Överstyrelsen har den 29 december 1962 beslutat, att ifrågakarande tjänst tills vidare icke skall ledigförklaras. Överstyrelsen har intet att invända mot rektors förslag.

5. Rektor vid folkskoleseminariet i Umeå upprepar sitt föregående år framförda önskemål om en tjänst som trädgårdsförman i Ae 9 vid seminariet. Över-

styrelsen anser, att starka skäl för ett inrättande av tjänsten föreligger och föreslår därför, att en tjänst som trädgårdsförman i Ae 9 inrättas vid folkskoleseminariet i Umeå.

Rektor vid folkskoleseminariet i Linköping föreslår att en tjänst vid seminariet som trädgårdsförman, dvs. en vaktmästartjänst i Ae 8, indrages. Skolöverstyrelsen biträder förslaget.

6. Fr. o. m. budgetåret 1963/64 förstärktes biträdes hjälpen på rektorsexpeditionerna vid de statliga allmänna gymnasierna provisoriskt. Enligt överstyrelsens mening bör liknande åtgärder vidtagas även beträffande seminarierektorernas biträdes hjälp. Överstyrelsen föreslår såsom en provisorisk åtgärd, att jämningsprocenten — f. n. 15 % — höjes till 25 %.

9. Sedan ett par år tillbaka har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut medgivit, att arvode åt seminariebibliotekarier vid seminarierna i Härnösand och Växjö må utgå, som om dessa seminarier omfattade vardera ett folk- och ett småskoleseminarium. Överstyrelsen föreslår, att arvodet utgår på nämnda sätt även under budgetåret 1964/65. Kostnadsökningen uppgår till 4 000 kr.

Departementschefen. Mina ställningstaganden till intagningen vid folkskoleseminarierna läsåret 1964/65 har jag redovisat under ett tidigare avsnitt. Enligt dessa ställningstaganden skulle seminarieorganisationen budgetåret 1964/65 komma att omfatta 156 avdelningar i stället för av skolöverstyrelsen föreslagna 147. Jag har vid mina anslagsberäkningar utgått från en organisation av denna omfattning. Det bör dock, som jag tidigare förordat, ankomma på Kungl. Maj:t att fatta slutligt beslut i fråga om antalet intagningsavdelningar.

Överstyrelsen har föreslagit, att de tre kvarvarande lektorstjänsterna vid Annedals folkskoleseminarium indrages. Jag tillstyrker, att tjänsterna indrages och föreslår beträffande de två tjänster, som är besatta med ordinarie innehavare, att de föres på övergångsstat (p. 1).

Rektorstjänsten vid Annedals folkskoleseminarium är för närvarande vakant. Enligt av Kungl. Maj:t meddelad föreskrift skall tjänsten tills vidare inte uppehållas. I stället har föreskrivits att det under budgetåret 1963/64 skall finnas inrättad en tjänst vid seminariet som biträdande rektor i Bg 1. Biträdande rektor handlägger företrädesvis frågor rörande klasslärarutbildningen vid den kvarvarande delen av seminariet samt vid lärarhögskolan i Göteborg. Jag föreslår, att rektorstjänsten vid seminariet indrages med utgången av innevarande budgetår. För ledningen av den klass av den 4-åriga folkskollärlinjen, som kvarstår under 1964/65, bör lärarhögskolan svara. Tjänsten som biträdande rektor i Bg 1 förutsättes samtidigt utgå ur organisationen. Beträffande frågan om övertagandet av de uppgifter som hittills åvilat biträdande rektor hänvisar jag till den utredning angående ledningsfunktionerna vid lärarhögskolorna som, enligt vad jag anfört vid behandlingen av anslaget till avlöningar vid lärarhögskolan i Stockholm, statskontoret fått i uppdrag att skyndsamt verkställa.

Jag tillstyrker överstyrelsens förslag om inrättande av ytterligare tre utbyteslektorat vid folkskoleseminarierna (p. 2). Frågan om utbyte av en ordinarie lektorstjänst vid seminariet i Falun mot en extra ordinarie tjänst torde få prövas av överstyrelsen inom ramen för tillgängligt antal utbytestjänster (p. 3). Förslaget

om inrättande av nya adjunks- och ämneslärartjänster vid de externa högsta-dierna kan jag inte tillstyrka (p. 4).

Behovet av en befattningshavare för skötseln av trädgården vid folkskoleseminariet i Umeå bör tillgodoses på så sätt att den tjänst, som föreslås indragen vid seminariet i Linköping, i stället må finnas inrättad i Umeå (p. 5).

Föregående år vidtogs en förbättring av grunderna för beräkning av medel till biträdeshjälp på rektorsexpeditionerna vid folkskoleseminarierna. Överstyrelsens förslag om en ytterligare förbättring av dessa grunder kan jag inte biträda (p. 6) och ej heller förslaget om anvisande av medel till tilläggskurser i textilslöjd. I den mån behov av sådana kurser uppkommer, torde medel för ändamålet få anvisas ur anslaget till lärares fortbildning m. m. (p. 7).

I årets statsverksproposition har förslag framlagts om anvisande av medel till en försöksverksamhet med biträdeshjälp åt lärare. Jag anser, att erfarenheterna därav bör avvaktas, innan ståndpunkt toges till ett mer allmänt införande av dylik biträdeshjälp. Av denna anledning kan jag inte tillstyrka överstyrelsens förslag om biträdeshjälp åt lärare vid folkskoleseminarierna (p. 8).

Mot överstyrelsens beräkning av bibliotekariearvodena vid folkskoleseminarierna i Härnösand och Växjö har jag ingen erinran (p. 9).

De av överstyrelsen beräknade kostnadsminskningarna, som uppkommer under detta anslag till följd av minskningen av antalet klasser, synes alltför lågt räknade. Därtill kommer den besparing under förevarande anslag, som följer av att medel till traktamenten åt deltagare i sommarkurser i engelska för budgetåret 1964/65 beräknas, inte under detta utan under nästföljande anslag.

Jag beräknar, under förutsättning av bifall till vad jag i det föregående förordat, det sammanlagda medelsbehovet under detta anslag för nästa budgetår till 29 592 000 kr., vilket innebär en anslagsminskning med 4 000 000 kr.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för folkskoleseminarierna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	9 880 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	472 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	11 737 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	7 503 000
Summa kr.	29 592 000.

c) till *Folkskoleseminarierna*: Avlöningar för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 29 592 000 kr.

16. Folkskoleseminarierna: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	2 214 000	2 016 655
1962/63	2 181 000	2 245 892
1963/64	2 400 000	
1964/65 (förslag)	2 540 000	

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt, för nästa budgetår, dels skolöverstyrelsens förslag till förändringar, dels departementets anslagsberäkning.

Utgifter	1963/64	1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	56 000	of.	of.
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	19 000	+128 000	+128 000
3. <i>Expenser, förslagsvis</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ..	850 000	+ 50 000	of.
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ..	780 000	} +141 000	of.
c) Övriga <i>expenser</i>	420 000		of.
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel, <i>förslagsvis</i>	175 000	+ 32 000	of.
5. Särskilda kurser och föreläsningar m. m. .	62 000	of.	of.
6. Underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminarierna i Haparanda och Lycksele, <i>förslagsvis</i>	1 200	of.	of.
7. Ersättning åt lärarkandidater i samband med studiebesök, <i>förslagsvis</i>	90 000	+ 5 000	of.
8. Bidrag till anordnande av studie- och idrottsutfärder	15 000	+ 15 000	of.
Summa kr.	2 468 200	+371 000	+128 000
Särskilda uppbördsmedel			
9. Upplåtelse av lokaler, ersättning för lyse	25 000	of.	of.
10. Inkomster av trädgårdarna	42 000	— 12 000	— 12 000
11. Lärarkandidatavgifter till underhåll och förnyelse av inventarierna i lärarkandidaternas bostadsrum vid seminarierna i Haparanda och Lycksele	1 200	of.	of.
	68 200	— 12 000	— 12 000
Nettoutgift kr.	2 400 000	+383 000	+140 000

Av skolöverstyrelsens framställning inhämtas bl. a. följande om de framlagda förslagen.

Den föreslagna höjningen av reseersättningsposten (p. 2) är helt betingad av kostnaderna för traktamenten till deltagare i de obligatoriska feriekurser i engelska, som enligt riksdagens våren 1963 fattade beslut skall ingå i folkskollärautbildningen.

Förslaget om höjt anslag för expenser (p. 3) motiverar överstyrelsen med ökade städningskostnader samt allmän fördyring av varor och tjänster.

Beträffande seminarieträdgårdarna föreslår skolöverstyrelsen en ökning av bidraget till underhåll och skötsel med 32 000 kr. (p. 4). Detta förslag motiveras dels med fördyringen av varor och tjänster, dels med ett successivt bortfall av inkomster från trädgårdarna. Överstyrelsen räknar därjämte med en minskning av uppbördsposten Inkomster av trädgårdarna med 12 000 kr. (p. 10).

Såsom skäl för den begärda höjningen av beloppet till ersättningar åt lärarkandidater vid studiebesök (p. 7) anför skolöverstyrelsen, att nu utgående dagtraktamente om högst 7 kr. 50 öre bör höjas till högst 10 kr.

Förslaget om en höjning av anslagsposten till studie- och idrottsutfärder motiveras med att exkursioner, studiebesök och utomhusövningar har stor betydelse inom lärarutbildningen och att nu anvisade medel för ändamålet är otillräckliga (p. 8).

Departementschefen. Medel för anordnande av obligatoriska feriekurser i engelska har för innevarande budgetår beräknats under folkskoleseminariernas avlöningsanslag. I kostnaderna för dessa kurser har därvid inräknats traktamenten till deltagare. Jag biträder överstyrelsens förslag, som innebär en överföring av denna kostnad till förevarande anslag (p. 2).

Med hänsyn till det mindre antal klasser, som enligt mina i det föregående redovisade beräkningar kommer att finnas vid seminarierna under läsåret 1964/65, räknar jag inte med att kostnaderna för expenser skall komma att öka (p. 3).

Någon höjning av anslagsposten till trädgårdarnas underhåll och skötsel kan jag inte tillstyrka (p. 4). Däremot tillstyrker jag den av skolöverstyrelsen föreslagna minskningen av uppbördsposten Inkomster av trädgårdarna med 12 000 kr. (p. 10).

Frågan om dagtraktamentet till lärarkandidat vid studiebesök prövas av Kungl. Maj:t. På grund av minskat antal klasser och lärarkandidater räknar jag för ifrågavarande ändamål med oförändrat belopp (p. 7).

Överstyrelsens förslag om en höjning med 15 000 kr. av anslagsposten till anordnande av studiebesök och idrottsutfärder kan jag inte tillstyrka (p. 8).

I övrigt räknar jag inte med några förändringar under detta anslag. Anslaget torde sålunda för budgetåret 1964/65 böra uppföras med (2 400 000 + 140 000 =) 2 540 000 kr.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 540 000 kr.

17. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	400 000	397 368
1962/63	695 000	729 993
1963/64	695 000	
1964/65 (förslag)	695 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag höjes med 305 000 kr. Överstyrelsen framhåller, att det är betydelsefullt, att lärarutbildningsanstalterna är väl försedda med modern undervisningsmateriel av olika slag. Vidare framhålles, att undervisningsmaterielen vid seminarierna av naturliga skäl är utsatt för mycket stark förslitning.

Departementschefen. Jag ansluter mig självfallet till uppfattningen, att lärarutbildningsanstalterna bör vara väl försedda med modern undervisningsmateriel. Med hänsyn till förutsebar minskning av seminarieorganisationen kan jag emellertid inte tillstyrka någon höjning av detta anslag. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 695 000 kr.

18. Folkskoleseminarierna: Utrustning

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	500 000	563 066
1962/63	950 000	939 930
1963/64	1 050 000	
1964/65 (förslag)	1 050 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget uppräknas med 950 000 kr. Förslaget grundar sig på en redovisning från seminariektorernas sida av det utrustningsbehov, som föreligger vid seminarierna. Det av rektorerna redovisade utrustningsbehovet svarar mot en sammanlagd beräknad kostnad av 3 116 000 kr. Vidare framhåller överstyrelsen som motivering för den begärda höjningen, att 1960 års lärarutbildningssakkunniga i sitt betänkande om folkskolläraryt utbildning i engelska förutsatt anskaffande av vissa tekniska hjälpmedel för denna utbildning. Kostnaderna härför hade av de sakkunniga beräknats till 9 000 kr. för varje seminarium med folkskollärlinje, dvs. för 14 seminarier till sammanlagt 126 000 kr.

Departementschefen. Jag kan inte tillstyrka någon höjning av detta anslag för nästa budgetår. Kostnaderna för den nödvändiga utrustningen torde sålunda få

bestridas inom ramen för ett oförändrat anslagsbelopp. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskoleseminarierna: Utrustning* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.

19. Förskoleseminarierna: Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1963/64	1 963 000	
1964/65 (förslag)	2 600 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag höjes med 1 091 000 kr. Den föreslagna höjningen sammanhänger *dels* med överstyrelsens i det föregående redovisade förslag om fortsatt utvidgning av seminarieorganisationen, bl. a. genom upprättande av två nya seminarier, *dels* med den automatiska ökningen av antalet klasser av andra årskursen.

Den av överstyrelsen föreslagna anslagshöjningen fördelar sig på följande ändamål.

1. Uppflyttning av rektorstjänsterna från ABp 25 till ABp 27.
2. Två rektorstjänster vid nya seminarier.
3. Sju tjänster som seminarielärare i Ae 17.
4. Två tjänster som kanslibiträden i Ae 7 vid nya seminarier.
5. Ökade kostnader för arvoden till timplärare, praktikhandledare, läkare, sköterskor, bibliotekarier samt vaktmästare.
6. Arvoden till föreståndare vid övningsinstitutioner.
7. 20 tjänster såsom lärare (praktikhandledare) vid interna och externa övningsinstitutioner, därav tio i A 14 och tio i A 12.
8. Ökade vikarienkostnader.

Av skolöverstyrelsens motivering inhämtas att förslagen under punkterna 2—5 hänför sig till den avsedda utbyggnaden av seminarieorganisationen. De under punkt 6 föreslagna arvoden bör enligt överstyrelsen utgå till sådana föreståndare vid praktikinstitutioner, som ej tjänstgör som handledare. Skolöverstyrelsen föreslår slutligen, att interna övningsinstitutioner, dvs. statliga barnstugor, inrättas vid seminarierna i Stockholm och Malmö. Vid dessa beräknas sammanlagt åtta av de under punkt 7 föreslagna lärartjänsterna bli placerade. Övriga 12 tjänster avses bli placerade vid de andra förskoleseminariernas övningsinstitutioner. Dessa förutsättes alljämt äga karaktären av externa övningsinstitutioner.

Departementschefen. Jag har i det föregående tillstyrkt skolöverstyrelsens förslag om utbyggnad av förskoleseminarierna nästkommande budgetår. Jag har ingen erinran mot vad överstyrelsen i anslutning till denna utvidgning av verksamheten föreslagit i fråga om nya tjänster samt ökade kostnader för vissa

arvoden (p. 2—5). Förslaget om arvoden till vissa föreståndare vid övningsinstitutioner (p. 6) anser jag inte bör upptagas till prövning i detta sammanhang. Förslaget om höjning av rektorslönerna (p. 1) bör inte upptas till prövning i detta sammanhang.

Beträffande skolöverstyrelsens förslag om inrättande av interna övningsinstitutioner och särskilda förskollärartjänster för praktikhandledning (p. 7) vill jag erinra om att frågan om anordnande av interna övningsinstitutioner behandlades i samband med frågan om förskoleseminariernas förstatligande (prop. 1962: 46). I sitt betänkande Förskollärarytbildningens organisation (SOU 1960: 33), som låg till grund för propositionen, hade 1958 års förskollärarytredning tagit avstånd från ett under utredningen framkommet förslag om interna övningsinstitutioner. Enligt utredningens uppfattning borde i stället de statsunderstödda barnstugornas huvudmän åläggas att för den praktiska utbildningen av förskollärare upplåta härför lämpliga barnstugor i erforderlig utsträckning. I nyssnämnda proposition tillstyrkte jag detta förslag och även riksdagen anslöt sig härtill. Kungl. Maj:t har sedermera utfärdat föreskrifter i ämnet. Dessa föreskrifter förutsätter, att utbyggnaden av barnstugeverksamheten på orter med förskoleseminarium skall äga rum under nära samverkan mellan de kommunala myndigheterna och seminarierna. Sålunda skall vid utbyggnaden av barnstugeverksamheten beaktas, i vilken utsträckning de nya institutionerna behöver utnyttjas som övningsinstitutioner och vilken utformning de med hänsyn härtill bör ges i olika avseenden. Vid anställandet av förskollärare vid sådana barnstugor skall förskoleseminariets behov av lämpliga handledare beaktas. Goda förutsättningar finnes sålunda för att nya barnstugor skall kunna fylla uppgiften som övningsinstitutioner med för praktikhandledningen kompetenta förskollärare. På grund härav anser jag inte skäl föreligga att inrätta de av skolöverstyrelsen föreslagna interna övningsinstitutionerna och särskilda förskollärartjänsterna.

Under hänvisning till vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) bemyndiga Kungl. Maj:t, att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för förskoleseminarierna, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;
- b) godkänna följande avlöningsstat för förskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1964/65:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie personal, <i>förslagsvis</i> ..	310 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	40 000
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	1 870 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	380 000
	Summa kr. 2 600 000

c) till *Förskoleseminarierna: Avlöningar* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 600 000 kr.

20. Förskoleseminarierna: Omkostnader

	Anslag
1963/64	339 000
1964/65 (förslag)	460 000

Följande sammanställning upptager den för innevarande budgetår gällande omkostnadsstaten samt, för nästa budgetår, dels skolöverstyrelsens förslag till förändringar, dels departementets anslagsberäkning.

	För 1962/63 upptagna belopp, kr.	Förslag för 1964/65	
		Skolöverstyrelsen	Departementet
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	4 000	+ 3 100	+ 1 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	10 500	+ 8 300	+ 2 000
3. <i>Expenser, förslagsvis:</i>			
a) Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i> ...	68 000	+ 17 000	+ 17 000
b) Städning och renhållning, <i>förslagsvis</i> ...	130 000	} +112 500	+ 51 000
c) Övriga <i>expenser</i>	80 000		+ 34 000
4. Trädgårdarnas underhåll och skötsel	11 000	of.	of.
5. Särskilda kurser och föreläsningar	18 500	+ 6 000	+ 6 000
6. Ersättning åt lärarkandidater vid viss praktik, <i>förslagsvis</i>	3 000	+ 5 100	+ 5 000
7. Bidrag till studiefärder	14 000	+ 5 000	+ 5 000
8. Omkostnader vid interna övningsinstitutioner	—	+ 60 000	—
Summa kr.	339 000	+217 000	+121 000

Skolöverstyrelsen motiverar de föreslagna höjningarna med den automatiska och den föreslagna utbyggnaden av förskoleseminarierna samt med förslaget om upprättande av interna övningsinstitutioner vid seminarierna i Stockholm och Malmö.

Departementschefen. Med hänvisning till beräkningen i den föregående sammanställningen föreslår jag att anslaget uppföres med (339 000 + 121 000 =) 460 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Omkostnader* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 460 000 kr.

21. Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.

	Anslag
1963/64	156 000
1964/65 (förslag)	180 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag uppföres med 180 000 kr. Av detta belopp avser 90 000 kr. löpande materielkostnader, medan 90 000 kr. avses utgöra engångsanvisningar till de två föreslagna nya seminarierna samt de befintliga seminarierna som beräknas få ett ökat antal klasser läsåret 1964/65.

Departementschefen. Jag tillstyrker, att detta anslag uppföres med 180 000 kr., varav 90 000 kr. såsom engångsanvisning. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180 000 kr.

22. Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning

	Anslag
1963/64	250 000
1964/65 (förslag)	250 000

Skolöverstyrelsen föreslår, att detta anslag höjs med 250 000 kr. till 500 000 kr. Överstyrelsen beräknar ett belopp av 60 000 kr. för ett vart av de två nya seminarier, som föreslås inrättade. Det begärda anslaget i övrigt hänför sig huvudsakligen till inredning och utrustning av planerade nya lokaler för redan befintliga seminarier. Dessutom äskas tillhoppa 100 000 kr. för utrustning av de föreslagna interna övningsinstitutionerna vid seminarierna i Malmö och Stockholm.

Departementschefen. Beträffande de interna övningsinstitutionerna hänvisar jag till mitt tidigare ställningstagande i detta hänseende. För inredning och utrustning av de två nya seminarierna beräknar jag tillhoppa 100 000 kr. Vad angår de redan befintliga seminarierna har jag genom överstyrelsen sedermera erfarit, att de till budgetåret 1964/65 planerade inflyttningarna i nya lokaler kommer att äga rum i avsevärt mindre utsträckning än vad som tidigare beräknats. Med hänsyn främst härtill finner jag ett belopp av 150 000 kr. vara tillfyllest för att täcka de nuvarande seminariernas utrustningsbehov under nästkommande budgetår.

Jag förordar sålunda, att anslaget upptages med 250 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 250 000 kr.

23. Särskilda lärarutbildningsåtgärder

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	910 000	1 160 260
1962/63	1 840 000	1 844 451
1963/64	3 900 000	
1964/65 (förslag)	5 590 000	

Nuvarande utbildningsverksamhet

Beträffande den från ifrågavarande reservationsanslag bekostade kursverksamheten under budgetåret 1963/64 inhämtas ur skolöverstyrelsens äskanden bl. a. följande.

De *huvudändamål* som bekostas från anslaget samt kostnaderna för respektive ändamål i avrundade belopp är följande.

1. Vidareutbildningskurser för folkskollärare samt terminskurser i yrkesvägledning	1 245 000
2. Av skolöverstyrelsen i samarbete med universiteten anordnad akademisk undervisning för betygsgraden Godkänd	800 000
3. Utbildning av teknologie magistrar i Linköping och Örebro	720 000
4. Av Hermods korrespondensinstitut anordnad akademisk undervisning	335 000
5. Stipendier till folkskollärare och vissa deltagare i kurser anordnade av Hermods	100 000
6. Av skolöverstyrelsen i samarbete med universiteten anordnad akademisk undervisning i Linköping och Örebro för betygsgraden Med beröm godkänd, grundläggande studiekurs i kristendomskunskap samt vissa särskilda lärarutbildningsåtgärder	700 000
	Summa kr. 3 900 000

Vidareutbildning av folkskollärare. I samband med sina anslagsäskanden för nästa budgetår lämnar skolöverstyrelsen en redogörelse för vidareutbildningsverksamheten under läsåren 1962/63 och 1963/64, av vilken framgår bl. a. följande.

Till terminskurserna och vidareutbildningskursen i handelsämnen under läsåret 1962/63 anmälde sig sammanlagt 464 sökande. Till kurserna i psykologi och pedagogik under samma läsår anmälde sig 446 sökande. Motsvarande antal sökande till de läsåren 1963/64 anordnade kurserna har varit 498 respektive 606. Antalet deltagare i de olika kurserna de båda nämnda läsåren samt antalet vid slutprovning godkända i varje ämne läsåret 1962/63 framgår av följande tablå.

Terminskurser, vidareutbildningskurs i handelsämnen samt kurser i psykologi och pedagogik läsåren 1962/63 och 1963/64.

Ämne	Antal deltagare vid kursernas början		Antal vid slutprövning godkända i varje ämne 1962/63
	1962/63	1963/64	
<i>Matematisk-naturvetenskapliga ämnen:</i>			
Matematik	141	125	130
Fysik	112	104	110
Kemi	67	62	64
<i>Övriga ämnen (exkl. psyk. och ped.):</i>			
Kristendomskunskap	43	41	42
Modersmålet (två terminer)	22	24	22
Historia	—	69	—
Samhällskunskap	68	98	68
Yrkesvägledning	63	120	62
Handelsämnen (två terminer)	9	14	9
<i>Psykologi och pedagogik</i>	309	477	299

Den 1963/64 anordnade utbildningen omfattar följande antal kurser i skilda ämnen, nämligen i matematik 7, fysik 7, kemi 5, kristendomskunskap 2, modersmålet 1, historia 2, samhällskunskap 3, yrkesvägledning 3, handelsämnen 1 samt psykologi och pedagogik 8 kurser.

I de till överstyrelsen av kursföreståndarna och kursledarna ingivna pedagogiska redogörelserna för vidareutbildningsverksamheten under läsåret 1962/63 vitsordas, att kursdeltagarna genomgående väl tillgodogjort sig undervisningen och visat stort intresse för kursarbetet. Prövningsresultatet måste enligt överstyrelsens mening också anses gott.

Regional akademisk undervisning bedrivs dels med inriktning på ett akademiskt betyg, dels med inriktning på två akademiska betyg.

Akademiska *ettbetygskurser* anordnas läsåret 1963/64 på tolv orter, nämligen Eskilstuna, Halmstad, Hälsingborg, Kalmar, Karlstad, Luleå, Nyköping, Skellefteå, Trollhättan, Västerås, Växjö och Östersund. Sammanlagt anordnas 25 kurser med fördelning på ämnen enligt följande tablå. I tablåen har även medtagits motsvarande siffror för läsåret 1962/63.

Ämne	Antal kurser	
	1962/63	1963/64
Matematik	9	10
Fysik	5	5
Kemi	4	2
Nationalekonomi	2	4
Statskunskap	1	4
Summa	21	25

Akademiska tvåbetygskurser har läsåret 1963/64 påbörjats i ämnena matematik och fysik i Linköping och Örebro. I dessa kurser deltagar sammanlagt ca 50 studerande. Undervisning till motsvarande nivå bedrivs även i ämnet kristendomskunskap med 25 behöriga deltagare.

Teknologie magisterutbildning har läsåret 1963/64 påbörjats i Linköping och Örebro med sammanlagt 80 deltagare. Utbildningen skall på varje kursort tills vidare bedrivs vid två linjer, en för teknisk fysik och en för elektroteknik.

I matematik och fysik skall utbildningen syfta till att ge motsvarande kunskaper, som krävs för betygsgraden Med beröm godkänd i filosofisk ämbetsexamen eller för godkänt betyg i civilingenjörsexamen från avdelning för teknisk fysik, dock med uteslutande av examensarbete. Kunskapsnivån i övriga ämnen skall motsvara kraven för godkänt betyg i civilingenjörsexamen i motsvarande ämne, med undantag av att examensarbete ej skall krävas. Den ämnesmässiga utbildningen skall dock anpassas till att ge deltagarna en ändamålsenlig lärarutbildning.

Undervisningen är i den utsträckning så är möjligt samordnad med den på samma utbildningsorter anordnade akademiska tvåbetygsundervisningen.

Utbildningen ledes av en styrelse, benämnd styrelsen för den regionala teknologie magisterutbildningen.

Anslagsäskanden för 1964/65

Skolöverstyrelsen beräknar i sina anslagsäskanden för budgetåret 1964/65 en ökning av medelsbehovet under förevarande anslag med 590 000 kr. Överstyrelsen har därvid icke medräknat kostnaderna för teknologie magisterutbildning, innevarande budgetår beräknade till 720 000 kr., enär överstyrelsen förutsatt att anslagsäskanden härför skulle inges av den särskilda styrelsen för denna utbildning. Den reella beräknade kostnadsökningen för den av överstyrelsens äskande omfattade verksamheten uppgår således till 1 310 000 kr.

Den av skolöverstyrelsen beräknade ökningen av medelsbehovet för budgetåret 1964/65 fördelar sig på följande förslag till utvidgning av verksamheten.

1. Anordnande av ytterligare en terminskurs i yrkesvägledning	65 000
2. Heltidsanställning av kursledare för fyra kurser i yrkesvägledning	40 000
3. Anordnande av ytterligare en terminskurs i samhällskunskap . . .	30 000
4. Anordnande av kvällskurser i matematik, fysik, kemi, engelska och tyska	250 000
5. Anordnande av vidareutbildningskurs om två terminer i biologi	60 000
6. Anordnande av en terminskurs i vartdera av ämnena kristendomskunskap, historia och kemi	120 000
7. Anordnande av ytterligare fyra biämneskurser	40 000

8. Anordnande av ytterligare fyra kurser i psykologi och pedagogik	40 000
9. Anordnande av fem sommarkurser som förberedelse till terminskurser i matematik, fysik och kemi	25 000
10. Anordnande av ytterligare fyra regionala akademiska ettbetygskurser	240 000
11. Anordnande av ytterligare fyra preparandkurser för regional akademisk ettbetygsundervisning	16 000
12. Anordnande av två akademiska tvåbetygskurser i kemi	240 000
13. Anordnande av en vidareutbildningskurs för förskollärare	115 000
14. Anordnande av en vidareutbildningskurs för lärare vid nomadskolor	30 000
	<hr/>
	Summa kr. 1 311 000

Av skolöverstyrelsens motivering för dessa förslag inhämtas bl. a. följande.

1. Under läsåret 1962/63 har drygt 400 yrkesvalslärare varit verksamma och under läsåret 1963/64 beräknas drygt 500 yrkesvalslärare vara i tjänst. Av dessa torde ungefär 50 % komma att sakna fullständig yrkesvalsläraryt utbildning. Det föreligger således ett underskott av utbildad personal. Det är därför nödvändigt att ytterligare en kurs organiseras för att bättre täcka behovet. I och för sig skulle en ytterligare utbyggnad av utbildningskapaciteten vara befogad. På grund av svårigheter att skaffa väl kvalificerade lärarkrafter för undervisningen anser överstyrelsen emellertid det ej möjligt att därutöver öka utbildningens omfattning.

2. Terminskurserna i yrkesvägledning har med hänsyn till utbildningens innehåll givits en delvis annan utformning än övriga vidareutbildningskurser. I yrkesvalsläraryt utbildningen medverkar ett mycket stort antal föreläsare. Samordningen av föreläsningarna kräver en stor arbetsinsats från kursledarens sida. Hittills har dessa uppgifter fullgjorts av kursledare med halvtidsledighet från ordinarie tjänst. Denna anordning har befunnits otillräcklig.

3. Om ytterligare en kurs i yrkesvägledning kommer till stånd, erfordras ytterligare en kurs i samhällskunskap.

4. I en skrivelse till skolöverstyrelsen framhåller rektorn vid lärarhögskolan i Göteborg, att i västra Sverige från flera håll framförts önskemål, att det vid lärarhögskolan i Göteborg skulle anordnas egentliga vidareutbildningskurser i ämnena matematik, fysik, kemi, engelska och tyska som kvällskurser i samma organisatoriska form som i Stockholm. Överstyrelsen har under läsåret 1962/63 vid lärarhögskolan i Stockholm anordnat terminskurser i fysik och kemi på kvällstid för lärare inom Stor-Stockholmsregionen. Enligt rapporter från kursledarna har kurserna kunnat genomföras planenligt och med gott resultat. Överstyrelsen vill därför, under förutsättning att tillräckligt antal behöriga sökande anmäler sig, tillstyrka förslaget om anordnande av kvällskurser i matematik, fysik och kemi i Göteborg. Beträffande terminskurser i engelska och tyska vill överstyrelsen, med hänsyn till den förefintliga stora bristen på lärare även i engelska och tyska, tillstyrka att vidareutbildningskurser även i dessa ämnen kommer till stånd.

5. Från såväl rektorer som lärare har framförts önskemål om terminskurser i biologi. I ämneskombinationer, vari biologi ingår, har det visat sig svårt att få behöriga lärare. Bristen på lärare i biologi torde emellertid vara hävd i mitten av 1960-talet. Överstyrelsen anser dock, att nämnda önskemål bör beaktas och föreslår, att egentlig vidareutbildningskurs i biologi, omfattande två terminskurser, anordnas under budgetåret 1964/65.

6. Vid folkskoleseminariet i Jönköping har under flera år anordnats terminskurser i matematik och fysik. Förslag har nu framförts om att terminskurser därutöver måtte få anordnas i Jönköping i ämnena kristendomskunskap, historia och kemi samt att en eller flera av dessa kurser måtte få anordnas som kvällskurser. Överstyrelsen tillstyrker framställningen.

7. I och med utvidgningen av terminskurserna och den regionala ettbetygsundervisningen behöver ytterligare fyra biämneskurser anordnas.

8. Tillströmningen av sökande till såväl biämneskurserna som kurserna i psykologi och pedagogik har ökat betydligt. Sälunda har deltagarantalet i biämneskurserna vårterminen 1963 ökat med 130 i förhållande till vårterminen 1962, och från höstterminen 1962 till höstterminen 1963 har deltagarantalet i kurserna i psykologi och pedagogik ökat med 168. Detta torde kunna förklaras av den omständigheten att — förutom utvidgningen av terminskurserna och tillkomsten av den regionala akademiska undervisningen — en ökning har skett av antalet lärare, som genom en huvudsakligen akademisk utbildningsväg ämnar vinna behörighet till ämneslärartjänst för folkskollärare med viss vidareutbildning. Överstyrelsen anser det därför nödvändigt, att ytterligare fyra kurser i psykologi och pedagogik anordnas under budgetåret 1964/65.

9. I sina pedagogiska redogörelser konstaterar samtliga kursledare i matematik, fysik och kemi, att åtskilliga kursdeltagare vid kursens början kommit oförberedda och med otillräckliga förkunskaper. För att målsättningen för kurserna skall kunna förverkligas fordras att inte en stor del av timantalet tages i anspråk för att repetera grundläggande moment i gymnasiekursen. Överstyrelsen finner det angeläget att kunna anordna fem kurser i ämnena matematik, fysik och kemi som förberedelse till terminskurserna. Kurserna skulle förläggas till sommaren och omfatta ca 80 timmar.

10. Under budgetåret 1964/65 ämnar överstyrelsen söka ytterligare utvidga den regionala ettbetygsundervisningen. På grund av det stora intresse som visats från kommunernas sida för denna utbildning torde det inte komma att föreligga några svårigheter att anordna ytterligare kurser. Överstyrelsen anholder därför om att medel ställes till förfogande för ytterligare fyra kurser.

11. Som förberedelse till de i föregående punkt föreslagna fyra nya regionala ettbetygskurserna erfordras ytterligare fyra preparandkurser.

12. Under innevarande budgetår ämnar överstyrelsen i samråd med kanslersämbetet anordna tvåbetygsundervisning i matematik och fysik i Linköping och Örebro. Avsikten är att i viss utsträckning samordna tvåbetygsundervisningen med teknologie magisterutbildningen. I samarbete mellan universiteten och överstyrelsen kommer dessutom att anordnas särskild akademisk undervisning för den grundläggande studiekursen i ämnet kristendomskunskap.

Tvåbetygsundervisningen avses under budgetåret 1964/65 omfatta ämnena matematik, fysik och kemi i Linköping och Örebro samt den grundläggande studiekursen i kristendomskunskap. Utöver de 500 000 kr., som beräknas för kurserna i matematik, fysik och kristendomskunskap, bör 240 000 kr. beräknas för kurserna i kemi.

13. Under anslaget Förskoleseminarierna: Utbildning av seminarielärare m. fl.

har för budgetåret 1963/64 anvisats ett belopp av 115 000 kr. till en utbildningskurs om 16 veckor för 12—20 förskollärare, som tjänstgör eller syftar till att tjänstgöra som lärare vid förskoleseminarium. Överstyrelsen föreslår, att medel för ändamålet budgetåret 1964/65 i stället anvisas under anslaget till särskilda lärarutbildningsåtgärder. Eventuell reservationsmedelsbehållning per den 30 juni 1964 på förutnämnda anslag bör tillgodoföras sistnämnda anslag. Beträffande ersättning till deltagare i utbildningen förutsattes samma bestämmelser gälla som innevarande budgetår.

14. Under anslaget till omkostnader vid nomadskolorna anvisades budgetåret 1962/63 ett belopp av 20 000 kr. till en lärarutbildningskurs i lapska språket. Nomadskoleinspektören äskar för budgetåret 1964/65 30 000 kr. för motsvarande ändamål. Överstyrelsen föreslår, att detta belopp anvisas från förevarande anslag.

Styrelsen för den regionala teknologie magisterutbildningen beräknar i sitt anslagsäskande för budgetåret 1964/65 det sammanlagda medelsbehovet för ifrågavarande utbildning till 1 450 000 kr., därav 750 000 kr. för driftkostnader och 700 000 kr. för inköp av laborationsutrustning och annan undervisningsmateriel. I förhållande till de för innevarande budgetår beräknade kostnaderna för samma utbildning innebär detta en kostnadsökning med 730 000 kr. Av denna kostnadsökning hänför sig 160 000 kr. till ett förslag om inrättande av fyra ordinarie universitetslektorat, två i matematik och två i fysik, på tekniska högskolans i Stockholm stat men med stationering av tjänst innehavarna i Linköping respektive Örebro. Av den beräknade kostnadsökningen hänför sig sålunda 570 000 kr. till förevarande anslag.

Departementschefen. Den rådande lärarbristsituationen gör det nödvändigt att vidtaga alla sådana särskilda lärarutbildningsåtgärder, som ökar tillgången på lärare. Jag vill därför tillstyrka, att medel anvisas för en verksamhet av i huvudsak den omfattning som föreslagits i de redovisade äskandena under denna anslagspunkt.

Den närmare fördelningen av anslaget på olika anslagsändamål kan inte nu fixeras utan torde liksom för innevarande budgetår efter förslag av skolöverstyrelsen — i erforderlig utsträckning efter samråd med övriga berörda myndigheter — få fastställas av Kungl. Maj:t. Jag förutsätter, att detta förslag från överstyrelsens sida föregås av synnerligen noggranna förnyade överväganden med utgångspunkt i lärarbristens omfattning i olika ämnen samt i olika regioner av riket. Med hänsyn till lärarsituationen i språk bör utbildningsåtgärder avseende även dessa ämnen vidtagas, särskilt med beaktande av den svåra situationen i dessa ämnen i övre Norrland.

Med anledning av skolöverstyrelsens förslag om anordnande av tvåbetygskurser i kemi vill jag anmäla, att enligt de numera vidarebearbetade planerna på den fortsatta utbyggnaden av tvåbetygsutbildningen i Linköping och Örebro, utbildning i kemi inte bör igångsättas läsåret 1964/65. Däremot bör undervisningen i matematik och fysik utbyggas med en ny intagningsomgång vid sidan

av den redan intagna omgången studerande, som nästa läsår bedriver andra årets studier i dessa ämnen. Bortfallet av kemiutbildningen innebär en besparing i förhållande till överstyrelsens äskanden, medan utbyggnaden av utbildningen i matematik och fysik å andra sidan medför en kostnadsökning.

Frågan om anordnande av en kurs för lärare vid nomadskolor torde få prövas vid dispositionen av anslaget till lärares fortbildning.

Medel för den regionala teknologie magisterutbildningen bör även för budgetåret 1964/65 beräknas under förevarande anslag. Jag har ingen erinran mot styrelsens beräkningar av det erforderliga medelsbehovet under detta anslag, ej heller mot förslaget om inrättande av fyra ordinarie universitetslektorat på tekniska högskolorna i Stockholm stat med stationering av tjänst innehavarna i Linköping och Örebro. Någon ändring av det förslag till avlöningsstat för tekniska högskolan i Stockholm som förelagts riksdagen i årets statsverksproposition synes inte påkallad.

Jag beräknar kostnadsökningarna under detta anslag vid bifall till vad jag här förordat till sammanlagt 1 690 000 kr., varav 1 120 000 kr. för de av skolöverstyrelsen behandlade utbildningsformerna och 570 000 kr. för den teknologie magisterutbildningen.

Reservationsanslaget till särskilda lärarutbildningsåtgärder bör alltså uppföras med (3 900 000 + 1 690 000 =) 5 590 000 kr. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga den ändring i personalförteckningen för tekniska högskolan i Stockholm, som föranledes av vad jag föreslagit i det föregående;

b) till *Särskilda lärarutbildningsåtgärder* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 590 000 kr.

24. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	5 363 000	5 096 028
1962/63	7 554 000	6 569 023
1963/64	9 427 000	
1964/65 (förslag)	9 127 000	

Detta anslag skall för budgetåret 1963/64 disponeras på följande sätt:

1. Avlöningar åt deltagare i praktiska lärarkurser, <i>förslagsvis</i>	8 494 000
2. Resekostnadsersättning och traktamente åt deltagare i praktiska lärarkurser, <i>förslagsvis</i>	920 000
3. Expenser vid förberedande lärarkurser	13 000
	Summa kr. 9 427 000

Skolöverstyrelsen hänvisar beträffande motiveringen för sitt äskande till vad överstyrelsen anfört i sin framställning om anslag till avlöningar vid statliga allmänna gymnasier m. m. Överstyrelsen konstaterar, att det antal platser, som nu står till förfogande för genomgång av praktisk lärarkurs — 700 per år, fördelade på 22 läroanstalter och 4 lärarutbildningsblock — har visat sig vara tillfyllest. Eftersom till och med ett underskott på sökande förelegat föreslår skolöverstyrelsen inte någon ökning av de praktiska lärarkursernas kapacitet och därför inte heller någon höjning av posterna under 1 och 2. Med hänsyn till att antalet sökande till kurserna på hösten regelmässigt är avsevärt större än till vårterminskurserna begär överstyrelsen emellertid bemyndigande att, inom ramen för det platsantal som fastställts för hela läsåret, få öka kapaciteten under höstterminen till mer än hälften av detta platsantal.

Skolöverstyrelsen räknar för läsåret 1964/65 med ett behov av ytterligare två förberedande kurser och föreslår på grund härav en höjning av posten till expenser vid sådana kurser med 3 000 kr.

Departementschefen. I det föregående har jag framlagt förslag till åtgärder, som bör leda till att antalet platser för praktisk lärarutbildning skall komma att utnyttjas bättre. Skulle antalet sökande någon termin överstiga hälften av det antal platser som lagts till grund för anslagets beräkning bör Kungl. Maj:t äga medgiva den ökning av intagningen av lärarkandidater som bedömes möjlig.

På grund av tillkomsten av en lärarhögskola i Uppsala bortfaller ett antal platser för praktisk lärarkurs vid därvarande gymnasium och seminarium. Med anledning därav räknar jag med en kostnadsminskning under detta anslag av 300 000 kr.

Några andra förändringar under detta anslag finner jag inte anledning räkna med. Behovet av ökade expensmedel vid förberedande lärarkurser påkallar inte någon justering av anslaget utan torde få prövas av Kungl. Maj:t vid kommande beslut om anslagets disposition.

Jag förordar sålunda att anslaget uppföres med (9 427 000—300 000 =) 9 127 000 kr. och hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 127 000 kr.

25. Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva

	Anslag	Nettoutgift
1961/62	398 000	313 639
1962/63	398 000	316 079
1963/64	423 000	
1964/65 (förslag)	512 000	

Skolöverstyrelsen föreslår, att anslaget höjes med 89 000 kr. Beloppet hänförs sig huvudsakligen till förslag om en ökning med åtta lärarkandidater utöver det antal, som beräknats för innevarande budgetår. Behovet av vidgad lärarutbildning på detta område anges i första hand vara betingat av tillkomsten av det skolhem för blinda barn med även annat lyte, som håller på att inrättas i Örebro. Överstyrelsen föreslår vidare, att arvodet åt lärarkandidat i övningsämnen höjes och beräknas efter löneklass 12 i stället för 9.

Departementschefen. Jag tillstyrker, att anslaget höjes med 89 000 kr. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva den föreslagna arvodeshöjningen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva* för budgetåret 1964/65 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 512 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

E. Erlandsson

Överenskommelse mellan å ena sidan Uppsala stad genom dess drätselutskott och å andra sidan staten, företrädd av 1960 års lärarutbildningssakkunniga, angående *kostnadsfördelningen vid inrättandet av lärarhögskola i Uppsala*.

En lärarhögskola förutsättes bli inrättad i Uppsala fr. o. m. den 1 juli 1964 och erhålla provisoriska lokaler i folkskoleseminariet. Därvid utflyttas erforderligt antal av seminariets övningsskoleklasser till stadens skollokaler. En extern övningsskola för lärarhögskolan, omfattande fem parallellklasser av grundskolans högstadium, förlägges till Tiundaskolan, som börjat uppföras hösten 1962, och förutsättes bli organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som gäller för externa övningsskoleklasser vid folkskoleseminarium. Detta innebär, att undervisningen vid Tiundaskolans externa övningsskoleklasser på *högstadiet* skall ombesörjas av staten. Som ledare för de externa övningsskoleklasserna på detta stadium skall vid skolan finnas en statligt anställd rektor. Den närmare fördelningen av arbetsuppgifter mellan denne rektor och den kommunale skolledaren skall fastställas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som tillämpas vid Kungsladugårdsskolan i Göteborg. Därest det vid planeringen för en statlig lärarhögskola i Uppsala befinnes lämpligt, att Tiundaskolan helt tages i anspråk för övningsundervisning, skall överläggningar upptagas rörande bl. a. statens dispositionsrätt till skolan, vilken förutsättes bli densamma som på andra orter, där lärarhögskola upprättats.

Till Katedralskolan förlägges praktisk lärarutbildning företrädesvis å det gymnasiala stadiet. Uppsala stad förbinder sig att i mån, det ankommer på stadens myndigheter, planera och bedriva sin skolbyggnadsverksamhet enligt ett sådant tidsschema, att erforderliga övningsklasser på gymnasiestadiet fr. o. m. lärarhögskolans start oavbrutet finnes tillgängliga i lämpliga skollokaler, samt att ombesörja, att inom Katedralskolan vid skolans om- och tillbyggnad behovet av lokaler tillgodoses för utpräglade lärarutbildningsändamål (såsom uppehållsrum och arbetsrum för lärarkandidater; 3—4 smärre konferensrum samt preparationsrum för lärarkandidaternas lektionsförberedelser i naturvetenskapliga ämnen), varvid den sammanlagda golvyta, som tages i anspråk härför, i huvudsak inom befintliga skolbyggnader, beräknas till minst 175 kvm.

Uppsala stad förbinder sig att bekosta erforderliga inventarier inom Tiundaskolan samt att i sagda skola vidtaga och bekosta sådana mindre ändringar i dispositionen av lokaler, som betingas av skolans nya uppgift som lärarutbildningsanstalt. Kostnaden för ändringsarbetena beräknas till högst 50 000 kr.

En ytterligare upprustning med undervisningsmateriel beräknas vid Tiundaskolan draga en kostnad av sammanlagt 50 000 kr. och vid Katedralskolan sammanlagt 210 000 kr. Sistnämnda båda kostnader delas lika mellan Uppsala stad och staten.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Ämnelärsituationen	4
A. Nuläge och prognoser	4
B. Åtgärder mot lärarbristen	13
C. Departementschefen	19
II. Praktisk-pedagogisk utbildning av ämneslärare	26
A. Nuvarande utbildningskapacitet	26
B. Förslag om ökning av utbildningskapaciteten	27
C. Departementschefen	33
III. Utbildning av folk- och småskollärare	37
A. Nuläge och prognoser	37
B. Skolöverstyrelsens förslag rörande utbildningskapaciteten 1964/65 ..	43
C. Departementschefen	45
IV. Utbildning av förskollärare och vårdpersonal för barnanstalter	48
A. Inledning	48
B. Utbildning av förskollärare	50
C. Utbildning av vårdpersonal för barnanstalter	52
D. Departementschefen	57
V. Anslagsberäkningar för budgetåret 1964/65	61
1. Lärarhögskolan i Stockholm: Avlöningar	61
2. Lärarhögskolan i Stockholm: Omkostnader	68
3. Lärarhögskolan i Stockholm: Materiel, böcker m. m.	69
4. Lärarhögskolan i Malmö: Avlöningar	70
5. Lärarhögskolan i Malmö: Omkostnader	74
6. Lärarhögskolan i Malmö: Materiel, böcker m. m.	75
7. Lärarhögskolan i Göteborg: Avlöningar	76
8. Lärarhögskolan i Göteborg: Omkostnader	81
9. Lärarhögskolan i Göteborg: Materiel, böcker m. m.	83
10. Lärarhögskolan i Göteborg: Inredning och utrustning av nya lo- kaler	84
11. Lärarhögskolan i Uppsala: Avlöningar	85
12. Lärarhögskolan i Uppsala: Omkostnader	86
13. Lärarhögskolan i Uppsala: Materiel, böcker m. m.	86
14. Lärarhögskolan i Uppsala: Inredning och utrustning	86
15. Folkskoleseminarierna: Avlöningar	86
16. Folkskoleseminarierna: Omkostnader	90
17. Folkskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	92
18. Folkskoleseminarierna: Utrustning	92
19. Förskoleseminarierna: Avlöningar	93
20. Förskoleseminarierna: Omkostnader	95
21. Förskoleseminarierna: Materiel, böcker m. m.	96
22. Förskoleseminarierna: Inredning och utrustning	96
23. Särskilda lärarutbildningsåtgärder	97
24. Avlöning åt deltagare i praktiska lärarkurser m. m.	103
25. Arvoden åt blivande lärare för blinda och döva	105
Bilaga	106